

Meri-Tuuli Heikkinen

Kasarmialueen tarina:

Leirimäen kehityksen käsikirjoitus

Kuva: Kainuun rajavartioston kuva-arkisto

Tradenomi

Kevät 2017

KAJAANIN
AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tiivistelmä

Tekijä(t): Heikkinen Meri-Tuuli

Työn nimi: Kasarmialueen tarina: Leirimäen kehityksen käsikirjoitus

Tutkintonimike: Tradenomi (AMK), liiketalous

Asiasanat: Kainuun rajavartiosto, Leirimäki, käsikirjoitus, kulttuuriperintö, historia

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa Kainuun rajavartioston toiminta-alueen Leirimäen käsikirjoitus, joka kerää alueen vaiheet ja merkittävät tapahtumat yhteen Kainuun rajavartioston näkökulmasta. Työ sisältää historian kirjoittamiseen, kulttuuriperintöön, tarinnankerrontaan ja tekstituotantoon liittyvän viitekehysten teorian sekä varsinaisen käsikirjoituksen muodostamisen vaiheet. Opinnäytetyö on toimeksianto Kainuun rajavartiostolta.

Prosessi alkoi opinnäytetyösuunnitelmalla. Käsikirjoituksen muodostaminen eteni kolmessa vaiheessa. Ensin työhön rakennettiin teoreettinen viitekehys. Sitten alkoi käsikirjoituksen suunnittelu ja aineistonhankinta. Aineistonhankinta toteutui etsimällä aineistoa Internetistä, kirjastoista, Kainuun Museolta sekä Kajaanin kaupungin ja Kainuun rajavartioston arkistoista. Opinnäytetyön tekijä toteutti aineistonhankinnan itsenäisesti. Aineistonhankinta osoitti, että alkuperäistä suunnitelmaa joudutaan muokkaamaan. Tiedonkeruussa käytettiin alkuperäisten ja kirjallisten lähteiden lisäksi teemahaastattelun menetelmää. Haastatteluja tehtiin kasvotusten viisi kappaletta. Sähköpostitse saatuja vastauksia oli myös viisi. Lopputulos kirjoitettiin järjestämällä eri lähteistä saatu materiaali aikajärjestykseen. Materiaalin järjestämisen ohella työn viimeisessä vaiheessa mietittiin sisällön rakenteellisia ratkaisuja ja sisältöratkaisuja. Ulkopuolisilta lukijoilta pyydettiin palautetta läpi prosessin.

Työn lopputuloksena syntyi kirjoittajan muodostama näkemys Leirimäestä. Käsikirjoitus ei ole tieteellisen työn tulos tai tieteellinen kokonaisuus vaan kertova esitys. Se siirtää Leirimäen alueen kulttuuriperintöä ja kunnioittaa nykypäivään johdattaneita historian vaiheita.

Abstract

Author(s): Heikkinen Meri-Tuuli

Title of the Publication: Story of Garrison Area: Script on Leirimäki Area Development

Degree Title: Bachelor of Business Administration, Business Administration

Keywords: Kainuu Border Guard District, Leirimäki, script, cultural heritage, history

The purpose of this study was to provide a manuscript of Leirimäki, which collects area the stages and remarkable events of the area from Kainuu Border Guard District viewpoint. The frame of reference includes writing the history, cultural heritage, storytelling, text production and the formation of the actual script steps. The thesis was commissioned by the Kainuu Border Guard District.

The process started in the thesis plan. The formation of the manuscript progressed in three phases. First, the theoretical framework was constructed. Then the script design and data acquisition began. Data acquisition was conducted by searching for material from the Internet, libraries, Kainuu Museum, Kajaani City archive and the Kainuu Border Guard archive. The author of the thesis implemented the data acquisition independently. Data acquisition revealed that the original plan has to be edited. In addition to the original and literary sources, theme interview method was used for the data acquisition. Interviews were conducted face to face with five persons. The responses to the e-mail were five. The final version was written by organizing the material obtained from a variety of sources chronologically. In addition to organizing the material, the final stage included structural solutions and content solutions. Feedback was asked from external readers throughout the process.

The result is the author's view on Leirimäki. The script is not the result of scientific work or scientific entity but a narrative representation. It transfers the cultural heritage of Leirimäki area and respects the history that has led to the present day.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISTYÖNÄ LEIRIMÄEN TARINAN KIRJOITTAMINEN	3
2.1	Toimeksiantaja Kainuun rajavartiosto	3
2.2	Leirimäen tarinan käsikirjoitus	4
3	VIESTINTÄ HISTORIAN KERTOJANA	8
3.1	Historiikki julkaisuna	8
3.2	Kulttuuriperintö tuleville sukupolville	9
3.3	Tekstin tuottaminen	10
3.4	Kieli ja kielen rakenne	11
3.5	Tarinankerronta	12
4	HISTORIAN KIRJOITTAMINEN	14
4.1	Kirjallisen historiateoksen rakenne	15
4.2	Suunnittelu	16
4.3	Aineiston hankinta	18
4.4	Teemahaastattelut osana sisällöntuotantoa	20
4.5	Sisältöratkaisut	24
4.6	Tekstisivut	25
4.7	Havainnollistaminen tekstin välineenä	26
4.8	Lähdekritiikki ja -merkinnät historiikissa	30
5	LEIRIMÄEN TARINAN RAKENTAMINEN	31
5.1	Käsikirjoituksen aiheena Leirimäki	34
5.2	Aineiston etsintä ja sen haasteet	37
5.3	Haastatteluilla tarttumapintaa Leirimäkeen	39
5.4	Julkaisun sisällön hahmottaminen ja muutokset suunnitelmiin	45
5.5	Käsikirjoituksen sisällön järjestäminen	46
5.6	Käsikirjoituksen kieli, tekstisivut ja havainnollistaminen	50
5.7	Käsikirjoituksen rakenteelliset ratkaisut ja sisältöratkaisut	53
5.8	Tiedon subjektiivisuus ja objektiivisuus sekä käsikirjoituksen eettisyys ...	55
5.9	Loppuviitteiden kautta tiedon alkuperäiselle lähteelle	57
6	POHDINTA	59

LÄHTEET.....	63
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on toimeksianto Kainuun rajavartiostolta, joka on yksi Rajavartiolaistoksen yhdeksästä hallintoyksiköstä. Sen esikunta sijaitsee Lehtikankaan Leirimäellä Kajaanissa. Yhden henkilön työnä rakentuneen Leirimäen kasarmialueesta kertovan käsikirjoituksen tavoitteena on kerätä alueen vaiheet yhteen. Sen ulkopuolelle rajataan rajallisten resurssien myötä käsikirjoituksen havainnollistavat osat, kuten kuvamateriaalin hankinta. Käsikirjoitus julkistetaan vuonna 2019 juhlistamaan 100-vuotiasta Rajavartiolaistosta. Julkaisu kunnioittaa Leirimäen alueen Kainuun rajavartiostolle tarjoamaa kenttää, joka on ollut merkittävänä johtopaikkana Kainuun ja Koillismaan rajaturvallisuuden ylläpitämisessä.

Käsikirjoituksen tarkoitus on kertoa Kainuun rajavartioston näkökulmasta Leirimäen alueen toiminnasta ja kehityksestä. Se pyrkii tarkastelemaan Leirimäen alueella elettyä elämää sekä käymään läpi ennen porttien sisään suljetun alueen vaiheita ja sen muuttumista ajassa. Leirimäen alueella eletty elämä kätkee sisäänsä merkityksellisiä vuosia, jotka ovat monelle tuntemattomat. Käsikirjoitus vaalii osaltaan Kainuun rajavartioston perinnettä. Se kohdentuu alueeseen, jota ei ole tutkittu aikaisemmin.

Käsikirjoituksella vaikutetaan myös toimeksiantajan julkisuuskuvaan, mikä osaltaan sitoo toimeksiannon opinnäytetyön tekijän tutkintoon. Työn teoriaosuuteen on viitekehyydeksi kerätty tietoa muun muassa historiallisen tekstin kirjoittamisesta, sisällöntuotannosta, kulttuuriperinnöstä, tarinankerronnasta ja haastatteluista. Ne soveltuvat erinomaisesti lopputuloksen rakentamiseen sekä tarjoavat apua kirjoitustyössä eteen tuleviin tilanteisiin ja ratkaisujen tekemisiin.

Taustatyönä tehty materiaalin hankinta luo kokonaiskuvaa aihealueesta, mutta osoittaa myös tiedon löytymiseen liittyvät haasteet. Käsikirjoituksessa käytetty aineisto koostuu kirjallisista lähteistä, joiden joukossa on alkuperäislähteitä. Lisäksi julkaisun tietoperustaan kuuluu julkaisemattomia lähteitä, Kainuun rajavartioston arkistoaineistoja sekä vanhoja ja hieman uudempia lehtileikkeitä. Lähdemateriaalin kohdalla arvioidaan sen käyttökelpoisuutta työhön. Sisällöntuotantoon on käytetty asiantuntijoiden tai muutoin alueen kanssa kosketuksissa olleiden henkilöiden haastatteluja, joista saatua tietoa voidaan pitää paikoitellen jopa ainutlaatuisena. Osa alueen tämän hetkisistä toimijoista on jakanut julkaisuun kokemuksiaan Leirimäestä. Käsikirjoituksesta löytyy kohtia, joissa kerrottu on rakentunut vahvasti muistin varaan. Käsikirjoitus onkin kertova esitys, ei tutkielma.

Opinnäytetyön lopputuloksen tavoitteena on saada kerättyä kattava ja ymmärrettävä esitys Leirimäen alueesta, ja tavoittaa sitä kautta toimeksiantajan työlle asettamat tavoitteet. Aihetta lähestytään Kainuun rajavartioston näkökulmasta. Lopputulos ei ole valmis julkaisu vaan sen käsikirjoitus. Käsikirjoitus kunnioittaa mennyttä aikaa ja siirtää kulttuuriperintöä. Käsikirjoituksen kirjoittajalle opinnäytetyö tarjoaa mahdollisuuden oppia kirjoittamisen lainalaisuuksia ja harjaannuttaa viestinnällisiä taitoja, mutta myös säilyttää ja siirtää arvokasta kulttuuriperintöä. Käsikirjoituksen rakentaminen opettaa muun muassa lähdekriittisyyttä, tiedon keräämistä ja aihealueeseen perehtymistä. Työ tukee käsikirjoittajan ammatillisen osaamisen kehittymistä.

Käsikirjoitus on viestinnällinen kokonaisuus, joka välittää sekä ylläpitää Leirimäen alueen ja Kainuun rajavartioston kulttuuriperintöä. Se kokoaa kasarmialueen yli satavuotisen historian sekä luo käsityksen alueella olleesta toiminnasta ja Leirimäen kehityksestä eri vuosikymmeninä. Kainuun rajavartiosto tulee käyttämään käsikirjoitusta vuonna 2019 julkaitavassa juhlaulkaisussa. Kulttuuriperintö on syntynyt, sillä kautta Kainuun rajavartioston lähes satavuotisen historiansa alueella tietoa on siirretty sukupolvilta toisille ja käsikirjoituksen myötä siirretään edelleen.

2 KEHITTÄMISTYÖNÄ LEIRIMÄEN TARINAN KIRJOITTAMINEN

Opinnäytetyö on toimeksianto Kainuun rajavartiostolta, joka on yksi Rajavartiolaitoksen yhdeksästä hallintoyksiköstä. Sen esikunta sijaitsee Lehtikankaan Leirimäellä Kajaanissa. Nimi ”Leirimäki” viittaa alueella olleeseen kasarmialueeseen. Toimeksiannon tavoitteena on kerätä Leirimäen alueen vaiheet julkaisun käsikirjoitukseksi Kainuun rajavartioston näkökulmasta.

2.1 Toimeksiantaja Kainuun rajavartiosto

Sisäasiainministeriön alainen Rajavartiolaitos on perustettu vuonna 1919. Se on kansainvälisesti arvostettu *sisäisen turvallisuuden viranomaisen*. Rajavartiolaitoksen päätehtäviä ovat rajavalvonta, henkilöliikenteen rajatarkastukset sekä pelastustoiminta. Rajavartiolaitoksen arvot ovat ammattitaito, luotettavuus ja yhteistyökyky, ja se toimii mottonsa mukaisesti ”turvana kaikissa oloissa”. Toiminnan päämäärät määräytyvät Strategia 2022 mukaisesti. (Rajavartiolaitos 2016deg.)

Kainuun Rajavartiosto vastaa etenkin rajojen turvallisuuteen liittyvistä tehtävistä Kainuussa ja Koillismaalla, rajaosuutenaan 406 kilometriä. (Rajavartiolaitos 2016a.) Kainuun rajavartioston esikunta sijaitsee Kajaanissa Leirimäen alueella, josta käsin Kainuun ja Koillismaan kohdalla kulkevan itärajan rajaturvallisuutta johdetaan.

Rajavartiolaitos suosii perinteitään. Perinneyhdistys ja erilaiset killat toteuttavat sen perinnetoimintaa. Rajavartiolaitoksen arvopohjaa kannattava museotoiminta vaikuttaa myönteisesti Rajavartiolaitoksen tunnettuuteen. Historiaa ja elettyä elämää viestivä Rajamuseo sijaitsee Imatralla. Osasta raja- ja merivartiostoista löytyy perinnehuoneita, jotka kokoavat etenkin kyseessä olevan vartioston historian ja kehityksen vaiheita ilmentävää materiaalia. Kainuun Rajavartioston perinnehuoneet sijaitsevat Leirimäen alueella toimivan esikunnan alakerrassa ja Suomussalmen Raatteessa (Raateen vartiomuseo). (Rajavartiolaitos 2016cf.)

Leirimäellä sijaitsevan sotilasalueen tarina pohjaa vuoteen 1879, jolloin asevelvollisuuslaki vahvistettiin. Vuonna 1881 alueelle sijoitettiin Oulun 4.tarkka-ampujapataljoonan

16.reservikomppania, jonka toiminta loppui uuden asevelvollisuuslain säätämisen myötä vuonna 1902. (Rajavartiolaitos 2016b.)

Vuonna 1919 itsenäinen Suomi sai Rajavartiolaitoksen valvomaan rajarauhaa. Kainuun rajavartiosto perustettiin vastaamaan Kainuun alueen rajoista 2.4.1919 alkaen. Silloin se sijoitettiin Leirimäelle, jossa sen toiminta on jatkunut sotien aikaa lukuun ottamatta. Muutosten myötä Rajavartiolaitoksen hallitsema maa-alue ja sillä sijaitsevat rakennukset siirtyivät Senaatti-kiinteistölle vuonna 2008. Vuonna 2017 alueella toimii Kainuun rajavartioston vuokraaman kolmen rakennuksen lisäksi yksityisiä yrittäjiä. (Rajavartiolaitos 2016b.) Kajaanin Lehtikankaan kaupunginosassa sijaitseva Leirimäki, Kainuun rajavartioston kassarmialue, on yksi *Kajaanin rakennushistoriallisesti arvokkaista kohteista* (Kajaanin kaupunki 2016).

2.2 Leirimäen tarinan käsikirjoitus

Toiminnallinen opinnäytetyö on yleensä toimeksiantajan antama kehittämistyö, joka suuntautuu työelämään ja sen tarpeisiin (Lumme, Leinonen, Leino, Falsenius & Sundqvist 2006). Kehittämistyö on suunniteltua ja päämäärätietoista toimintaa, jonka tuloksena muodostettua tietoa hyödynnetään esimerkiksi uuden tuotteen luomiseksi (Suomen virallinen tilasto (SVT) 2016). Työn toteutustavat vaihtelevat kehittämistyön tavoitteen mukaan. Toiminnallinen opinnäytetyö jakautuu produktiin sekä opinnäytetyöraporttiin. Produkti on kehittämistyön toiminnallinen osuus, kuten historiikki. Opinnäytetyöraportti selostaa kehittämistyön prosessin sekä sen arvioinnin lukijalle. Lisäksi raportti kertoo produktin taustalla olevan teoreettisen viitekehyksen. Produkti perustuu teorian tarjoamaan tietoon ja sen hallintaan. (Lumme ym., 2006.)

Teoria tarkastelee tutkittavaa asiaa ja sen merkitystä antaen kehittämistyön tekijälle aineistoon perustuvaa syvempää ymmärrystä. Aineistonhankinta ohjautuu teorian kautta, sillä työn viitekehys määrää kerättävän aineiston. Sama voi tapahtua toisinpäin, kun rajallinen aineisto määrittää teoreettisen viitekehyksen. (Kouri 2015, 28.) Tekijältä toiminnallinen opinnäytetyö odottaa kriittistä sekä monipuolista, edistävää ajattelua ja toimintaa. Tekijältä odotetaan arvioivaa otetta omaan työhön ja sen tarkasteluun. Produktista tulee havaita kehittämistyön tarkoitus. (Lumme ym. 2006.)

Rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus pätevät kehittämistyön eri vaiheissa. Työn eri vaiheiden ja lopputuloksen tulee kestää avoimuus. Toisen tekstiä ei saa varastaa, joten viittausten merkitseminen on osa kirjoittamista. (Kouri 2015, 32–33.) Huolellisuus on yksi laadun osatekijä. Työprosessin kuvauksen avulla jutun vastaanottaja voi tarkastella kirjoitetun luotettavuutta ja perusteltavuutta. Kirjoittajan työhönsä kohdistuvaa kritiikkiä auttaa pienen välimatkan ottaminen omaan työhön (Kuutti 2002, 178-180.)

Kehittämishankkeen tulee keskustella lukijan kanssa. Kommunikointi ja sitä kautta hankkeen kuvainnollinen vakuuttavuus ovatkin keskeisiä tekijöitä kehittämishankkeen luotettavuutta tarkasteltaessa. Työn sisäisesti rakentunut vakuuttavuus voidaan tavoittaa kehittämishankkeen esittämisen kautta. Kehittämishankkeen tavoitteet liittyvät todellisiin asioihin. Käyttökelpoista työtä voidaan hyödyntää toisessa yhteydessä. Onnistumisen kriteerinä käytetään myös tekijän kertomia, aiheen rajaukseen liittyviä laatuominaisuuksia. (VirtuaaliAMK 2007.)

Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessissa on kuusi vaihetta. Kehittämistyön toteuttaja huolehtii läpi prosessin niin kriittisyydestä, eettisyydestä kuin järjestelmällisestä tavasta toimia. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 24.)

Kehittämiskohteen tunnistaminen ja alustavat tavoitteet

Ensimmäisenä tunnistetaan kehittämiskohde ja luonnehditaan kehittämistyön tarkoitus. Kehittämistyö käynnistyy, kun kehittämiskohde löydetään. Ongelmaperustainen kehittäminen keskittyy havaitun ongelmakohdan parantamiseen, uudistamisperustainen kehittäminen puolestaan tähtää nimensä mukaisesti uudistamiseen tai uuden luomiseen. Kehittämiskohteen määrittämisen jälkeen mietitään työlle asetettavat tavoitteet ja sen päämäärät. Tavoitteet voivat tarkentua kehittämistyön edetessä. Tavoitteiden kirjoittaminen auttaa tekijää rajaamaan aihetta. (Ojasalo ym. 2014, 26–27.)

Perehtyminen kehittämiskohteeseen

Tavoitteiden tunnistamisen jälkeen tutustutaan kehittämiskohteeseen paremmin. Kehittämistyöhön liittyvää tietoa löytyy niin kirjoitettuna kuin käytännön toimiin sisältyneenä. Taustatyön kautta kehittämistyön toteuttaja tutustuu kehittämiskohteeseen. Työn ydin löy-

tyy tiedonhankinnan kautta. Eri lähteistä saadun tiedon avulla kehittämistyö voidaan kohdentaa oikeisiin asioihin ja keskittää työ jo alusta alkaen kohti päämäärää. (Ojasalo ym. 2014, 28.)

Keskustelu kehittämistyön toimeksiantajan kanssa auttaa työn suuntaamisessa ja tuo alan käsitteistön tutuksi. Hankittu tieto lähdeviitteineen talletetaan asianmukaisesti alkumetreistä lähtien. (Ojasalo ym. 2014, 29–30.)

Teoriatieto tarjoaa aihealueen ymmärrystä ja edesauttaa sen rajaamista. Tiedonhankinnassa noudatetaan lähdekritiikkiä. Kaikki löydetty tieto ei välttämättä ole sovellettavissa omaan kehittämistyöhön. (Ojasalo ym. 2014, 30, 32.)

Kehittämistehtävä ja sen rajaus

Koska myös kehittämistyössä joudutaan valintojen eteen, valitaan prosessin kolmannessa vaiheessa kehittämistehtävälle näkökulma ja rajataan kohde kokonaisuuden hallitsemiseksi. Kehittämisen tavoite kirjoitetaan auki kehittämistehtävässä. Kehittämisen pyrkimykset ohjaavat määrittämistä. Jotta työn onnistumista voidaan myöhemmin arvioida, tulee määriteltäviä kehittämistehtävää pystyä mittaamaan. Kehittämistehtävän muuttuessa sitä täsmennetään. (Ojasalo ym. 2014, 32, 33.)

Tietoperusta, lähestymistapa ja menetelmät

Näkökulman valinnan ja rajausten jälkeen siirrytään seuraavaan vaiheeseen. Siinä määritellään tehtävälle viitekehys, tapa jolla lähestytään aihetta sekä suunnitellaan käytettävät menetelmät. Tietoperusta jäsentää teorian kautta kehittämiskohteen aihealuetta eli kerää oleellisen tiedon työn pohjaksi. Tietoperusta tarkoittaa samaa kuin esimerkiksi teoreettinen viitekehys. Teorian tarjoamista erilaisista näkökulmista valitaan kehittämistyön kannalta olennaisimmat. (Ojasalo ym. 2014, 34–35.)

Lähestymistapa valitaan kehittämistyön ja sen tavoitteiden pohjalta. Lähestymistapoja on erilaisia, joista yksi on konstrukttiivinen tutkimus. Konstrukttiivinen tutkimus sopii tilanteeseen, jossa kehittämistehtävä on jokin konkreettinen tuotos. Lähestymistavat voivat limityä toisiinsa jopa samassa kehittämistyössä. Kehittämistyö hyödyntää sen tiedon moni-

naisuuden, joka voidaan saavuttaa eri menetelmien käytön kautta. Konstruktiiivinen tutkimus toteuttaa teorian ja käytännön vuorovaikutusta. Sen kohdalla on olennaista, että konkreettisen tuotoksen toteutusta sekä käyttökelpoisuutta voidaan tarkastella jälkikäteen. (Ojasalo ym. 2014, 36–38, 40.)

Toteutus ja julkistaminen

Viidennessä vaiheessa kehittämishanke toimeenpannaan ja hankkeesta kerrotaan julkisesti. Kehittämistyön etenemisestä raportoidaan läpi prosessin. Erilaiset versiot voidaan kohdentaa erilaisille vastaanottajille. Muistiinpanoihin kirjataan niin tehdyt asiat kuin tekijän oma kasvu. Loppuraportti kuvaa kehittämistyön prosessin ja tuo työn kaikkien saataville. Raportti auttaa myös arvioimaan kehittämistyötä. (Ojasalo ym. 2014, 46–47.)

Prosessin ja lopputulosten arviointi

Viimeinen vaihe koostuu kehittämistyöhön kohdennetusta arvioinnista. Kehittämistyötä arvioidaan läpi prosessin. Arviointi kohdennetaan laajasti suunnitteluun, tavoitteisiin sekä menetelmien suhteen tehtyihin ratkaisuihin. Myös tekijän toimintaa, kuten hänen sitoutumista, arvioidaan. Aikaansaannoksen arvioinnissa huomioidaan muun muassa lopputuloksen käytettävyys. (Ojasalo ym. 2014, 47.)

Asioiden punnitseva tarkastelu asioihin jatkuu läpi prosessin. Tietojen luotettavuus ja paikkansapitävyys on tärkeää. Puutteellisista tiedoista voi rakentua vääränlainen kokonaiskuva. Kokonaiskuvan paikkansapitävyyttä voidaan lähestyä myös tietojen johdonmukaisuuden, oleellisuuden sekä täsmällisyyden kautta. (Kuutti 2002, 169–170.) Joskus yksityiskohtia on niin paljon, että kokonaiskuva hämärtyy. Tällöin materiaalia yhteen sitovan teeman tai punaisen langan löytäminen on tärkeää. Löytämällä oman tarinan kirjoittaminen todennäköisesti lähtee taas sujumaan. Esimerkiksi tekstin luvun kohdalla kirjoittaja voi miettiä, mikä on luvun suhde toisiin tekstin lukuihin. (Curthoys & McGrath 2009, 107.) Työn pohjalta muodostuneen kokonaiskuvan loogisuus ja selkeys määrittävät työn onnistumista (Kuutti 2002, 168).

Luotettavuuden kohdalla tulee tarkastella tutkijan omaa kantaa prosessin luotettavuudesta ja esiin nousseen tiedon realistisuudesta. Viimeksi mainittu on käyttökelpoinen tapa arvioida kehittämistyön luotettavuutta. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 130.)

3 VIESTINTÄ HISTORIAN KERTOJANA

Viestintä on läsnä kaikkialla ja se saa erilaisia muotoja tilanneyhteydestä riippuen. Teksti on kirjoittajan puhetta, jonka hän kertoo valitsemallaan tyylillä. Kieliopin mukaista kieltä ja selvästi kirjoitettua tekstiä voidaan havainnollistaa esimerkiksi kuvilla, mikä edelleen helpottaa asian vastaanottamista ja sisäistämistä. Julkaisussa historia saa tekstintuotannon kautta kirjallisen muodon ja siirtyy aineellisena perintönä eteenpäin. Ihmisten kertomat kokemukset ja muistot tuovat referoitavaan tekstiin sisältöä, jonka kautta julkaisun tekstiin saadaan tarinankerronnallisia piirteitä. Lopputulos on se esitys kohteesta, jonka tekstin kirjoittaja on kirjoitustyötä tehdessään asiasta muodostanut.

Historian kirjoittaminen yksinkertaista ja havainnollistavaa viestimistä ihmiseltä toiselle. Viestinnän pyrkimyksenä on saada lukija käsittämään asia niin kuin kirjoittaja on sen käsittänyt. (Lappalainen 2002, 188.) Onnistunut tyyli on täsmällistä ja asiat lukijalle kiinnostavalla tavalla ilmaisevaa. Toisinaan se vaatii vain asioiden ilmaisemista yksinkertaisen selkeästi ja rajatusti. (Mertanen 2007, 34.)

Viestintä on tapahtuma, jossa viestin merkitys muodostuu vastaanottajan mielessä erilaisten tekijöiden summana. Viestintä on vuorovaikutuksen kulmakivi. Erittelemällä viestinnän tehtäviä ja luomalla yhteinen visio voidaan viestinnästä muodostaa organisoitu toimeenpantava kokonaisuus. Viestinnän tuotokset havaitaan mutta viestinnän voimaa ja tehoa sekä sen osuutta kokonaisuudessa on hankalampaa määrittää. (Juholin 2013, 45, 48, 51, 69.)

3.1 Historiikki julkaisuna

Historiikin tarkka määrittelemineen on hankalaa, sillä historiikit poikkeavat niin esitystavoiltaan, lähteistöltään kuin ulkoiselta asultaan toisistaan. Historiikki ei ole yhtä tarkka kuin tieteellinen tutkimus mutta ei myöskään pohjaudu ainoastaan kirjoittajan muistiin, kuulopuheisiin tai kirjallisuuteen. Historian kirjoittaminen alkaa lähteistöön tutustumisella. Historiikki on paikallishistoriaa ja historiantutkimusta suppeampi eikä siihen kohdisteta tieteellistä kritiikkiä. (Katajala 1990, 18–19, 33.)

Historiikki kertookin lyhyesti paikallisesta historiasta. Tieto kerätään kirjallisuudesta, asiakirjoista ja alueen ihmisiltä. (Wahlroos 2000, 9.) Historiikin kirjoittaminen myös edellyttää alkuperäislähteiden käyttämistä. Laajuudeltaan historiikki on muutamasta sivusta pariin sataan sivuun. (Katajala 1990, 19.) Omina kokonaisuuksinaan paikallisten historiikkien sisältö ja sivumäärät vaihtelevat. Kokonaisuus alkaa hahmottua aineiston hankinnan myötä. (Wahlroos 2000, 11.)

Menneisyys on mennyttä eikä uudelleen toistettavissa. Näin ollen kirjoittaja luo yhden esityksen menneisyydestä, jonka lukija puolestaan vastaanottaa ja ymmärtää omista lähtökohdistaan käsin. Menneisyys on oikeutettu perehtyneeseen tutkintaan ja siitä esitettyyn todenmukaiseen, elävään esitykseen. Kirjoittajan ja menneisyyden välinen vuorovaikutus on vuoropuhelua: kirjoittaja kysyy, menneisyys vastaa. (Kaartinen & Korhonen 2005, 43, 68, 244.)

Menneisyyden merkittävien kohtien kokoaminen koetaan arvokkaaksi työksi, jonka vuoksi muun muassa järjestöt ovat valmistaneet historiikkeja juhlistamaan juhluvuottaan. Tietoa eletystä elämästä halutaan välittää tuleville sukupolville. (Katajala 1990, 11–12.)

3.2 Kulttuuriperintö tuleville sukupolville

Kulttuuriperintö on yleiskieleen levinnyt ilmaisu, jossa kulttuuriperinnöksi voidaan ymmärtää lähes kaikki menneisyyteen jälkiä jättäneet ilmiöt. Tarkan määritelmän puuttuessa kulttuuriperintöä voidaan lähestyä monesta suunnasta. Voidaan myös ajatella, että aineeton ja aineellinen kulttuuriperintö kietoutuvat yhteen täydentäen toisiaan. (Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 14–15, 18–19.) *Ero aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön välillä on kuin veteen piirretty viiva* Unescon määritelmistä huolimatta (Tuomi-Nikula ym. 2013, 18).

Osa menneisyyden jäljistä katoaa, osa nousee kulttuuriperinnöksi. Kaikki historian jäljet on alun perin luotu elämään tarpeita tyydyttämään. Säilytettäväksi ja tuleville sukupolville perinnöksi valittu jälki synnyttää kulttuuriperinnön. Kulttuuriperintö muuntuu ajan mukana eikä siten ole pysyvää. (Tuomi-Nikula ym. 2013, 20.)

Faron (puite) yleissopimuksen mukaan kulttuuriperintö on tärkeä ja rikastuttava voimavara. Sen keskeisiä tavoitteita on muun muassa vahvistaa yhteiskunnan ja kulttuuriperinnön sekä identiteetin/kestävän kehityksen yhteyttä. *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus* viestii ihmisten edusta vaurastua kulttuuriperinnön kautta ja toisaalta mahdollisuudesta ottaa osaa sen monipuolistamiseen. Viestiin sisältyy myös velvollisuus arvostaa muiden vastaavaa. (Museovirasto 2015.) Kulttuuriperinnön eettiset kysymykset koskevat menneisyyden hyödyntämisen oikeutta (Tuomi-Nikula ym. 2013, 22).

3.3 Tekstin tuottaminen

Historiikin kirjoittajan kirjoittama teksti on menneisyyden representaatio, se kuvastaa menneisyyttä. Representaatiota voidaan luonnehtia muodoksi, jonka ilmiö saa muun muassa kielen kautta. (Kaartinen & Korhonen 2005, 133–135.) Representaatio tarkoittaa viestinnän näkökulmasta asian lausumista eri keinoja käyttämällä, kuten sanallisten ja visuaalisten merkkien avulla. Käytettävät sanat ja symbolit valitaan niiden sisältämän viestin mukaan. Viestinnän synnyttämät merkitykset ovat hallitsemattomia, sillä viestin vastaanottaja tulkitsee viestin merkityksen ja sisällön omista lähtökohdistaan käsin. (Väliveronen 1998, 19.)

Diskurssi laajentaa representaation ajatusta. Diskurssin avulla aihetta voidaan kuvata eri tavoin. Diskurssi edustaa niitä muotoja, joilla merkityksiä pyritään rakentamaan. (Väliveronen 1998, 20–21.)

Kielellä on merkittävä rooli julkishallinnon työssä. Julkishallinnon tekstit ovat kaikille tarkoitettuja, jonka vuoksi tekstien on sovelluttava erilaisille lukijoille. Alkuvaiheessa tehty tekstiin liittyvät ratkaisut seuraavat mukana läpi tekstinteon. Sen vuoksi nämä valinnat tulee rakentaa kestäväksi kokonaisuudeksi tekstin tarkoitus ja kohderyhmä mielessä pitäen. (Peltola & Kuhmonen 2016, 3.) Tekstitason mietinnässä tulee muistaa, mitä ja ketä varten teksti päätetään kirjoittaa. Tekstin tarpeiden ja kohderyhmän lisäksi tekstitason suhteen tehtäviin valintoihin vaikuttavat muun muassa tekstin rakenne ja sisältö. Kielenhuollon ohjeistuksia noudattava teksti on helppolukuista. (Valtioneuvoston kanslia 6/2016, 6.)

Teksti on tapa tulkita ja tapa saada vastaanottaja ajattelemaan sen viestiä. Tekstiin liittyy tulkinta. Tehtävään tulkintaan tai päätelmään vaikuttaa teoreettinen viitekehys, joka jo sinänsä rajaa tutkittavaa aihetta. Konteksti vaikuttaa lukemiseen ja tulkintaan. Tekstistä tehtävä perusteltu tulkinta ei ole oikea tai väärä. (Välvirronen 1998, 15, 16, 36.)

Lukijan tulee myös ymmärtää, mitä tekstissä sanotaan. Arkikielen termeistä erottuvat erikoistermit aukaistaan lukijalle. (Valtioneuvoston kanslia 6/2016, 11.) Historian kirjoittamisen käsitteistö on pääsääntöisesti yleiskielen tuntemaa. Näin lähes jokainen pystyy ymmärtämään lukemansa. Jotkin käsitteet tulee kuitenkin aukaista lukijalle, samoin yleiskielen sanan käyttäminen muussa kuin sen tavanomaisessa merkityksessä. (Lappalainen 2002, 53–54.) Erikoistermien selitysten tavoin tekstissä käytettävät lyhenteet selvennetään lukijalle (Valtioneuvoston kanslia 6/2016, 24).

Tekstin suunnitteluvaiheessa määritellään tekstin sanoma ja tehdään tavoitteenmukaiset valinnat sen sisällön suhteen. Suunniteltu, looginen rakenne on tärkeää, jotta tekstin lukija pystyy sisäistämään lukemansa ja pysyy selvillä kirjoittajan ajatuksenjuoksusta. Tarpeettomien asioiden selvittäminen tekstissä laskee olennaisen tiedon huomioarvoa ja niihin kohdistettavaa huomiota. (Valtioneuvoston kanslia 6/2016, 13, 15.) Huono teksti sisältää epätarkkoja ilmaisuja eikä puhuttele tekstin vastaanottajaa. Huonossa tekstissä alussa rajattu näkökulma vaihtuu tai se jää taka-alalle. (Tuominen 2006, 45.)

Palautteen merkitys korostuu jo tekstin kirjoitusvaiheessa, joskin potentiaalisin aika palautteelle tulee muokausvaiheessa. Palautteen avulla voidaan löytää ongelmallisia kohtia, kuten esimerkiksi rakenteeseen liittyvät tekijät, joita kirjoitettuun tekstiin mahdollisesti sisältyy. (Tuominen 2006, 38.) Palautteen pyytäminen ystävältä voi auttaa myös, kun kirjoittaja alkaa epäillä kirjoittamaansa eikä ole siihen tyytyväinen. Toisinaan kirjoitus voi olla hyvää ja kirjoittaja on ainoastaan menettänyt luottamuksensa tekstiin. (Curthoys & McGrath 2009, 102.)

3.4 Kieli ja kielen rakenne

Kielen tarkoitus on luoda yhteisiä merkityksiä ja tekstin tavoitteena on edesauttaa lukijan työtä ja tarjota hänelle mukava hetki tekstin parissa (Hiidenmaa 2006, 78). Kielen sääntöjä

tulee noudattaa. Siksi tekstin on oltava kieliopin mukaista, joskin taitava kirjoittaja voi kekseliäästi hieman poiketa siitä. Välimerkkien käyttäminen lisää tekstin luettavuutta. (Lappalainen 2002, 175, 181.)

Rakenteellisesti on olemassa äärimmäisyyksiä, joita kannattaa välttää. Teksti, joka sisältää pelkkiä päälauseita, on houkuttelematon. Virkkeet, joissa on lukuisia sivulauseita, tekevät tekstistä vaikeatajuista. Yli kymmenen sivua pitkät ja alle sivun mittaiset luvut uuttavat lukijaa. Toisaalta yhden sivun mittaiset kappaleet tai alle kolmen rivin kappaleet tekevät kokonaisuudesta levottoman. (Lappalainen 2002, 176.)

Viestinnän olennainen osa on käytettävien sanojen valinta. Lukijan on ymmärrettävä se, mitä teksti haluaa sanoa. Etenkin lyhyissä ilmauksissa sanojen täsmällisyys mitataan. Huolimattomasti valitut sanat voivat tehdä viestistä tahattomasti yksipuolisen. (Lappalainen 2002, 183–184.) Sana sisältää informaation lisäksi asenteita ja luo mielikuvia (Hiidenmaa 2006, 76). Tekstissä usein esiintyville sanoille voi miettiä vaihtoehtoisia sanoja samaa tarkoittavasta asiasta (Lappalainen 2002, 179). Tekstin tekninen luettavuus syntyy käytetyistä sanoista ja niiden tuttuudesta lukijalle, virkkeiden ja lauseiden pituudesta sekä sisältöä jäsentävistä tekijöistä (Hiidenmaa 2006, 71–72).

3.5 Tarinankerronta

Tarina kokoaa yksityiskohdat kokonaiskuvaksi, jossa pienet palat ja toisiinsa liittyvät asiat yhdistyvät. Tarinan kautta kokonaisuus saa sisällön ja merkityksen. (Torkki 2014, 34.) Tarinallisuus voidaan nähdä viitekehystenä, jossa joko hyödynnetään kertomuksia tai vaihtoehtoisesti välitetään todellisuutta. Kertomus voi olla esimerkiksi haastatteluteksti tai tutkijan muistiinpanoihin pohjautuva viesti. (Syrjälä 2001, 213.) Tosiasioihin verrattuna tarina on avoin ja kulutusta kestävä. Tarina saa vastaanottajansa etsimään sen sisintä eli tarinan tarkoitusta. (Torkki 2014, 24–25.)

Tarinan uskottavuus pohjautuu siihen, kuinka hyvin teksti saa lukijan luottamaan ja uskomaan välittämänsä viestiin sekä millaisia tarttumapintoja teksti tarjoaa lukijalle. Optimaalinen tilanne saavutetaan, kun luetuissa kertomuksissa rakentuneet merkitykset onnistuvat muuttamaan jotain sekä kirjoittajan että lukijan maailmassa. (Syrjälä 2001, 214.)

Tarina liikkuu ajan mukana. Arkikieli sekoittaa tarinan ja kertomuksen käsitteet. Tarinan syvin olemus on kuitenkin kertomuksen taustalla. Tarinasta kumpuaa kertomuksia. Tarinan kertoja tekee valintoja eteenpäin jaettavista, puhuttelevista asioista. Arvokkaat asiat halutaan säilyttää ja jakaa seuraavalle. Tehdyt valinnat jalostuvat sitä mukaa, kun kertoja tavoittaa tarinalleen uusia kuulijoita. Tarina sisältää myös ne mielikuvat, jotka assosioidaan tarinan kohteeseen. Tarina sitoo tunteen itseensä. Tunne mahdollistaa tarinan. Liiallinen tunteiden voima voi kuitenkin hämärtää ihmisen kriittisyyden. (Torkki 2014, 17–19, 21, 26, 119.)

Tarinan viestin tulee herättää vastaanottajassa ja kirjoittajassa tunteita. Kun tarinan vastaanottajasta tulee osa tarinaa, saa tarina tarttumapinnan. Kuulijan ote tarinaan saa hänet jakamaan tarinaa eteenpäin. Tarinan tehokkuuteen voidaan vaikuttaa esimerkiksi saamalla vastaanottaja eläytymään tarinan kertomaan tai lisäämällä tarinaan jotain, joka on vastaanottajasta mystistä tai joka jää kaipaamaan selitystä. Kerrottavan on oltava aitoa, sillä ihminen erottaa luonnollisen ja toden teennäisyydestä ja valheellisuudesta. (Torkki 2014, 38, 110-111, 210.)

4 HISTORIAN KIRJOITTAMINEN

Historiikki on julkaisu, joka vaatii kirjoittajalta suunnitelmallisuutta ja yleisiin kirjan rakenteeseen liittyviin tekijöihin tutustumista. Aineistonhankinta vaatii aikaa ja edellyttää lähdekritiikin hallintaa. Aineistosta on pystyttävä erottamaan ne tiedot, jotka halutaan ottaa mukaan julkaisun sisällöntuotantoon. Siihen pohjaten julkaisun käsikirjoittaja joutuu tekemään valintoja ja sisältöratkaisuja. Kokonaisuuteen mukaan otettavat irralliset osat on pystyttävä sitomaan kokonaisuuteen. Sisällöntuotantoon voidaan hakea uutta näkökulmaa kysymällä asiasta ihmisiltä, joilla tiedetään olevan aihealueeseen liittyvää tietoa hallussaan. Heidän kauttaan voidaan löytää asioita, joista ei välttämättä muissa lähteissä puhuta.

Historiallista julkaisua voidaan elävöittää erilaisilla havainnollistamisen keinoilla, kuten kuvilla ja kartoilla. Havainnollistamisen lisäksi niillä voidaan tuoda kirjoitettuun tekstiin nostalgiaa ja ylläpitää lukijan mielenkiintoa. Erilaiset tekstisivujen suunnitteluun liittyvät asiat eivät ole relevantteja miettiä käsikirjoituksen vaiheessa. Kuitenkin niiden tiedostaminen on tärkeää, sillä tekstin lopullisessa muokkauksessa niistä tulee ajankohtaisia. Lähdemerkinnät tulee tekijänoikeuslain mukaisesti merkitä aina, kun tieto otetaan jostain lähteestä. Niiden avulla lukija voi esimerkiksi palata tiedon alkuperäiselle lähteelle tai arvioida kirjoitetun tiedon luotettavuutta.

Historiallisella julkaisulla pyritään koskettamaan lukijaa saaden hänet siirtymään ajassa taaksepäin aikaan, jota teksti käsittelee (Lappalainen 2002, 155). Lopputuloksen tarkoitus ei ole menneisyyden toistaminen kokonaisuudessaan vaan perustellen välittää menneisyyden viestiä kirjoittajan näkemykseen pohjaten (Kaartinen & Korhonen 2005, 808).

Kun hanke historiikista käynnistetään, tulee ratkaista tehdäänkö historiikki yhden henkilön kirjoittamana vai ryhmätyönä. Yhden henkilön kirjoittamassa historiikissa on etunsa ja haittansa. Työn jaksottaminen ja aikataulutukset sekä esityksen jäsentäminen mielen mukaan onnistuvat yksin ryhmätyötä paremmin. Lisäksi yhden kirjoittajan tyyli säilyy läpi historiikin. (Katajala 1990, 13–14.) Aikataulullisesti pienimuotoisen historiikin valmistuminen vie noin vuoden verran (Wahlroos 2000, 11).

Historiankirjoitukselta vaaditaan objektiivisuutta. Aikansa tapahtumia suhteutetaan toisiinsa. Käytännössä kuitenkin asioiden saamat merkitykset muuttuvat eri aikoina. Objektiivisuus voidaan käsittää myös sillä, että tutkimus on julkinen ja arvioitavissa. (Kaartinen & Korhonen 2005, 46, 159, 226.)

Eettiset näkökohdat kuuluvat jokaiseen työhön ja työn jokaiseen vaiheeseen. Kehittämistyön tarkoituksen kohdalla mietitään tiedon hankintaa ja tarkastelun kohteen tilannetta. Haastatteluun liittyy monia eettisiä tekijöitä, sillä haastattelija on vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Haastateltavan tulee antaa suostumus haastatteluun saamansa informaation pohjalta. Litterointiin liittyvät luottamuksellisuus ja puhtaaksi kirjoitetun vastuuvuus kerrotun kanssa. Kirjoittajan velvollisuutena on todenmukaisen tiedon esittäminen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19–20.)

4.1 Kirjallisen historiateoksen rakenne

Hyvä nimi kertoo kirjan kohteen selkeästi ja lyhyesti (Wahlroos 2000, 81). Se on osuva, kompaktissa muodossa ja informatiivinen. Nimen alaotsikkoa voidaan käyttää tarkentamaan kirjan sisältöä. Takakansiteksti kertoo kirjan kirjoituksen perusteen ja avaa harkitusti sen sisältöä. Siinä voidaan myös määrittää kirjalle valittu lukijoiden kohderyhmä. (Mertanen 2006, 60–61.)

Kirjan alkusivut ovat sivuja, joita kirjassa on yleensä 6-8 ennen leipätekstiä. Alkusivut sisältävät kirjan tiedot, sen tekijät, esipuheen, sisällysluettelon ja muut välttämättömät asiat. (Wahlroos 2000, 83.) Nimiölehti määrää *kirjan bibliografiset tiedot* ja sijoittuu kirjassa kanasta seuraavaksi. Alkusanojen avulla herätetään lukijan kiinnostus sukeltaa kirjaan ja sen teemaan. Sisällysluettelo kertoo lukijalle kirjan jäsennetyn kokonaisuuden (Mertanen 2006, 49, 50, 59.) Alkusanat eli esipuhe sijoitetaan aukeaman oikeanpuoleiselle sivulle. Alkusanoina esitellään kirjan sanoma ja aihe, joiden jälkeen siirrytään kirjan tekemiseen liittyviin asioihin. Lisäksi lukijalle kerrotaan kirjan sisältö ja aineiston lähteet. Sisällysluettelo koostuu kirjan kappaleiden pää- ja alaotsikoista, sekä kertoo niiden alkamissivut. (Wahlroos 2000, 85.)

Välilehtien avulla havainnollistetaan lukijalle kirjan osan siirtymistä toiseen. Kirjan varsinaista tekstiä eli tekstin pääosaa nimitetään leipä- tai perustekstiksi. Se esittää perusasiat.

(Mertanen 2006, 48, 53, 57.) Leipäteksti aloitetaan useimmiten aukeaman oikealla puolella olevalta sivulta. Historiakirja usein käsittelee esimerkiksi alueen historiaa sen alusta tähän hetkeen. Aihe pysyttelee kohteessa. Kirjan päättäminen menneeseen ei ole suositeltavaa. (Wahlroos 2000, 81, 86.)

Kirjallisuusluettelo sisältää ne lähteet, joista kirjoittajan tekemät lainaukset ja viittaukset on otettu. Tiedon alkuperän kertomisesta määrää tekijänoikeuslaki. Lähteet merkitään läpi työn samaa, valittua merkitsemistapaa noudattaen. (Mertanen 2006, 60.) Lähteet voidaan esimerkiksi numeroida. Tekstiviitenumero on pieni yläindeksi ja luettavin tapa ilmoittaa historiikissa käytetty lähde. Sitaatti sijoitetaan kursivoituna lainausmerkkeihin. Pienessä historiakirjassa lähteiden ryhmittely ei ole välttämätöntä. (Wahlroos 2000, 88, 92.)

Vakiotekstit sijoitetaan marginaaliin. Ne ovat esimerkiksi sivunumeroita. Kohtuudella valitut alaviitteet sijoitetaan sivujen laitaan. Alaviitteet sisältävät tekstin ymmärtämiseen tarvittavia huomautuksia. Alaviitteiden sijaan voidaan tekstiin liittyvät huomautukset koota joko *luvun tai kirjan loppuun*. (Mertanen 2006, 57-58.)

Kirjan kokonaisuuden lisänä tarjottava aineisto sijoitetaan liitteisiin. Liitteisiin ei jätetä tietoa, jonka esittäminen varsinaisessa leipätekstissä olisi kokonaisuuden kannalta merkittävää. (Mertanen 2006, 58.) Liitteet sijaitsevat kirjan lopussa. Niitä edustavat muun muassa kartat ja taulukot. (Wahlroos 2000, 94.)

4.2 Suunnittelu

Kirjoittaminen on tavoitteellista toimintaa, joka suunnitellaan etukäteen. Kirjoittajalla tulee olla kirkkaana mielessään tekstinsä aihe, sen tarkoitus ja vastaanottaja. Viimeksi mainitut ohjaavat kirjan sisällön laadintaa. (Mertanen 2007, 17.) Etukäteen suunniteltu sisältö ja rakenne helpottavat kirjoittajan työskentelyä ja voivat säästää hänet ylimääräiseltä työltä. Lisäksi kokonaisuus pysyy suunnittelematonta tekstiä todennäköisemmin loogisena tekstin alusta loppuun. (Valtioneuvoston kanslia 6/2016, 15, 17.)

Aikarajojen asettaminen vaikuttaa kirjoittamiseen. Liian vapaamuotoinen projekti työnnetään herkästi sivuun. (Curthoys & McGrath 2009, 107.) Toisaalta aika on tekijä, joka erottaa historian kirjoittajan muista kirjoittajista. Esimerkiksi journalistien aikaraja jutuille on

usein nopeasti, historian kirjoittajilla se voi olla vuoden tai useamman päästä. (Cullen 2009, 21-22.)

Historiikin teettäjällä on mielikuva halutusta lopputuloksesta, joskin erinäiset tekijät voivat ajaa muuttamaan alkuperäistä suunnitelmaa. Resurssit vaikuttavat jo suunnitelmaan historiikin kohteen, sen rajauksen ja koon kautta. Menoeriä syntyy muun muassa juoksevista kuluista. Historiikista voi tulla myös tuloja, palautuksena sijoitetusta rahasta. Historiikkiin voidaan anoa apurahaa. Henkilöresurssit ja lähdeaineisto tulee ottaa huomioon. Työn mitoitutus tapahtuu historiikissa mukana olevien henkilöiden resurssien mukaisesti. Lähdeaineistoon liittyvä työ vie paljon aikaa. (Katajala 1990, 20–21.)

Tiedon kokoaminen aloitetaankin rajaamalla aihealue. Kun aihe ja haluttu tieto on päätetty, selvitetään aineiston saatavuus ja kuinka kerätty tieto esitetään lukijoille ymmärrettävästi (Wahlroos 2000, 10.) Aiheen rajaus, sen selventäminen ja ylimääräisestä materiaalista luopuminen kuuluvat olennaisesti kirjoitustyöhön ja näkökulman valintaan. Näkökulman valinta tarkoittaa, että kirjoittaja määrittää asiat, joista kirjoittaa. (Mertanen 2007, 19.) Rajaukset ja valittu näkökulma perustellaan. Alussa tehtyjä rajauksia voidaan muuttaa perustellusti työn myöhemmässä vaiheessa. (Lappalainen 2002, 49.)

Ennalta tehdyt suunnitelmat kirjan luvuista ohjaavat kirjoittamista ja auttavat päämäärien asettamisessa. Suunnitelma elää kirjoitustyön varrella ja esimerkiksi ensin yhdeksi luvuksi suunniteltu jakautuukin kahtia. (Curthoys & McGrath 2009, 109.)

Ideat voidaan koota esimerkiksi miellekarttaan. Ideoiden rajaaminen ja osasta niistä luopuminen kohdentavat huomion sisältöön. Asioiden keskinäinen järjestäminen puolestaan vie huomion kirjoittamiseen, jolla tavoitellaan lukijan mahdollisuutta hahmottaa tekstin kokonaisuus, asioiden väliset suhteet ja aiheesta toiseen liikkumiset. (Mertanen 2007, 22.)

Kirjalla on erilaisia lukijoita mutta heidän kaikkien tavoittelu ei ole lopputuloksen kannalta suotavaa. Mitä täsmällisemmin kirjoittaja tuntee kohteensa, sitä paremmin hän pystyy kohdistamaan kirjansa sisällön hänelle. Kirjoittajan on tiedostettava lukijansa mielenkiinnon kohteet, etukäteistiedot ja tapa, jolla hän tulee todennäköisesti viettämään aikaansa kirjan parissa. Liian laaja kohderyhmä voi tehdä hallaa lopputulokselle ja muodostaa siitä harmaan kokonaisuuden. (Mertanen 2007, 20, 31–32.)

Dispositio on historiikin alustava sisällysluettelo. Se jäsentää esityksen kirjoitettavien lukujen tarkkuudella. Disposition laatiminen edellyttää alustavaa tutustumista lähdeaineistoon. Myös historiikin kohteen päälinjojen hahmottelu auttaa asiaa. Dispositio ohjaa aineiston keruuta. Valinnat käsiteltävistä ja pois jätettävistä asioista edesauttavat järkevän lopputuloksen syntymistä. Lopputuloksen on kuvattava kohdetta luotettavasti. (Katajala 1990, 27, 30.)

Hyvin rakennettu historiikki on mielenkiintoista luettavaa, jos dispositiossa saadaan näkyviin eri aikakaudet ja jäsennetty kuvaus kokonaiskehityksestä. Nykyhetkeä lähestyttäessä logiikan löytyminen valinnoissa vaikeutuu ja lähdemateriaali kasvaa. Riskinä onkin, että historiikki sotkeentuu loppua kohti. Sen ehkäiseminen vaatii tekijältä harkintaa asioiden ajan kestosta ja painoarvosta. (Katajala 1990, 30.)

Disposition laadintaan on kaksi tapaa, kronologinen luettelo tai systemaattisesti jaoteltu esitys. Kronologinen luettelo etenee aikajärjestyksessä, systemaattinen esitys aihealueittain. Dispositio näyttää selkeältä, kun siinä on kolmesta kahdeksaan päälukua ja vähintään kolme suurin piirtein samankokoista alalukua per pääluku. Historiikin mukana läpi kulkevia teemoja voi sisällyttää jokaiseen päälukuun. Päälukujen jaottelun rakenne tulee löytää tutkittavasta kohteesta. Päälukujen on oltava keskenään sopusuhtaisia. (Katajala 1990, 30–32.) Paikallishistorian kohdalla *pääjäsenitys* on usein *kronologinen* ja ainekset jaetaan sen alle systemaattisesti (Lappalainen 2002, 105).

Kirjoitustyön sujuvuuteen vaikuttaa merkittävästi työn taustalle tehty tutkimustyö, materiaalien järjestäminen ja tekstin lukujen suunnittelu. Epäonnistunut valmistautuminen voi vaikeuttaa kirjoittamista. Tällöin kirjoittajan täytyy palata työssään askel taaksepäin ja lisää tehdyn taustatyön kautta yrittää kirjoittamista myöhemmin uudelleen. Hyvästä taustatyöstä huolimatta kirjoittaminen voi tuntua umpikujalta. Silloin voi tarkistaa paikan, jossa kirjoittaa. Yhtenä tärkeänä kirjoituspaikan ominaisuutena on, että kirjoittaja voi välttää kirjoitustyön keskeytyksen. (Curthoys & McGrath 2009, 102, 103, 108.)

4.3 Aineiston hankinta

Kehittämistyön tekemiseen liittyy olennaisesti aineisto. Hyvän aineiston lisäksi tarvitaan menetelmät, joiden avulla aineistoihin kätkeytynyt tieto saadaan poimittua. (Hakala 2001, 10.) Toisinaan aineistosta saatavien tietojen ja asioiden välinen yhteys voi osoittautua

mutkikkaaksi (Kuutti 2002, 177). Joskus lähteiden muodostama todellisuudenkuva on suppea (Lappalainen 2002, 120).

Lähdettä voidaan kuvata menneisyyttä heijastava peilinä (Kaartinen & Korhonen 2005, 169). Kaiken lähdemateriaalin käyttäminen ei ole tarkoituksenmukaista. Kirjoittajan ja teettäjän yhteistyön kautta historiikki pystyy lunastamaan siihen kohdistetut odotukset. (Katajala 1990, 14.) Kirjoittajat tarvitsevat lähteitä mutta niiden eri tarkoituksiin käytettävät lähteet vaihtelevat. Esimerkiksi journalistit haravoivat tietoa, historian kirjoittajat kaivavat sitä ja pyrkivät löytämään myös uutta tietoa. (Cullen 2009, 22.)

Työn suunnittelun ja koordinoinnin onnistumiseksi käytettävän lähteistön laajuuden arvioiminen on tärkeää. Aineellisten lähteiden lisäksi on henkisiä lähteitä. Kirjoittajan aineistosta tehtävillä valinnoilla voidaan ennaltaehkäistä sotkuista lopputulosta. (Katajala 1990, 22, 24.) Etäisyyden ottaminen työstä on paikallaan, jotta kirjoittaja pystyy näkemään asiat selkeämmin. Pitääkseen tekstin olennaisessa asiassa, kirjoittajan on rajattava tietoja vielä aineistoa analysoitaessa. Valitsemalla mukaan merkitykselliset asiat ja karsimalla epätarkkuudet kirjoittaja lisää lukijan luottamusta kirjoitettuun. (Kuutti 2002, 160–161.) Paikallisen historiikin kohdalla ongelma voi muodostua aineiston saamattomuudesta (Wahlroos 2000, 49).

Tietojen kerääminen aloitetaan läheltä kohdetta. Tietoa ja aineistoa voi löytyä myös aiheen kanssa tekemisissä olleilta henkilöiltä ja tahoilta. Joskus aineisto on hajallaan tai sitä puuttuu pitkältikin ajalta. Mitä kattavampi kerätty aineisto on, sitä ymmärrettävämpi kokonaisuus kirjasta muodostuu. Pienen historiikin kohdalla on mahdollista, että aineiston kerääminen tapahtuu yhden henkilön toimesta. Kirjan sisältöön valittavien aiheiden rajaaminen helpottaa aineiston hankintaa. (Wahlroos 2000, 33, 40, 44, 47, 53.)

Arkistotutkimus on historialliseen, tallennettuun aineistoon tutustumista arkistossa. Arkistoihin tutustumisen tarkoituksena on hankkia tietoa historiakirjaan. Arkistoihin sijoittuva tutkimustyö on olennainen osa historiikin kirjoittamista. Kerättyä aineistoa sitä on hyvä tallentaa tietokoneelle sen kerääntymisen mukaan. Aineistoa kerääntyessä sitä jaetaan esimerkiksi ryhmiin. (Wahlroos 2000, 10, 33, 49, 57.)

Aineistoa analysoitaessa kokonaisuus alkaa hiljalleen hahmottua. Ottamalla etäisyyttä tekstiin suhtautumiseen sekä pitämällä kiinni aiheen rajauksesta ja sen sisälle kuuluvista

asioista, tekstin sisältö lähtee rikastumaan. Koska teksti on viestintää ja tulkinta, argumentoinnin uskottavuudella on merkittävä rooli lopputuloksessa. (Kantola 1998, 144–146.)

4.4 Teemahaastattelut osana sisällöntuotantoa

Tarinat ja kertomukset tuovat historiikkiin vivahdetta, joskin niiden täsmävyys todellisuuden kanssa voidaan kyseenalaistaa (Katajala 1990, 25). Historiaa ei voi kirjoittaa ainoastaan muisti- ja perinnetiedon pohjalta (Lappalainen 2002, 42).

Elämä kiehtoo ihmisiä. Kokemukset ovat tarinoita, joita eletään ja joita eteenpäin kerrottaessa valitaan niin mukaan otettavia kuin pois jätettäviä asioita. Eletty tarina saa uuden muodon. Historiantutkimuksessa henkilöiden elämän kuvaaminen on selittänyt kyseisessä ajassa vallinnutta elämää. Esimerkiksi haastateltavan henkilön kertoma kertomus voi tuoda esiin asioita, joita muu aineisto ei koskettanut tai ei muuten kertonut niistä riittävästi. Kertomusten kautta tapahtunut ja koettu jää kuulijan mieleen ja saa järjellisen olemuksen. (Syrjälä 2001, 204, 207–208.)

Haastattelu on suunniteltu kokonaisuus, jonka tavoitteena on tiedon hankkiminen ja kerääminen (Hirsjärvi & Hurme 1995, 25). Se on kahden ihmisen välillä kasvokkain tapahtuvaa viestintää, jossa vuorovaikutus muodostuu sanoista ja tulkinnoista. Haastattelun osapuolet ovat viestien lähettäjiä ja vastaanottajia. Teemahaastattelu on yksi haastattelunimike. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–49.)

Haastattelutilanteessa haastattelija on keskustelunomaisessa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa keskittyen keskustelussa pääsääntöisesti ennalta määritettyihin aihealueisiin. Aihealueiden käsittelyjärjestyksestä ei saa muodostua este haastattelun sujuvuudelle vaan aiheita käsitellään tilanteeseen soveltuvimmalla tavalla. Suunnitellut aihealueet käsitellään kaikkien haastateltavien kanssa mutta aiheiden käsittelyn kokonaisuus voi vaihdella haastateltavien kesken. Haastateltavien tulkinnoille jätetään tilaa. Aiheeseen ja haastateltaviin tutustumalla haastattelija valitsee haastattelussa käsiteltävät aihealueet. Haastateltavat valitaan tarvittavan tiedon pohjalta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastateltavien vastaukset eivät ole sidottuja valmiiksi määriteltäviin vaihtoehtoihin. Haastattelussa käsiteltävät aihealueet kuitenkin määritellään ennalta. Kysymykset ovat siis aihealueeltaan haastateltaville yhteneviä mutta kukin haastateltava vastaa niihin vapaasti omin sanoin. Oletuksena on, että yksilön kokemuksista ja ajatuksista on mahdollista saada tietoa keskeisistä aihealueista muotoutuvan haastattelun avulla. Teemahaastattelun etuna on muun muassa sen sitoutumattomuus kvantitatiiviseen tai kvalitatiiviseen menetelmään. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.)

Teemahaastattelun suunnittelu

Suunnitelmassa suunnitellaan toiminnan keskeiset linjat ja tavoitteen kannalta tarkoituksenmukaiset valinnat. Karkeana jakona suunnitelmavaiheen päälinjat voidaan hahmottaa kolmeen jaksoon: tavoitteet ja tiedonhankinta, haastattelun toteuttaminen ja eteneminen sekä kolmantena jatko haastattelun jälkeen. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 39.)

Teemahaastattelun suunnittelun tärkeä tehtävä on määrittää haastattelussa käsiteltävät aihealueet. Aihealueista keskusteleminen harkitaan tilannekohtaisesti. Aihealueista tehty lista toimii haastattelun runkona. Se käsittää haastattelukysymysten alueet ja tarvittaessa auttaa haastattelijaa varsinaisessa haastattelutilanteessa. Haastattelussa ennalta määritellyt aihealueet tarkentuvat niin kysymysten kuin vastaustenkin kautta. Teema-alueiden väljyys mahdollistaa aiheeseen sisältyvien tekijöiden esiin nousemisen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66–67.)

Haastattelija on mietittävä käyttämänsä välineistö. Muistiinpanoista voi jäädä jotain olennaista pois. (Katajala 1990, 49.) Haastattelu tulee tallentaa. Se vaikuttaa haastattelun sujumuuteen. Haastateltavan on osattava antaa kokemuksilleen arvoa, toisaalta haastattelija voi rohkaista haastateltavaa pohdiskeluun ja osoittaa oman mielenkiintonsa juuri haastateltavan kokemuksia kohtaan. Tiedon ja mielipiteen erottaminen toisistaan on tärkeää, jotta haastattelusta saatava sisältö rikastuisi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 92, 95–96.) Haastateltava voi myös kieltäytyä kertomansa tiedon käyttämisestä (Katajala 1990, 52).

Ennen haastattelua päätetään välineistön lisäksi haastattelun ajankohta, paikka sekä arvioitu kesto (Hirsjärvi & Hurme 1995, 13, 59–60). Rauhallinen haastattelupaikka edesauttaa syventymistä haastatteluun (Eskola & Vastamäki 2001, 27).

Haastateltavat ja teemahaastattelun kysymykset

Aiheeseen liittyvien henkilöiden haastattelemine on keskeistä, kun kirjoitetaan historiikkia. Haastatteluista saadaan joko muistitietoa tai perinnettä. Molempien edellä mainittujen tehtävänä on kertoa niistä alueista, joista muun lähteistön hankkiminen on hankalaa. Historiikkia voidaan myös elävöittää perinteen ja muistitiedon avulla. (Katajala 1990, 41–42.)

Teemahaastattelun kysymysten luokitteluun on erilaisia vaihtoehtoja. Yksi tapa on jakaa kysymykset tosiasiakysymyksiin ja mielipidekysymyksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 106.) Yksityiset tosiasiakysymykset liittyvät haastateltavaan, tietokysymykset haastattelussa esittävään tietoon tai sen tiedostamiseen (Hirsjärvi & Hurme 1995, 45).

Kysymysten tulee olla selviä, täsmällisiä ja ymmärrettäviä. Kauan sitten tapahtuneiden asioiden mieleen palauttaminen mahdollisesti heikentää vastausten täsmällisyyttä. Kysymykset eivät saa loukata haastateltavaa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 105.)

Joustavuuden periaate

Joustavuuden periaate koskee nimenomaan sitä, että puolistrukturoitu haastattelu sisältää kysyttävien aihealueiden teemat mutta varsinainen kysymysten esittäminen määräytyy vasta varsinaisessa haastattelutilanteessa. Suunnittelun avulla pyritään turvaamaan informaation esiin tuleminen, toisaalta haastatteluun tulee kuitenkin jättää tilaa tilanteen myötä tarpeelliseksi osoittautuville ratkaisuille. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 84–85.)

Taitava haastattelija osaa poimia haastateltavan puheesta merkityksellisimmät seikat ja liikuttaa vuorovaikutusta saamansa tiedon pohjalta tarkoituksenmukaiseen suuntaan. Myös kielellinen ilmaisu vaatii joustavuutta, sillä haastattelijan ja haastateltavan on puhuttava niin sanotusti samaa kieltä. Joustavuus pätee myös kysymysten muotoiluun. Kysymyksen asiayhteys kuitenkin säilytetään. Mikäli kysymyksen merkitys jää haastateltavalle epäselväksi, voi tilannetta liikuttaa lisäkysymyksillä. Kysymysten lisäksi haastattelijan tulee joustavuuden periaatetta käsitellessään valita myös teema-alueiden järjestys. Viimeksi mainittu määräytyy lopullisesti haastattelutilanteessa. Haastattelijan on syytä pyrkiä käsittelemään yksi aihealue loppuun ennen seuraavaan siirtymistä, kuitenkin tilanteen ehdoilla. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 102–104.)

Haastattelu tilanteena

Haastattelun nimikkeestä ja muodosta riippumatta se suoritetaan tietyissä olosuhteissa kieleen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuen. Ennen haastattelua haastateltavan kanssa voidaan hetki keskustella arkisista asioista mutta keskustelu tulee ohjata melko pian ennalta määritettyihin teemoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 89–90.)

Haastattelijan tulee tuntea aihepiiri, josta hän haluaa haastateltavan kanssa keskustella. Hyvä haastattelijah ohjaa haastattelua sen tavoitetta kohti. Hän löytää haastateltavan puheesta tärkeät seikat. Haastattelijan on oltava selkeä ja ymmärrettävä sekä avoin haastateltavan puheelle. Haastattelijah ymmärtää vastuunsa ja on valmis etsimään haastateltavat henkilöt sekä käymään tunnollisesti läpi määritellyt aihealueet. Oikealla asialla oleva haastattelijah saa haastateltavien luottamuksen osakseen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 68–69.) Esihaastattelu valmistaa haastattelijaa varsinaiseen haastatteluun (Eskola & Vastamäki 2001, 39).

Haastattelusta saatava aineisto

Haastattelun jälkeen haastattelijah litteroi haastattelun. Litterointi on puhutun puhtaaksi kirjoittamista. Käytettävä litteroinnin tapa määräytyy aineistoon tehtävän analyysin pohjalta. Haastattelun tuottamaa aineistoa voidaan lähestyä muun muassa teorian pohjalta tapauskohtaisesti. (Eskola & Vastamäki 2001, 40–42.)

Haastattelijan ja haastateltavan välille syntyvän dialogin syvällisyys vaikuttaa haastattelusta saatavaan aineistoon. Aineiston käsittely on syytä aloittaa saadun aineiston vielä ollessa vasta saatua. Näin lisää tähdennystä vaativat asiat nousevat esiin ja toisaalta hautumista vaativat asiat voidaan vielä jättää tekeytymään. Aineistoa tuleekin lähestyä avoimesti mutta kokonaisuus huomioiden. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 108.)

Teemahaastattelun luotettavuus

Teemahaastattelun luotettavuutta (reliaabeliutta) arvioitaessa katsotaan laajasti menetelmän luotettavuuteen vaikuttaneita tekijöitä. Haastattelun teeman ja siinä käytettävien haastateltavien tuntemus ja heidän riittävyys lisäävät haastattelun luotettavuutta. Haastateltavat tulee valita haastattelusta etsittävään tietoon asetettujen tavoitteiden sopivuuden

pohjalta. Luotettavuuteen vaikuttaa myös haastattelusta saadun aineiston siirtäminen ja siitä tehdyt johtopäätökset. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 128-130.)

Käsitevalidiuden kohdalla arvioidaan tarkastelun kohteena olevan aihealueen keskeisten tekijöiden ja tiedon esiintuloa. Sisältövalidius tarkoittaa kysymysten onnistuneisuutta tavoittaa kiinnostuksen kohteena olevia sisältöjä ja merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 129.)

4.5 Sisältöratkaisut

Historiassa etsitään ristiriidatonta ja loogista kokonaisuutta (Lappalainen 2002, 124). Menneisyyden esittäminen pohjaa kirjoittajan valintoihin. Lopputuloksen esittämän menneisyyden kuvan vajavaisuudesta huolimatta menneisyyden tietoa kannattaa etsiä. (Kaartinen & Korhonen 2005, 21, 23–24.) Kirjaan otettavan tiedon on oltava kokonaisuuteen kuuluvaa ja todenmukaista. Tieto esitetään puolueettomasti. Mikäli tietolähteiden antamat tiedot tarjoavat useamman totuuden, on kirjaan syytä ottaa mukaan molemmat näkökulmat. Asiaan liittyen kirjoittaja voi etsiä lisätietoa. Myös ikävät tapaukset kuuluvat historiaan, jonka vuoksi niiden mukaan ottaminen kirjaan on perusteltua. Kirjan tekijä on vastuussa käsikirjoituksesta. (Wahlroos 2000, 38, 50–51, 97.)

Lukijalla voi olla ennakkotietoa aiheesta tai aihe on hänelle kokonaan uusi. Kirjoittajan on huomioitava molemmat edellä mainitut asiaa esittäessään. Lukijalle lukemisen aikana mahdollisesti aiheutuvat keskeytykset tulee tiedostaa. Teksti rakennetaan niin, että kirjan sanoma ei hämärry lukijalle. (Mertanen 2007, 31–32.)

Kirjan sisältö jäsennetään ja aukaistaan lukijalle otsikoinnilla (Mertanen 2006, 52). Otsikot jaetaan asiaotsikoihin ja vapaamuotoisiin otsikoihin. Asiaotsikko kertoo kompaktisti luvun käsittelemät asiat, vapaamuotoinen otsikko keventää historiikkia. Vapaamuotoiset otsikot ovat luovampia ja usein sitaatteja tai mukaelmia lauluista, runoista tai sananparsista. Vapaamuotoisia otsikoita voidaan esimerkiksi käyttää pääotsikoina, kun alaotsikot muotoillaan asiaotsikoiksi. (Katajala 1990, 131–132.)

Lukija tarvitsee ymmärtääkseen havainnollistamista ja kiinnekohtia, joihin tarttua. Historiallinen teksti ei ole luetteloita tai numeroita, vaan eloisaa ja havainnollista kuvailua ja pohdintaa. (Lappalainen 2002, 130, 135.) Eloisasti ja havainnollistavasti kirjoitettu teksti on

helppo ottaa vastaan (Mertanen 2007, 36). Yksityiskohtien käyttämisen tulee olla kokonaisuuden ja kirjoittajan aikomusten kannalta tarpeellista (Lappalainen 2002, 134).

Sujuvan lukukokemuksen aikaansaamiseksi lukijan on pystyttävä havaitsemaan tekstistä toisiinsa liittyvät asiat. Myös eri virkepituuksien käyttäminen vaikuttaa positiivisesti lukukokemukseen. Liiallinen passiivin käyttäminen puolestaan voi hävittää tekstistä sävyn, kun teksti ei paljasta lukijalle toimijaa. (Valtioneuvoston kanslia 6/2016, 20–21.) Kirjoittajan kannattaakin käyttää rohkeasti aktiivisia verbejä (Mertanen 2007, 36).

4.6 Tekstisivut

Yleisimmin historiakirjassa käytetään sivukokona standardikokoa, kuten kokoa B5 eli 176x250mm. Normaalialueen sivun käyttäminen tuo kirjaan väljyyttä. Palstoittamalla tekstiä kirjan sivut saadaan näyttämään mielenkiintoisemmilta. Toisaalta yhden palstan käyttäminen helpottaa lukijan työtä. Kapea marginaali tuo ahtautta. B5-kokoinen sivu mahdollistaa kahden rinnakkaisen palstan käyttämisen. Palstojen väliin voidaan jättää tilaa tai ne voidaan erottaa toisistaan väliviivalla. (Wahlroos 2000, 76, 77, 79.)

Kirjaintyypit ja kirjainten sommittelu ovat typografiaa, joka onnistuessaan vaikuttaa positiivisesti kirjan luettavuuteen ja visuaalisuuteen. Typografiset valinnat koskevat kirjaimia, sanoja, rivejä, kappaleita ja palstoja. Kirjainten kohdalla päätetään muun muassa kirjaintyyppi ja kirjaimen koko, sanojen kohdalla ladontatiheys eli merkkiväli. Riveihin liittyen valitaan sanaväli ja rivien pituus, kappaleisiin liittyen riviväli ja sisennys. Palstojen kohdalla mietitään palstoittamista. (Mertanen 2007, 57, 59–60.)

Historiakirjassa voidaan käyttää kirjasinkokoa 11pt tai 12pt. Kuvatekstit voivat olla hieman pienempää, kursivilla kirjoitettua tekstiä. Fontteja on olemassa erilaisia. Pääteviivallinen fontti yhdistää sanoja vaikuttaen luettavuuteen positiivisesti. Liian pieni fontti kuitenkin tekee lukemisesta vaikeaa. (Wahlroos 2000, 77–78.)

Selkeän typografian saavuttamiseksi leipäteksti kirjoitetaan antiikvalla (pääteellinen), otsikot groteskilla (pääteetön). Korostusten kohdalla vältetään liiallista käyttöä. Suora reuna on siisti, keskitettyä tekstiä käytetään harkitusti ja tilannekohtaisesti. Sommittelussa alamarginaali on ylämarginaalia suurempi. Tyhjällä tilalla voidaan rakentaa sommitteluun

avaruutta. Aukeaman oikea puoli kiinnittää huomion aukeaman vasenta puolta helpommin. (Mertanen 2007, 61.)

Otsikko on suositeltavampaa laatia gemenoilla eli pienaakkosilla kuin versaaleilla eli suuraakkosilla. Liian suuret ja lihavoidut kirjaimet eivät ole suositeltavia. Otsikko tasataan tekstin vasemman laidan kanssa tai keskitetään sivulle. (Wahlroos 2000, 78.)

Anfangi eli lukukappaleen iso alkukirjain on myös yksi käyttökelpoinen mahdollisuus. Kahden rivin korkuinen anfangi on sopiva, joskin niiden käyttämisessä tulee käyttää harkintaa visuaalisen ilmeen säilyttämiseksi. (Wahlroos 2000, 78.)

Sisällön ja järjestyksen mietinnän jälkeen alkaa käytettävän kielen muokkaaminen. Ensin tekstiä kirjoitetaan vapaasti mutta jo toisella kerralla tekstiä lähestytään kritiikin kanssa. Sen faktat tarkistetaan, sen loogisuutta ja käytettäviä sanoja tarkastellaan. Lisäksi kokonaisuuteen kuulumattomat asiat karsitaan pois. Tekstille ulkopuolinen henkilö lukee tekstiä erilaisin silmin, jonka vuoksi tekstin luettaminen myös muilla on perusteltua. Taittaja saa käsikirjoituksen raakatekstinä. (Mertanen 2007, 24–25, 75.)

4.7 Havainnollistaminen tekstin välineenä

Asian esitystapa vaikuttaa aiheen kiinnostavuuteen lukijoiden silmissä. Kiinnostava tieto saa ansaitsemansa huomion, mikäli se esitetään mielenkiintoa herättävällä tavalla. (Kuutti 2002, 176.) Tekstissä käytettävät havainnollistamisen keinot rakentavat myös kokonais-kuvaa. Niiden avulla lukija voi rakentaa omaa käsitystään tekstin sanomasta. Esimerkiksi väliotsikot, kuvat sekä käytettävä kirjasin toimivat tekstin havainnollistavina, *visuaalisina keinoina*. Toisinaan lukija ei syvenny lukemaan tekstiä ajatuksella vaan selaa sitä ohimennen. Myös tällöin havainnollistamisen keinot edesauttavat lukijaa. (Valtioneuvoston kanslia 6/2016, 15–16.)

Otsikot ja uudet luvut lisäävät lukijan tarkkaavaisuutta. Yhden luvun alle voi esimerkiksi kirjoittaa noin 3-6 sivua tekstiä. (Lappalainen 2002, 108.) Tekstiä voidaan elävöittää ja keventää muun muassa kuvituksella ja suorilla lainauksilla. Historiikkiin tehdyt haastattelut keventävät kokonaisuutta ja tuovat tekstiin väriä. (Katajala 1990, 38.) Korostukset toimivat myös tekstin havainnollistamisen keinona. Liiallinen korostusten käyttäminen saa lopputuloksen näyttämään hajanaiselta. (Mertanen 2006, 48, 54.) Erilaisia elementtejä

hallitusti vuorotteleva teksti vaikuttaa positiivisesti tekstin kokonaisuuteen. Leipätekstin oheiselementtejä ovat muun muassa sitaatit, kuvat ja niitä selittävät kuvatekstit, faktaruumut ja esimerkkitapaukset. (Hiidenmaa 2006, 67, 69.)

Kainalojuttu, sitaatti, tietolaatikko ja yhteenveto

Kuvatekstit auttavat lukijaa kuvan tulkinnessa, kainalojutut tarjoavat hänelle ekstratietoa aiheeseen liittyen. Kainalojuttu toimii pääjutun tukena konkretisoimalla tai täydentämällä sen esittämää asiaa. Pääjuttu ja kainalojuttu erotetaan toisistaan. Kainalojutun ei tarvitse noudattaa varsinaisessa tekstissä käytettävää tyyliä. Mikäli kerrottava esimerkki on pitkä, voi sen rakentaa kainalojutuksi. Esimerkki toimii havainnollistamisen keinona. (Mertanen 2006, 49, 56, 58.)

Erilaiset määritelmät ja lainatut kommentit, kuten ajatukset ja mietteet, laitetaan sitaatteihin. Sitaattien avulla tekstiin saadaan vuoropuhelua eli dialogin aineksia. Lainauksissa noudatetaan hyvää tapaa ja kohtuutta. Mietelause herättää lukijan ajattelemaan. Se voi myös orientoida lukijaa tulevaan tekstiin ja sen aiheeseen luvun alussa käytettynä. Älähdys kiinnittää lukijan huomion esittämällä hänelle väittämän tai nostamalla esiin mielipiteen (Mertanen 2006, 55-56.)

Luetelmien avulla voidaan helpottaa lukijan muistia ja hahmottamista. Pitkä luettelma tai liioittelu niiden käytössä haastaa lukijan vastaanottokyvyn. Tietolaatikko tarjoaa lukijalle leipätekstin käsittelemästä aiheesta lisätietoa. Tietolaatikkoon tiivistetään keskeinen tieto ja se nostetaan erilleen varsinaisesta leipätekstistä. Koska tietolaatikko erottuu edukseen, tulee sen sisältö miettiä ja laatia huolellisuutta noudattaen. Yhteenveto kokoaa nimensä mukaisesti yhteen esimerkiksi luvun keskeisen viestin. Jo kirjoitetun tekstin toistamista vältetään. (Mertanen 2006, 54–56.)

Kuvitus

Kuvitus koostuu kuvista, grafiikasta ja taulukoista. Kuvitus on keino havainnollistaa kirjoituksen kohteena olevaa aihetta. Koska hyvin rakennettu teksti keskittyy kokonaisuuteen ja laajempiin asioihin, voidaan tekstissä kirjoitettuun liittyviä yksityiskohtia ilmaista kuvituksella. (Kuutti 2002, 191.) Kuvien ja tekstilainauksen käyttäminen edellyttää niiden perusteltua arvoa tekstin ja kokonaisuuden kannalta (Lappalainen 2002, 156).

Valokuvien lisäksi esimerkiksi sinetit, kartat ja piirustukset edustavat kuvallista lähteistöä. Kuvallisten lähteiden monipuolinen käyttäminen antaa sävöksen teoksen ilmeeseen. Historiikin rakentamisessa keskeisellä sijalla ovat myös kirjalliset lähteet, kuten erilaiset paperille kirjoitetut muistiinpanot ja asiakirjat. Asiakirjojen käyttämistä puoltaa niiden luotettavuus. Keskittyminen ainoastaan asiakirjoihin ei kuitenkaan välttämättä kosketa inhimillistä elämää. (Katajala 1990, 25–26.)

Kuvat

Käytettävät kuvat valitaan useimmiten tekstin kirjoittamisen jälkeen. Kuvat tarjoavat lukijalle lisätietoa tekstin kertomaan ja siten niiden yksi tehtävä on auttaa lukijaa ymmärtämään. Tekstin välittämä viesti saa kuvien kautta syvemmän olemuksen. Ne myös tuovat kirjoitukseen visuaalista ilmettä. Nähdyt kuvat muistetaan usein luettua paremmin. Edellään kerrottuun pohjaten kuvia kannattaa hyödyntää etenkin tärkeissä kohdissa. Kuva myös kertoo sanoja enemmän, jolloin niiden avulla voidaan yrittää kertoa muutoin vaikeasti kerrottavissa olevaa asiaa. (Mertanen 2007, 62–64.)

Kuvan avulla voidaan välittää tietoa ja tunnetta, joiden kuvaaminen sanoin olisi hankalaa. Kirjoittajan näkökulmasta kuva on siis mahdollisuus. (Lappalainen 2002, 155.) Vanhojen valokuvien lisäksi voidaan käyttää uusia otettuja kuvia. Näin voidaan menetellä esimerkiksi esiteltäessä kohdetta, jonka esittely vaatii vanhojen valokuvien lisäksi täydennystä uusista. Realistisia piirroksia voidaan käyttää kompensoimaan valokuvien puutetta. (Wahlroos 2000, 65, 67.)

Kirjoitetun tekstin ymmärtäminen edellyttää vastaanottajalta aktiivisuutta kun taas kuva ei edellytä vastaanottajalta tietoista toimintaa. Kuvan vastaanottaja tulkitsee kuvaa ja sen sisältöä niin kuvan itsensä välittämän viestin kuin hänen omien aiempien kokemustensa sekä kulttuurinsa kautta. Kuva havainnollistaa mutta myös siirtää tietoa. Kuvan tulkintaa voidaan ohjailla kuvatekstillä. Loogisuus pätee myös kuvien kohdalla, esimerkiksi kuvassa nähtävän liikkeen tulee säilyä loogisena. (Huovila 2004, 150–151, 153.)

Historiikin valokuvien tehtäviä voivat olla kuvitus tai kuvien käyttäminen lähteenä. Kuvitus tekstin joukossa elävöittää kokonaisuutta. Kuvituksen tulee kytkeytyä historiikin tekstiin. Lähteenä valokuva toimii, kun sen käyttäminen on välttämätöntä havainnollistamaan kirjoitettua. Tekijänoikeudet suojaavat valokuvia. Historiikin kirjoittajan on pyydettävä tiedossa olevalta kuvaajalta lupa kuvan käyttämiseen. Kuvan yhteyteen kirjoitetaan kuvaaja

tai kuvaajan ollessa tuntematon, kuvan haltija. Tärkeintä kuvassa on sen ottamisaika, mitä se esittää ja keitä kuvassa esiintyy. (Katajala 1990, 67, 70–71.)

Kuvatekstit

Kuvateksti kertoo lukijalle tiivistetysti tiedon, jonka hän tarvitsee kuvan oivaltamisen tueksi. Toiston välttämiseksi kuvatekstissä ei kerrota uudestaan leipätekstin jo kertomaa. (Mertanen 2006, 57.)

Hyvälle kuvatekstille on erilaisia vaatimuksia. Sen on oltava naseva mutta informatiivinen. Kuvia silmäilevän lukijan voi saada lukemaan koko tekstin taidokkaasti laadituilla kuvateksteillä. Kuvatekstin tulee myös viestiä varsinaisen tekstin kanssa yhteen sopien, lisätietoa siihen tarjoten. Näin kuvateksti saadaan yhteyteen varsinaisen leipätekstin kanssa ja lukijaa liikutellaan kuvasta ulospäin. Kuvalähde kerrotaan kuvatekstissä. Valokuvilla on tekijänoikeussuoja. (Lappalainen 2002, 156–157.)

Kuviot

Kuvion kautta kirjoitettu teksti saa visuaalisen muodon (Lappalainen 2002, 140). Mikäli teksti sisältää paljon numeroita, tekstin elävyys voi kärsiä. Taidokas kuvio auttaa lukijaa hahmottamaan asian nopeasti, joskin niiden käyttämisessä tulee säilyttää kohtuus. Kuviot otsikoidaan. Suhteelliset osuudet eli prosenttiluvut ovat helposti hahmotettavampia kuin pelkät reaaliluvut. (Katajala 1990, 133–134.)

Taulukko on erillinen esitys numeroita, jota käytetään tukemaan varsinaista tekstiä. Kaavio on kuin taulukko, mutta sisältää numeroaineksen sijaan tekstiä. Historian kirjoittamisessa käytetään lähinnä viiva- ja pylväsdiagrammeja. Diagrammi auttaa lukijaa hahmottamaan asiat esittämällä numerot kuvan muodossa. (Lappalainen 2002, 137, 138, 140, 141.)

Kartat

Kartan käyttömahdollisuudet ovat mitä moninaisimmat. Vaivannäön kautta saavutettu lopputulos voi kuitenkin olla kokonaisuutta rikastuttava osa. Kartta hahmottaa lukijalle paikkojen sijainnin. Lähteistöstä löytynyt kartta selitetään kuvatekstissä ja mahdollisesti myös

leipätekstissä. Mikäli valmista karttaa ei löydy, voi sellaisen tehdä itse. Kartassa voi myös esittää etenkin lyhytkestoisia tapahtumasarjoja mutta tarvittaessa myös suurempia tapahtumia. Kartan tulee olla esteettinen. (Lappalainen 2002, 150, 151, 153, 155.)

4.8 Lähdekritiikki ja -merkinnät historiikissa

Jutun alkuperä ja sen välittämä tieto pitää tarkistaa. Todellisuudenkuvauksen moraalinen taso sisältyy sen kirjoittajan tekemiin sisällöllisiin valintoihin. (Torkki 2014, 133, 149.) Lähdekritiikki jakaantuu ulkoiseen ja sisäiseen lähdekritiikkiin. Ulkoisessa lähdekritiikissä tarkastellaan kirjallisen lähteen kohdalla dokumentin laadinnan vaiheita sekä sen alkuperää, ihmisen kohdalla ihmisen tietopohjaa ja soveltuvuutta lähteeksi. Sisäinen lähdekritiikki keskittyy tiedon sisällön todenmukaisuuteen sekä sen välittämään viestiin vaikuttaviin tekijöihin. (Huovila 2004, 109.)

Lukijalla on oikeus tietää, mistä kirjoitettu tieto on löydetty. Kirjoittajan on annettava lukijalle totuudenmukainen kuva tapahtumia vääristämättä. Näin kirjoittaja myös kunnioittaa lähdeaineistoa, joka on todistus menneisyydestä. Menneisyydestä muodostettu esitys on myös eettinen asia. Lähdeviitteiden avulla kirjoittaja kertoo matkastaan ja näin hänen tekemänsä matka on uudelleen kuljettavissa. (Kaartinen & Korhonen 2005, 65, 67, 173.)

Yksi tärkeä historiateoksen kirjoittamiseen liittyvä asia on käytettyjen lähteiden ilmoittamisen tarkkuus. Suorien lainausten, valokuvien ja haastatteluiden kohdalla noudatetaan tekijänoikeuslakia. Lähteiden merkitseminen tulee tehdä yhdenmukaisesti läpi historiikin. Historiikin loppuun laadittu lähdeluettelo on välttämätön. Kirjan tekstiin liittyvät liitteet lähteineen sijoitetaan kirjan loppuun. (Katajala 1990, 136, 141.)

5 LEIRIMÄEN TARINAN RAKENTAMINEN

Leirimäen alueesta kertovan julkaisun käsikirjoitus on toimeksianto Kainuun rajavartiostolta. Käsikirjoituksen rakentaminen yhden henkilön työnä aikarajaa vastaan huomioitiin heti toimeksiannon alkuvaiheessa. Rajallisten resurssien myötä käsikirjoituksen ulkopuolelle rajattiin käsikirjoituksen havainnollistavat osat, kuten kuvat ja kartat. Suunnittelu aloitettiin keväällä 2016.

Suomen itsenäisyyden 100-vuotis juhluvuonna valmistunut käsikirjoitus otetaan käyttöön Rajavartiolaitoksen 100-vuotis juhluvuotena 2019. Käsikirjoituksesta painettu julkaisu toimii muun muassa Kainuun rajavartioston antamana lahjana ja juhlistaa sen 100-vuotista historiaa Leirimäen alueella. Käsikirjoituksen viitekehys muodostettiin historiikin kirjoittamisesta, kulttuuriperinnöstä, journalismista, sisällöntuotannosta ja tekstituotannosta. Historiakirjan rakenteeseen tutustuminen antoi tukea historiallisen julkaisun käsikirjoituksen rakenteeseen liittyvissä tekijöissä. Viestinnällinen kokonaisuus säilyttää Kainuun rajavartioston toimintaa Leirimäellä tuleville sukupolville.

Taustatyönä etsittiin Leirimäen alueesta tietoa tarjoavaa lähdemateriaalia. Taustatyö auttoi luomaan kokonaiskuvaa toimeksiantajasta, Leirimäen alueesta ja siellä eletystä elämästä. Samalla se osoitti aineiston löytymiseen liittyvät haasteet ja tiedon olemisen pieninä palasina hajallaan. Varsinainen alueen toimintaa välittävä tieto osoittautui vähäiseksi, jonka myötä käsikirjoitukseen päädyttiin ottamaan mukaan muuta aihetta tukevaa materiaalia liittyen Rajavartiolaitokseen ja Kainuun rajavartiostoon. Lisätiedon mukaan ottaminen oli perusteltua lukijalle muodostettavan, ymmärrettävän kokonaiskuvan kannalta. Sisällöntuotantoon käytettiin myös haastatteluista saatavaa tietoa. Leirimäen alueen toimijoilta sähköpostitse saadut vastaukset otettiin mukaan sisällöntuotantoon kertomaan alueen tämän päivän toiminnasta. Haastatteluista saadun kerrotun tiedon avulla alueen kerrontaa elävöitettiin ja kirjoitukseen saatiin inhimillistä tarttumapintaa.

Lähdemateriaalin kohdalla arvioitiin lähteen käyttökelpoisuutta työhön. Kaiken tiedon mukaan ottaminen ei ollut kokonaisuuden kannalta perusteltua. Ilman yksityiskohtia työn sisältö olisi kuitenkin jäänyt kapea-alaiseksi. Yksityiskohdat pyrittiinkin rakentamaan mukaan kokonaisuuteen vertaamalla niitä kunkin vuosikymmenen yleisiin kehityslinjoihin. Lähdeaineistoihin liittyvien tekijätietojen ja vuosilukujen puuttumisen vuoksi myös yksit-

täisten aineistojen kohdalla joutui harkitsemaan niiden käyttämistä. Esimerkiksi kirjoitetuihin muistelmiin liittyi epävarmuustekijänä mahdollisuus ihmisen väärin muistamiseen. Kuitenkin kerrottu tieto osoittautui paikoitellen ainutlaatuiseksi ja saman tiedon löytäminen muusta säilyneestä materiaalista haastavaksi. Kopiot lehtiartikkeleista eivät välttämättä sisältäneet artikkelin sivunumeroa lehdessä tai kirjoittajatietoja. Kopioista oli kuitenkin selvästi nähtävissä artikkelien aitous muun muassa alkuperäisen julkaisupaikan kirjauksista ja visuaalisesta ilmeestä.

Työn painopisteenä pidettiin Leirimäellä tapahtunut toiminta Kainuun rajavartioston näkökulmasta. Kainuun rajavartioston toimintaan puolestaan vaikuttaa Rajavartiolaitos. Sen vuoksi kirjoitettua tietoa oli hyvä tukea myös esimerkiksi Rajavartiolaitoksen tilanteella eri vuosikymmeninä. Rajavartiolaitoksen lisäksi kehystarinaa haettiin yleisestä vuosikymmenen aikaan vallinneesta tilanteesta, etenkin käsikirjoituksen näkökulman huomioiden poliittisesta toimintaympäristöstä. Alkuperäinen sisältösuunnitelma muuttui, kun tiedonhankinta alueesta aiheutti haasteita. Silloin mukaan otettiin muu aihealuetta tukeva tieto.

Käsikirjoituksen viitekehys muodostettiin siis historiikin kirjoittamisesta, kulttuuriperinnöstä, journalismista, sisällöntuotannosta ja tekstituotannosta. Viitekehyksen kautta pystyttiin jäsentämään kokonaisuutta. Julkaisun käsikirjoituksen käyttökelpoisuutta voidaan arvioida. Opinnäytetyön raportin lukija pystyy osaltaan arvioimaan lopputuloksen luotettavuutta lukemalla kirjoittajan kuvauksen prosessista ja sen varrella tehdyistä päätöksistä.

Käsikirjoituksen toteutti yksi henkilö ja sen valmistuminen vei noin vuoden, keväästä 2016 kevääseen 2017. Käsikirjoituksesta tekee objektiivisen sen julkisuus ja muiden mahdollisuus lukea teksti. Seuraavat taulukot havainnollistavat ajankäyttöä ja tehtyjä toimia:

Taulukko 1. Työn vaiheet vuonna 2016.

<p>Huhtikuu 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> · Aiheen hyväksyminen · Aiheanalyysi 	<p>Toukokuu 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> · Opinnäytetyösopimus · Yhteydenotot historian kirjoittajiin · Materiaalia toimeksiantajalta · Opinnäytetyönsuunnitelma 	<p>Kesäkuu 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> · Teoriaan tutustuminen · Raportin teoriaosuuden kirjoittaminen · Leirimäen alueesta kertovaan materiaaliin tutustuminen
<p>Heinäkuu 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> · Opinnäytetyönsuunnitelman viimeistely · Teoriaan tutustuminen jatkuu · Raportin teoriaosuuden kirjoittaminen jatkuu 	<p>Elokuu 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> · Opinnäytetyön suunnitelman esitys · Toimeksiantajan tapaaminen → Aiheen rajaus 	<p>Syyskuu 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> · Alustavaa aineistonhankintaa Leirimäen alueesta · Toimeksiantajan kanssa sopimus produktin kirjoitustyön aloittamisesta marraskuussa · Raportin teoriaosuuden hiontaa
<p>Lokakuu 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> · Raportin teoriaosuus valmistuu 	<p>Marraskuu 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> · Yhteydenotot Kajaanin kaupungin arkistoon, Kajaanin pääkirjastolle ja Kainuun Museolle · Vierailu edellä mainituissa · Haastattelujen valinta ja yhteydenotot heihin · Haastattelun saatekirjeen ja sopimuksen suunnittelu ja valmistuminen · Haastatteluajankohtien sopiminen · Neljä haastattelua · Aineiston kerääminen käsikirjoitukseen 	<p>Joulukuu 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> · Viides haastattelu · Haastattelujen litteroinnit · Kirjallisuuteen tutustuminen ja aineiston kerääminen käsikirjoitukseen, kirjoitustyö · Sähköpostiviestien valmistelu ja lähettäminen

Taulukko 2. Työn vaiheet vuonna 2017.

Tammikuu 2017 <ul style="list-style-type: none"> · Aineiston kerääminen ja kirjoitustyö jatkuvat · Muutaman sähköpostiviestin uudelleenlähetys · Sähköpostiviestit asian- tuntijoille · Välikatsaus toimeksianta- jan kanssa · Teemoittain olevan järjes- tyksen muuttaminen aika- järjestykseen 	Helmikuu 2017 <ul style="list-style-type: none"> · Sisällön järjestely · Materiaalin lisähankinta · Käsikirjoituksen valmistu- minen viimeistelyjä vaille 	Maaliskuu 2017 <ul style="list-style-type: none"> · Opinnäytetyön välikat- saus · Käsikirjoituksen viimeis- tely · Yhteydenotot sisällöntuo- tantaan sähköpostitse osallistuneisiin ja varmista- minen, että nimen mainit- seminen on OK
Huhtikuu 2017 <ul style="list-style-type: none"> · Käsikirjoituksen tallentaminen · Opinnäytetyön esittäminen 		

5.1 Käsikirjoituksen aiheena Leirimäki

Työn suunnitteluvaiheessa kirjoittaja otti keväällä 2016 yhteyttä kahteen historian kirjoittajaan, Jutta Julkuseen ja Anne Penttiin. He jakoivat tekijälle omia näkemyksiään liikkeelle lähtemisestä eli toimivat neuvonantajina. Anne Pentti myös toimitti tekijälle nähtäville viimeisimmän tarinan muotoisen historiikkinsa. Se tarjosi uuden näkökulman historian kirjoittamiseen tarinan ja kertomisen muodossa. Kokeneiden henkilöiden näkökulmat olivat tervetulleita, sillä kirjoittajalle kyseessä on ensimmäinen julkaisun käsikirjoittaminen. Yhteydenotot autoivat hahmottamaan, kuinka ammattilainen lähtee työn kanssa liikkeelle.

Tämän jälkeen työ jatkui lähteistöön tutustumisella. Ensimmäisenä tietoa etsittiin Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjaston kirjoista, jotka liittyivät Kainuun alueen historiaan. Käsikirjoittaja otti myöhemmin syksyllä 2016 yhteyttä Kainuun Museoon, Kajaanin kaupungin pääkirjastoon ja Kajaanin kaupungin arkistoon.

Sisällöntuotanto ei pohjautu ainoastaan Kainuun rajavartiostolta löytyneiden julkaisemattomien lähteiden joukossa olleisiin kirjoitettuihin muistelmiin tai haastatteluiden ja sähkö-

postiviestien kautta saatuihin tietoihin. Muistelmia, alueen toimijoille lähetettyjä sähköpostiviestejä sekä alueen kanssa tutuksi tulleiden henkilöiden haastatteluista saatua tietoa hyödynnettiin alkuperäislähteiden ja kirjallisuudessa kirjoitetun ohella. Tekstin elävöittämiseksi käytettiin suoria lainauksia Antti Mäkisen toimittamasta Kajaanin arkihistoriasta kertovasta kirjasta. Kirjasta löytyi kolme erillistä muiden kirjoittamaa tarinaa, joissa Kainuun rajavartiosto oli mainittuna. Tarinaotteiden referoiminen olisi voinut muuttaa toisen kirjoittaman tarinan sävyä ja tehdä sen alkuperäiselle muodolle haittaa.

Valmis käsikirjoitus on kirjoittajalle muodostunut kuva Leirimäen alueen arjesta. Se on perusteellisen lähdemateriaaliin tutustumisen kautta kirjoitettua todenmukaista tekstiä. Tekstiin on pyritty ottamaan mukaan kaikki tiedonhaussa löydetty Leirimäen alueen merkittävät kohdat sekä muita tärkeinä näyttäytyviä asioita, kuten tavallinen ihmisten arki alueella.

Leirimäen vaiheet kulttuuriperintönä

Kainuun rajavartioston toiminnalla Leirimäen alueella on ollut merkittävä rooli niin Kajaanin, Kainuun kuin Suomen valtakunnan tasolla. Itsenäisen maamme valtakunnan rajojen valvontaa on johdettu Leirimäeltä ja siellä on koulutettu sotaväkeä puolustamaan isänmaata.

Alueeseen liittyvä kulttuuriperintö on aineellista ja aineetonta. Aineellista kulttuuriperintöä edustavat esimerkiksi Leirimäen arvokkaat vanhat rakennukset, aineetonta kulttuuriperintöä rajamiesperinne. Kulttuuriperintö on syntynyt, sillä kautta Kainuun rajavartioston lähes satavuotisen historiansa alueella tietoa on siirretty sukupolvilta toisille ja käsikirjoituksen myötä siirretään edelleen.

Tarinankerronnan hyödyntäminen

Historia on kuljettanut asiat tähän hetkeen. Leirimäen käsikirjoitus on tarina, jossa pienet yksityiskohdat viestivät ensin Lapin I Pataljoonan ja sen jälkeen Kainuun rajavartioston toimintaa alueella. Käsikirjoituksen kautta Leirimäellä tapahtunut Kainuun rajavartioston toiminta aukeaa ulkopuolisille ja ennen suljettuna alueena näyttäytyneen Leirimäen arki ja elämä siellä saa merkityksen. Käsikirjoitus välittää todellisuutta mutta myös hyödyntää kokemuksia ja kerrottuja tarinoita. Käsikirjoitus jättää lukijalle tilaisuuden miettiä Kainuun

rajavartioston ja sitä kautta Leirimäen alueen merkitystä niin Kajaanin kaupungille kuin itsenäisen maamme rajojen vartioinnille.

Haastatteluista ja sähköpostiviesteistä saatujen kokemusten sekä kerrottujen asioiden kautta käsikirjoitus saa inhimillisyyttä ja tarttumapintaa. Eletty elämä ja koettu arki lisäävät kirjoitetun tekstin uskottavuutta. Tarttumapinnan rakentamiseksi käsikirjoituksessa on myös hyödynnetty alueen kanssa kosketuksissa olleiden henkilöiden kirjoittamia tekstejä ja Kainuun rajavartioston arkistosta löytyneitä muistelmia.

Käsikirjoitus käsittelee asioita, jotka puhuttelevat lukijaa. Esimerkiksi entisen suljetun alueella ollut oma yhdyskunta herättää lukijan miettimään sitä muutoksen tietä, joka on kuljettu 1900-luvun vaihteesta 2010-luvulle. Leirimäen alue on merkityksellinen. Alueen historian tiedostaminen vaikuttaa myös välillisesti alueelle tehtyjen kaavoitus suunnitelmien ymmärtämisessä, joissa puhutaan paljon alueen alkuperäisen historian säilyttämisestä ja kuljettamisesta ajan mukana.

Tunne ja mielikuvat ovat käsikirjoituksessa vahvasti läsnä. Esimerkiksi sodan aiheuttamat tuhot, niiden myötä jälleenrakentaminen ja sodan läpi kantanut isänmaallisuus puhuttavat lukijaa. Mielikuvien luomista käytetään pieninä otteina tuomaan väriä ja vaihtelua tekstin sisältöön mutta myös sitomaan kokonaisuutta yhteen. Kirjoittaja onnistui luomaan itselleen mielikuvia ja käsikirjoitus herätti hänessä tunteita, toivottavasti niin tapahtuu myös lukijan maailmassa.

Leirimäen alueen mystisyys jättää historiaan väistämättä aukkoja, joihin ei käsikirjoituksessa löydy selitystä. Kaikki kirjoitettu teksti on aitoa eikä mukaan ole otettu mitään, joka voisi johdattaa lukijaa harhaan tai välittää hänelle tietoisesti väärää tietoa. Kirjoitusvaiheessa eteen tuli aineistoja, joissa esimerkiksi saman asian kerrottiin tapahtuneen eri aikoina. Tähän pohjaten on mahdollista, että myös käsikirjoituksessa on pieniä virheitä tai asiat on muistettu väärin. Niiden kirjoittaminen ei kuitenkaan ole ollut tahallista ja jokaisen lähteen kohdalla on pyritty erikseen arvioimaan lähteen käyttökelpoisuutta käsikirjoitukseen.

5.2 Aineiston etsintä ja sen haasteet

Aineiston hankinta käynnistettiin opinnäytetyösuunnitelman ja työelämän ohjaajan kanssa käydyn keskustelun pohjalta. Jo heti alkuun osoittautui, että materiaalia on hajallaan. Yllätykseksi sitä ei ollut kovin paljon. Lisäksi löydetyt lähteet toistivat samaa asiaa ja aineiston läpikäynti osoitti, että kirjoituksiin oli pitkälti käytetty samoja alkuperäislähteitä. Näistä alkuperäislähteistä osa oli myös tekijän käytettävissä, kuten kirje kuvernöörille vuodelta 1881. Tietoa voidaan pitää luotettavana.

Löydetyn lähdemateriaalin luoma kuva oli jokseenkin suppea, sillä eri aineistot tuntuivat palaavan aina samoihin, muissakin lähteissä kerrottuihin tietoihin. Tietojen sirpaleisuus ja irrallisuus tekivät asioiden välisen yhteyden löytämisestä haasteellista. Historiaan jäi myös aukkoja, joista tiedon hankkiminen osoittautui vaikeaksi. Vaikka käsikirjoituksen tarkoituksena oli nostaa alueen olennaisimmat tapahtumat esiin, oli kirjoittajan mielestä perusteltua kirjoittaa tietoa pitkin historiaa. Tässä yhteydessä tieto tarkoittaa esimerkiksi rajatilaskotitoiminnan tarkoitusta ja varusmieskoulutuksen sisältöä. Edellä kuvatun tiedon kautta kokonais kuvan hahmottaminen helpottuu ulkopuoliselle lukijalle. Toisaalta teksti osoittaa, että alueella jatkuneella toiminnalla on ollut merkitystä Kainuun rajavartiostolle.

Kaiken löydetyn materiaalin mukaan ottaminen ei ollut perusteltua. Esimerkiksi Kainuun Ärjyn urheilijoiden nimellinen maininta eri vuosikymmeniltä ei ollut relevanttia Leirimäen alueen näkökulmasta. Alueen kannalta riittää tieto siitä, että urheilutoiminta on näyttäytynyt alueella läpi historian ja se on vaikuttanut muun muassa alueella sijaitsevan urheilukentän sijaintiin ja että Kainuun Ärjyn urheilutoiminta on ollut erilaista eri vuosikymmeninä. Ärjyn toiminta ei ollut käsikirjoituksen pääasiallinen aihe. Siihen perustuen ei ollut tarkoituksenmukaista pureutua yksittäisiin nimiin ja kaikkiin seuraa koskeviin yksityiskohtiin. Esimerkiksi olisi ollut hankala perustella keitä menestyneitä urheilijoita nimeää ja keitä ei.

Kirjoittaja keräsi lähdemateriaalin yksin. Lähdemateriaalin hankala saatavuus ja sen hajallaan olo hankaloivat lähteistön laajuuden arviointia. Käsikirjoitukseen käytettiin kymmeniä erillisiä lähteitä. Useat käytetyistä kirjallisista lähteistä olivat peräisin Kainuun rajavartioston arkistosta ja säilytystiloista. Osoittautui, että käsikirjoituksen kirjoittaminen olisi ollut hyvin hankalaa, jopa mahdotonta, ellei kirjoittaja olisi ollut organisaatiossa paikan päällä ja päässyt käymään aineistoa läpi. Kainuun rajavartioston käsikirjasto tarjosi lukuisia kirjoja, joista pystyi hyödyntämään jotain pientä osaa. Yksittäisiä papereita ja muita

painamattomia julkaisuja ja henkilöstölehtiä löytyi lukuisia. Näitä ei löytynyt muualta, kuten Kajaanin pääkirjastosta tai Kajaanin kaupungin arkistosta.

Kainuun rajavartioston perinnehuoneesta löytyi jo aiemmin mainittu vanha kirje kuvernöörille vuodelta 1881, josta Leirimäen tarina on lähtenyt liikkeelle. Kirjettä oli hyödynnetty lähteenä muissakin aineistoissa. Lisäksi perinnehuoneessa oli yksittäisiä hyödynnettäviä aineistoja, pääasiassa kuvamateriaalia.

Kirjastosta lainatuista, Kajaanin historiaa käsittelevistä kirjoista ei juuri ollut apua. Välillä heräsikin ajatus, voisiko alueen suljettuus vaikuttaa löytyvän aineiston määrään. Vuonna 1964 tapahtunut kasarmipalo todennäköisesti tuhosi paljon arvokasta materiaalia samoin kuin tilojen uudelleenjärjestelyt 2000-luvulla. Kajaanin kaupungin pääkirjaston Caiania-näyttely tarjosi yksittäisiä tiedonlähteitä. Kirjoittaja kävi tutustumassa näyttelyyn kaksi kertaa viettäen useita tunteja aineistojen parissa. Vanhat Kainuun Sissi -lehdet sisälsivät muutamia hyödyntämiskelpoisia artikkeleita. Niiden kerääminen ja myöhempi referoiminen tietokoneelle veivät aikaa.

Kainuun museon museonjohtaja Antti Mäkisen keräämät Kainuun rajavartiostoon liittyvät lehtiartikkelit annettiin kirjoittajalle lainaan. Lehtiartikkeleista osa oli hyödynnettäviä ja ne tarjosivat uutta tietoa kirjallisuudesta löydetyn tiedon rinnalle. Valokuvat lehtiartikkeleista arkistoitiin tietokoneelle siltä varalta, että artikkelin pariin joutui palaamaan vielä artikkeleiden palauttamisen jälkeen. Antti Mäkisen haastattelu tarjosi myös mielenkiintoisia näkökulmia työhön. Kajaanin kaupungin arkistossa henkilökunta oli kerännyt valmiiksi Kajaaniin liittyviä kirjoituksia ja lehtiartikkeleita. Artikkeleissa oli useita Kajaanista kirjoittaneen G. Enwaldin kirjoituksia mutta niistä vain muutama käsitteli Leirimäen aluetta. Leirimäen aluetta koskevat kirjoitukset saatiin kopioituna mukaan jo Kajaanin kaupungin pääkirjastolta, joten kaupungin arkistosta ei löytynyt työhön uutta materiaalia.

Kajaanin kaupungin kaavasuunnittelija Riitta Korhonen luovutti kirjoittajalle paljon hyödynnettävää materiaalia ja kertoi kattavasti Leirimäen alueelle tehdyistä kaavoitussuunnitelmista. Hän myös selvensi, kuinka kaavoitussuunnitelmia luetaan.

Käsitkirjoituksen sisällöntuotantoon haastatellun Riitta Auerin antama materiaali rajasotilaskotitoiminnasta oli informatiivista. Painamatonta materiaalia voitiin pitää luotettavana, sillä se saatiin sotilaskodin pitkäaikaiselta vapaaehtoistyöntekijältä ja viimeisimmältä puheenjohtajalta. Riitta Auerin kertoma piti yhtä materiaalissa kirjoitetun kanssa ja hän oli

myös itse tutustunut materiaaliin. Materiaali on voinut muokata myös haastattelun puheita, mutta pääkohdiltaan Riitan antama materiaali ja hänen kertomansa asiat tukivat toisiaan.

Käsikirjoituksen suunniteltu aikataulu ei mahdollistanut Kansallisarkistossa eikä Oulun maakunta-arkistossa käyntiä. Arkistoihin kohdistuvaa materiaalin etsintää tapahtui kuitenkin Kajaanin kaupungin arkistossa ja Kainuun rajavartioston arkistossa. Kirjallisia ja julkaisemattomia aineistoja oli lukuisia. Niistä muodostettiin aihealueittain omia pinoja työpöydälle. Tietokoneelle siirrettävät materiaalit, kuten vanhoista lehtiartikkeleista otetut kuvat, talletettiin omiin kansioihinsa tietokoneelle ja hyödyntämisen jälkeen merkattiin läpikäydyiksi. Esimerkiksi Kainuun Sissi -lehdistä talteen otetut artikkelit tallennettiin omaan kansioonsa, Kainuun Museolta lainaksi saatujen lehtiartikkeleiden kuvat omaansa. Tietokoneella olevat tiedostot kopioitiin omiin kansioihinsa aihealueeseensa liittyen. Käsikirjoituksen eri versiot nimettiin uudelleen, jotta versiot pysyivät ajantasaisessa järjestyksessä.

Kirjallisten lähteiden lisäksi sisällöntuotantoon haastateltiin Kainuun rajavartioston pitkäaikaisia työntekijöitä ja muita alueen kanssa kosketuksissa olleita henkilöitä. Kirjallisten lähteiden joukossa oli alkuperäislähteitä. Kerätty aineisto oli laajuudessaan kattavaa mutta löydetyn tiedon sitominen kokonaisuudeksi erittäin haastavaa. Siihen vaikutti osaltaan käsikirjoittajan kokemattomuus käsikirjoituksen rakentamisesta. Apua aineistonhankintaan kysyttiin työn puolivälissä sähköpostitse myös professorilta ja tietokirjailijalta Reijo Heikkiseltä. Hänen suosittelemansa lähteet olivat kuitenkin siinä vaiheessa jo käytettyjä.

5.3 Haastatteluilla tarttumapintaa Leirimäkeen

Haastatteluista saadun tiedon vastaavuus todellisuuden kanssa voidaan asettaa kyseenalaiseksi, mutta niiden anti tuo rikkautta käsikirjoituksen sisältöön ja koskettaa inhimillistä elämää. Leirimäen alueen kanssa kosketuksissa olleiden ihmisten kokemukset ja muistitieto ovat ainutkertaisena näyttäytynyttä tietoa, joka jää muun lähdeaineiston ulkopuolelle.

Haastattelujen toteutukseen ryhdyttiin marraskuussa 2016. Kasvokkain haastateltavat henkilöt valittiin Kainuun rajavartioston suositusten mukaisesti. Haastateltavien lukumäärä rajattiin viiteen henkilöön. Haastateltavilta kysyttiin suostumus haastatteluun ennakoon. Kaikki haastateltaviksi valitut suostuivat. Sen myötä haastattelujen alkuperäinen suunnitelma haastateltavien osalta pystyttiin toteuttamaan.

Haastatteluja käytettiin sisällöntuotannon välineenä. Ennalta koostetut teemat ja niihin liittyvät kysymykset lähetettiin haastateltaville ennakoon. Aihealueiden läpikäynti lähti liikkeelle lomakkeen alusta mutta käytäntö osoitti, että keskustelussa saattoi nousta esiin myös toiseen teemaan liittyviä asioita. Viimeksi kuvatun kaltaisissa tilanteissa oli luontevaa siirtyä käsittelemään esiin noussutta aihetta seuraavaksi ja palata siitä joko takaisin lomakkeen alkupäähän tai siirtyä luontevasti seuraavaan, tilanteeseen sopivaan aiheeseen. Haastateltavan vastauksista saattoi myös tilannekohtaisesti nousta uusia keskustelunaiheita. Vaikka keskustelussa siis käytiin välillä tietyn aiheen ulkopuolella, jatkettiin sen jälkeen pian alkuperäisen aiheen parissa. Kaikki edellä mainittu osoitti aihealueiden väljyyden ja mahdollisuuden liikkua kysymysten välillä. Jokaisessa haastattelussa suunnitellut aihealueet saatiin käytyä läpi, välillä vain suunniteltu järjestys hieman rikkoontui.

Aihealueiden kokonaisuus vaihteli haastateltavien kesken riippuen siitä, minkälainen kosketus kullakin haastateltavalla oli suhteessa Leirimäen alueeseen. Jokaisen kohdalla kokonaisuus kuitenkin kohdentui Leirimäkeen ja haastateltavat ymmärsivät kysymykset. Toimeksiantajan valitsemat haastateltavat henkilöt olivat Kainuun museon museonjohtaja Antti Mäkinen, rajasotilaskotisisar Riitta Auer sekä Kainuun rajavartioston pitkäaikaiset työntekijät Kari Korhonen, Sirkka-Liisa Sutinen ja Aila Haverinen. Kullakin haastateltavalla oli kosketuspintaa Leirimäen alueeseen ja siellä tapahtuneeseen toimintaan.

Haastatteluun saadun suullisen suostumuksen ja haastattelun ajankohdan sopimisen jälkeen haastateltaville tehtiin kullekin ennakoon kysymysten teemalista. Lista käsitti kysymyksiä liittyen haastateltavan asemaan suhteessa Leirimäkeen. Kysymyksissä oli sekä tosiasiakysymyksiä, kuten haastateltavaan liittyvät tiedot, että mielipidekysymyksiä, kuten millaisena haastateltava koki Leirimäen alueen arjen. Koska kulttuuriperinnön näkökulma oli julkaisun sisällöntuotannossa keskeinen, kunkin haastateltavan kohdalla pyrittiin sivuamaan aluetta kulttuuriperinnön näkökulmasta. Asiantuntijahaastatteluissa kysymysten aihealueet eivät koskettaneet omakohtaisia kokemuksia alueella elämisestä. Haastateltaville kohdennetut kysymyslomakkeet toimitettiin haastateltaville ennakoon sähköpostitse yhdessä saatekirjeen (liite 1) ja haastattelusopimuksen (liite 2) kanssa.

Haastattelun saatekirjeessä esiteltiin haastattelijan ja haastattelun tarkoitus. Saatekirjettä kevennettiin hieman ohjaavan opettajan toiveiden mukaisesti. Haastattelusopimuksen pohjana käytettiin toimeksiantajalta löytyvää sopimuspohjaa, joka käsitti oikeuden tiedon

keräämiseen, muokkaamiseen ja käyttämiseen. Lakiasiantuntija oli tarkistanut sopimuksen laillisesti päteväksi ja näin ollen sen hyödyntäminen suoraan pienin muutoksin oli mahdollista.

Saatekirje ja haastattelusopimus toimitettiin haastateltavalle ennakoon sähköpostin liitetiedostoina yhdessä haastateltavan teemalistan kanssa. Saatekirje ja haastattelusopimus tulostettiin varsinaiseen haastattelutilanteeseen kahtena kappaleena, joskin haastateltavat olivat varustautuneet ennakoon omilla tulosteilla kysymyksistä. Apulaiskomentaja Heikki Koponen allekirjoitti sopimukset tulostuksen jälkeen ennakoon. Haastateltava allekirjoitti sopimuksen haastattelutilanteen alkaessa. Allekirjoittamalla haastattelusopimuksen haastateltava suostui muun muassa haastattelusta saatavan aineiston muokkaamiseen. Toinen sopimuskappaleista arkistoi Kainuun rajavartiostolle, toinen niistä jäi haastateltavalle.

Antti Mäkisen haastattelusta sovittiin sähköpostitse ja haastattelu toteutettiin Kainuun museolla. Samalla käynnillä tutustuttiin museolta löytyviin Kainuun rajavartiostoon liittyviin vanhoihin lehtileikkeisiin. Haastattelussa oli mukana haastattelijan ja haastateltavan lisäksi toimeksiantajan edustaja Päivi Dahl. Hän ei osallistunut haastattelussa käytävään keskusteluun. Riitta Auerin haastattelusta sovittiin puhelimitse ja haastattelu toteutettiin neutraalissa ympäristössä Kajaanin pääkirjaston kahviossa. Haastattelutilanteessa olivat läsnä haastattelijat ja haastateltavat. Kainuun rajavartioston pitkäaikaisten työntekijöiden kanssa haastattelusta sovittiin kasvotusten ja haastattelut toteutettiin Kainuun rajavartioston esikunnassa. Kari Korhosen haastattelu toteutettiin hänen työhuoneessaan, Sirkka-Liisa Sutisen haastattelu Kainuun rajavartioston taukahuoneessa ja Aila Haverisen haastattelu haastattelijan työskentelytilassa.

Haastattelut nauhoitettiin toimeksiantajan nauhurilla, joka oli yksinkertainen käyttää. Haastattelijat opetteli käyttämään laitetta etukäteen ennen varsinaista haastattelutilannetta. Haastattelun nauhoittamisesta kerrottiin haastateltaville ennakoon yhteydenoton yhteydessä ja haastattelijat kysyi haastateltavan luvan nauhoitukseen. Nauhuri tuli ilmi myös jokaisen haastattelun alussa, kun haastattelijat kysyi vielä haastateltavalta luvan nauhoitukseen. Nauhuri oli molempien nähtävillä pöydällä haastattelijan ja haastateltavan välissä. Haastateltavalle kerrottiin, milloin nauhuri käynnistettiin ja milloin se sammutettiin.

Haastateltavien kertomat asiat olivat tärkeitä ja jopa ainutkertaisia. Nauhurin käyttäminen edesauttoi huomion kiinnittämistä varsinaiseen haastattelutilanteeseen ja haastateltavan

kanssa kommunikointiin. Haastattelija pystyi aktiivisesti kuuntelemaan ja ottamaan osaa keskusteluun. Se vaikutti keskustelutilanteen sujuvuuteen ja luontevuuteen, eikä haastattelijan aika mennyt kerrotun ylös kirjoittamiseen. Käsien kirjoittamalla talletettuihin vastauksiin olisi voinut liittyä kaiken kerrotun tallettamisen epäonnistuminen, mahdollisesti väärin kirjoitettu tai kuultu tieto sekä ajan hukkaan kuluminen. Nauhoitettu puhe on käsin kirjoitettua luotettavammin taltioitua. Toisaalta sanatarkkoihin lainauksiin ei olisi pystynyt käyttämään käsin kirjoitettuja muistiinpanoja. Nauhoituksen ulkopuolelle jäi haastattelijan ja haastateltavan keskustelu ennen teemalistan pariin siirtymistä ja keskustelu teemalistan läpikäymisen jälkeen.

Haastateltavat olivat valmistautuneet haastatteluun hyvin ennakkoon. Valmistautuminen näkyi heidän puheenvuorojensa pituudessa ja siinä, että haastateltavat usein sivusivat yhden teeman kohdalla useampaa teemaan liittyvää pienempää kysymystä. Haastattelijan osuus keskustelusta jäi varsinaisessa nauhoitetussa osuudessa pieneksi. Haastattelun kysymykset mahdollistivat myös mielipiteen ilmaisemisen. Kokemusten ja tiedon erottaminen mielipiteistä oli mahdollista. Esimerkiksi kokemuksista kysyttiin suoraan ja mielipiteestä kysyttiin muun muassa kysymyksessä, joka käsitteli tuleville sukupolville säilyttämisen arvoisia asioita Leirimäellä. Teemalistan kysymysten lisäksi haastateltavilta kysyttiin lopuksi muita mieleen tulleita asioita, joita he erityisesti halusivat nostaa Leirimäen alueeseen liittyen esiin.

Haastattelun kestoksi arvioitiin ennakkoon noin puoli tuntia. Arvio osoittautui olevan yläkanttiin ja keskimäärin haastattelu kestitkin noin 20-25 minuuttia. Yhden haastateltavan kohdalla etukäteen arvoitu kesto ylittyi noin viidellä minuutilla. Haastatteluista neljä toteutettiin marraskuussa 2016, yksi joulukuussa 2016. Aikataulullisesti ajankohdat ajoitettiin niin, että litteroinnin tekeminen oli mahdollista joulukuussa suunnitellun mukaisesti.

Nauhoitukset litteroitiin myöhemmin omiksi tiedostoikseen. Litteroinnissa oli haasteita, joiden vuoksi tallennetta joutui useaan otteeseen kelaamaan edestakaisin. Esimerkiksi julkisella paikalla (kirjastossa) toteutetun haastattelun taustahäly sotki haastateltavan puhetta. Osassa haastatteluista haastateltavan ääni kuului hiljaisena, vaikka nauhuri oli sijoitettuna haastattelijan ja haastateltavan väliin. Tämän vuoksi osa sanoista jäi ymmärtämättä. Yksittäisten sanojen merkitys kokonaisuuden kannalta ei kuitenkaan vääristänyt haastateltavan kertomaa. Litterointi vei aikaa ja se toteutettiin kokonaisuudessaan viikon 49 aikana. Litteroitu teksti muokattiin tarinan muotoon viikon 50 aikana. Tämän jälkeen aineisto jätettiin hetkeksi hautumaan, jotta sille löytyisi luonteva paikka käsikirjoituksesta.

Käsikirjoitukseen kerätyn aineiston ja siihen saadun tiedon lisääntyessä osoittautui, että haastatteluja ei tulla laittamaan omina kokonaisuuksinaan vaan niistä saatu aineisto sirotellaan muun tiedon joukkoon elävöittämään kokonaisuutta. Tämä ratkaisu ei vähentänyt haastatteluista saadun sisällön tärkeyttä ja painoarvoa vaan pikemminkin nosti ne paremmin esiin. Muokatut tekstiosuudet liitettiin osaksi käsikirjoituksen sisällöntuotantoa. Mukaan otettiin myös alkuperäisestä litteroinnista suoria lainauksia. Tekstejä ei lähetetty haastateltaville luettavaksi, sillä lupa aineiston muokkaamiseen pyydettiin haastatteluja varten tehdyssä sopimuksessa.

Joustavuuden periaate

Joustavuuden periaatteen mukaisesti haastattelutilanteen kulku muotoutui tilanteessa. Haastattelutilanteessa ennen nauhoituksen päälle laittamista ja nauhoituksen sammuttamisen jälkeen haastattelija ja haastateltava keskustelivat hetken yleisistä asioista.

Haastattelun aihealueet mahdollistivat liikkumisen aiheiden välillä unohtamatta tiedon saannin näkökulmaa. Haastattelijaa auttoi ennalta tehty tutustuminen Leirimäen alueeseen. Näin haastattelussa pystyi luontevasti keskustelemaan haastateltavan kanssa asioista, joista tietoa oli tarkoitus hankkia. Pääsääntöisesti haastatteluissa pysyttiin aiheessa eikä keskustelu juurikaan poikennut aihealueiden ulkopuolelle. Lisäkysymyksiä heräsi aiheisiin liittyen muutama. Ne nousivat haastateltavan puheesta, johon haastattelija halusi esimerkiksi esittää tarkentavia kysymyksiä. Näin kerrottu tieto rikastui.

Sähköpostiviestit osana sisällöntuotantoa

Sisällöntuotantoon käytettiin alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen sähköpostitse tehtyjä haastatteluja. Määrämuotoon kirjoitetut ja asiakysymyksiä sisältävät sähköpostit lähetettiin alueen nykyisille toimijoille (yrityksille) ja alueella pitkään työskennellyille henkilöille. Sähköposteista saatu tieto on tietoa, jota ei vielä aikaisemmin ole mihinkään kirjattu. Näin ollen sen mukaan ottaminen ja hyödyntäminen olivat perusteltuja ratkaisuja. Lisäksi sähköpostitse kysyttiin apuja kokeneilta henkilöiltä aineiston hankinnan kanssa etenemiseen.

Sähköpostiviestien käyttämiseen sisällöntuotannossa sovellettiin haastattelujen saatekirjeessä ja sopimuksessa olleita määrämuotoja. Sähköpostiviestissä haastateltavalle kerrottiin oleellinen tieto viestin tarkoituksesta, tavoitteista ja siitä, mihin mahdollisia vastauksia tullaan käyttämään. Näin sähköpostin saaja oli tietoinen siitä mihin tietoa kerätään ja siitä, että saatavaa aineistoa hyödynnetään kirjoitettavaan käsikirjoitukseen. Sähköpostiviestejä lähetettiin sisällöntuotannon näkökulmasta kahdeksan, vastauksia saatiin viisi.

Yhtenä tärkeänä lisäinformaation antajana ja käsikirjoituksen lähteenä toimi Kainuun rajavartiostossa virkaa toimittanut Mikko Juntunen, joka on kirjoittanut Kainuun rajavartiostosta kertovan historiikin ”Kainuun rajavartiosto: Rajalla 1919-2005”. Hänen lisäkseen arvokkaita sähköpostivastauksia saatiin Senaatti-kiinteistöjen asiakaspäälliköltä Jouni Leinosealta, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon lastenpsykiatrian tulosityksikön osastonhoitaja Matti Parviaiselta, Kasseli-päiväkodin työntekijöiltä Tanja Niskaselta ja Sirja Hukkaselta sekä professori, tietokirjailija Reijo Heikkiseltä. Alueen toimijoita (yrityksiä) lähestyttiin samalla kysymyspaletilla. Senaatti-kiinteistöjen yhteyshenkilölle lähetetty kysymyspohja oli erilainen. Yhteydenotto Reijo Heikkiseen liittyi neuvon kysymiseen. Sähköpostiviestivastausten kautta saatua aineistoa hyödynnettiin sisällöntuotannossa.

Haastattelujen ja sähköpostiviestien luotettavuus

Haastattelutilanteen toistaminen samanlaisena ei ole mahdollista haastattelun keskustelunomaisuudesta johtuen. Haastatteluista saatu aineisto olisi todennäköisesti hieman erilainen käytettäessä toista haastattelijaa. Keskustelu myös muotoutuisi erilaiseksi, vaikka tilanne toistettaisiin uudestaan samojen henkilöiden kesken. Esihaastattelua ei toteutettu haastattelun luonteesta johtuen.

Kainuun rajavartiosto suositteli haastateltavia etsittävään tietoon asetettujen toiveiden pohjalta. Litteroinnissa yhteen haastatteluun jäi kahden sanan aukko kohdan toistamisesta huolimatta. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut johtopäätösten tekoon. Kyseisessä kohdassa oli todennäköisesti kyse lauseen loppuun tulevista täytesanoista. Haastatteluissa ei juurikaan noussut esiin niin sanottua negatiivista tietoa. Negatiivisen tiedon mahdollinen torjuminen ei heikennä haastattelujen luotettavuutta. Haastateltavien määrä oli kokonaisuuteen ja kehittämistyön rajaukseen nähden sopiva ja heidän kosketuspintansa Kainuun rajavartiostoon sekä Leirimäkeen oli hyvin vahva. Edellä mainitut tekijät lisäävät

haastattelujen luotettavuutta. Organisaation työntekijöiltä saatua tietoa voidaan pitää subjektiivisena. Omiin kokemuksiin pohjaavaa muistitietoa ei saada objektiivisena.

Sähköpostiviestien luotettavuus on hyvä, sillä kyseessä ovat kokemukset ja näkemykset tämän hetken toiminnasta. Tiedon luotettavuutta voi vähentää vieraanvaraisuus, josta johtuen vastauksia voidaan esimerkiksi kaunistella.

5.4 Julkaisun sisällön hahmottaminen ja muutokset suunnitelmiin

Alkuperäinen käsikirjoituksen suunnitelma muuttui käsikirjoituksen edetessä muun muassa lähdemateriaalin saatavuuden aiheuttamista haasteista johtuen. Etukäteen suunniteltu lähdeluettelo muuttui radikaalisti ja uusi sisällysluettelo muotoutui löydetyn lähdemateriaalin tarjoaman tiedon mukaisesti.

Eri lähteistä löydetty tieto kirjoitettiin lähteittäin omiksi tiedostoikseen, jonka jälkeen eri tiedostojen tekstiä yhdistettiin aihealueittain. Yhden lähteen käyminen kerralla läpi sai kokonaisuuden pysymään hallitumpana kuin kirjoittaminen suoraan aihealueittain. Näin myös kokonaiskuvan muodostaminen ja aineiston sisällön hahmottaminen olivat helpompia. Aineiston kautta pystyi vetämään suuntalinjoja, jotka tosin poikkesivat alun perin suunnitellusta ja muuttuivat vielä prosessin edetessä.

Käsikirjoitukseen ei ole otettu mukaan kaikkea lähteistä löytynyttä tietoa vaan mukaan otetuissa asioissa on käytetty harkintaa. Käsikirjoituksen runko muodostuu vahvasti Leirimäen alueen vaiheista. Kirjoittaja otti mukaan myös tukevaa materiaalia, sillä ne kuvaavat alueen arkea. Tukevaa materiaalia ovat muun muassa urheiluseura Kainuun Ärjy, Kainuun rajavartioston Kilta ry ja rajasotilaskotitoiminta. Kukin niistä liittyy Kainuun rajavartioston toimintaan Leirimäellä. Urheiluseuran, killan ja rajasotilaskodin kohdalla keskityttiin yleiseen toimintaan, ei yksittäisiin henkilöihin.

Leirimäen alueella pitkään jatkuneen rajasotilaskotitoiminnan mukaan ottaminen kuvaa osaltaan Leirimäen alueella ollutta toimintaa. Kajaanin rajasotilaskodin viimeiseltä puheenjohtajalta Riitta Auerilta lainaksi saatu aineisto avasi rajasotilaskodin toimintaa ja kirjoitettu pohjautuu pitkälti siihen.

Kainuun rajavartioston työntekijöiden ja heidän perheenjäsentensä muodostama seura Kainuun Ärjy perustettiin vuonna 1923. Kainuun Ärjyyn liittyvää aineistoa etsittiin Kainuun rajavartioston käsikirjastosta löytyvistä kirjoista ja kirjastolta lainatuista kirjoista. Koska kirjojen anti osoittautui pieneksi, lähestyttiin sähköpostitse Kainuun rajavartiostossa työskenteleviä urheilumiehiä. Kahdelle henkilölle lähetetty viestiketju laajeni käsittämään kuusi henkilöä kiitos työntekijöiden aktiivisuuden. Sähköpostiviestiketjun henkilöt lähettivät käsikirjoittajalle omia näkemyksiään Kainuun Ärjyn toiminnasta, seuraan liittyvistä materiaaleista ja mistä tietoa voisi löytyä. Viestiketjussa nousi esiin, että Kainuun rajavartioston ja Kainuun Ärjyn historiaa on tuhoutunut paljon Kainuun rajavartioston vanhan kasarmin palossa ja esikunnan tilojen järjestelyissä.

Edellä kerrottu tieto osaltaan selitti yksittäisen materiaalin löytymisen sieltä täältä sekä materiaalin heikon saatavuuden. Ärjyyn liittyvässä sähköpostiviestiketjussa kerrotaan myös materiaalin toimittamisesta Urheilumuseolle. Kainuun Ärjyn jäsen Henri Manninen toimitti käsikirjoittajalle seuraan liittyvää julkaisematonta materiaalia, joka osoittautui perustellusti hyödynnettäväksi. Julkaistuja lähteitä edustivat muun muassa vanhat lehtileikkeet.

Kainuun rajavartioston Kilta ry on yhdistys, joka tulee Rajavartiolaitoksen museo- ja perinnetoimintaa. Killan jäsenet ovat reserviläisiä, palveluksesta eläkkeelle jääneitä henkilöitä ja palveluksessa edelleen olevia henkilöitä. Kainuun rajavartioston Kilta ry on Kainuun rajavartioston hallintoyksikön toimintaa tukeva yhdistys. Killasta kertovaa materiaalia löytyi Rajavartiolaitoksen kotisivuilta ja Kainuun rajavartioston käsikirjastosta.

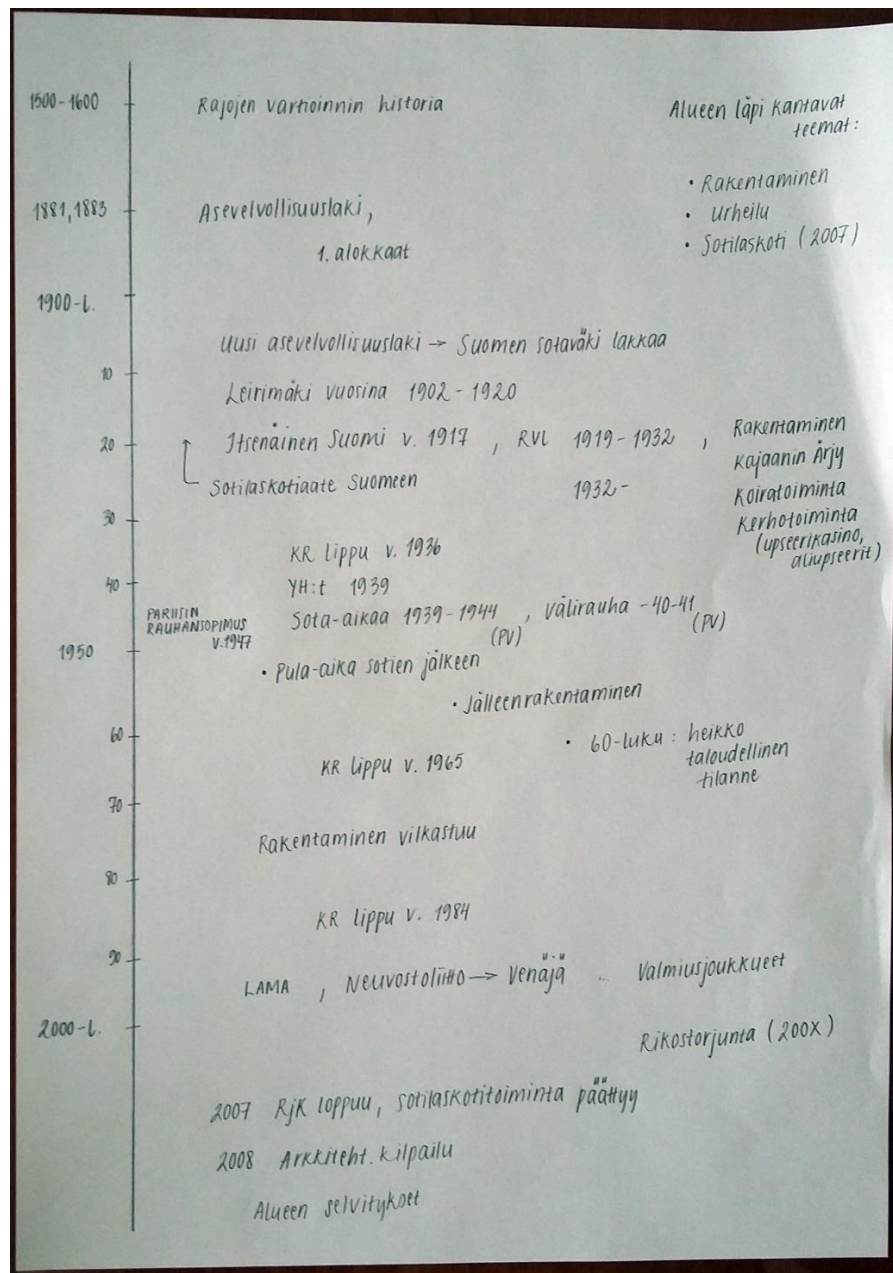
5.5 Käsikirjoituksen sisällön järjestäminen

Käsikirjoitus on representaatio, jossa elettyä elämää kuvataan eri diskurssien keinoilla. Käsikirjoituksen kohderyhmänä ovat kaikki Leirimäen alueen historiasta kiinnostuneet henkilöt mutta ennen kaikkea Kainuun rajavartiosto, jonka käyttöön käsikirjoitus tulee. Koska käsikirjoitus on myöhemmin tarkoitus painaa julkaisuksi, julkaisun kohderyhmänä voidaan pitää jokaista, joka saa julkaisun Kainuun rajavartiostolta. Lukijoiden kosketuspinnat Kainuun rajavartiostoon voivat vaihdella, jonka vuoksi erilaisille lukijoille tulee tekstitasolla aukaista mahdolliset vieraat termit ja selittää kokonaisuuden eri osia viestin ymmärtämisen helpottamiseksi. Käsikirjoituksen lukijakannan tarkempi määrittäminen olisi

voinut auttaa sisältöön mukaan otettavien ja siitä pois jätettävien asioiden valintojen kanssa. Silloin esimerkiksi oletetun lukijan etukäteistietojen myötä sisällön kokoaminen olisi voinut olla helpompaa.

Käsitteellistämisen alkuperäinen dispositio jäsensi näkyville eri aikakaudet mutta ei helpottanut käsiteltävien asioiden valintaa. Valinnassa käytettiin pohjana alkuperäistä dispositiota, joka kuitenkin muuttui aineiston hankinnan myötä. Löydetty aineisto osoitti, että tiedon sijoittaminen alkuperäisen disposition alle ei ole luontevaa. Alun perin suunniteltu käsitteellistämisen sisällysluettelo muuttui ja kokonaisuus rakentui löydetyn aineiston pohjalta uuteen muotoon. Lähdemateriaaliin tutustumisen ja sieltä hyödynnettävän tiedon löytämisen jälkeen käsitteellistämisen sisällön jäsentely alkoi uudelleen.

Aluksi kokonaisuus oli jäsennetty teemoittain ja niiden alla asiat kerrottiin kronologisessa järjestyksessä. Lopputuloksessa asiat kuitenkin esitetään alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen kronologisessa järjestyksessä ja tämän järjestyksen alle kasataan erinäisiä teemoja. Muutoksen hahmotelmia tehtiin paperille ja teemoja koottiin aikajanan varteen hahmottamaan ja jäsentämään kokonaisuutta.

Kuva 1. Kokonaisuuden uudelleen järjestämiseksi asiat hahmoteltiin ensin uudestaan aikajanelle.

Aikajanan hahmottamisen jälkeen jo kirjoitettua tekstiä siirrettiin leikkaa-liimaa -periaatteella. Muutosten jälkeen käsikirjoitus muuttui luettavampaan muotoon ja kokonaisuuden hahmottaminen helpottui. Lopputuloksessa teemat sisällytettiin vuosikymmenen sisään, teemansa alla asiat etenevät aikajärjestyksessä. Vuosikymmenet 1920 ja 1930 kerrottiin laajan sisältönsä vuoksi omina kokonaisuuksina. 1930-luvun yhteyteen otettiin mukaan sota-aika ja sotien jälkeinen vuosikymmen. Jälleenrakentamisesta alkanut aika jaettiin

2010-lukuun asti kahden vuosikymmenen osioihin, sillä niinä aikoina Leirimäellä tapahtuneet asiat eivät olleet aikaisempien vuosikymmenien laajuisia sisällöltään.

Selvyyden vuoksi vuonna 2008 alkanut Leirimäen alueen käytön uudelleen suunnittelu ja sen jälkeen tapahtuneet asiat rakennettiin omaksi, käsikirjoituksen viimeiseksi luvuksi. Nykyhetki on Leirimäen alueen näkökulmasta voimakasta muutoksen aikaa, sillä aluetta kehitetään ja osa alueesta on jo kaavoitettu uudestaan. Kirjoittamisen näkökulmasta aika on haastava, sillä alueen tulevaisuus ei muutoksen keskellä ole vielä selvä ja alueelle nousevia tai sieltä pois lähteviä rakennuksia ei ole lopullisesti päätetty. Muutos on kuitenkin tärkeää ottaa mukaan, sillä se kestää aikaa ja on painoarvoltaan olennaista alueen myöhemmän tarkastelun kannalta. Leirimäen alueen tämän hetkisen toiminnan esittely kuuluu asiaan ja se esitellään käsikirjoituksen viimeisen luvun yhteydessä.

Mukaan on otettu alueen toimijoiden kokemuksia alueella toimimisesta niiltä osin, kun kirjoittaja sai vastauksia lähettämiinsä sähköpostiviesteihin. Julkaisun käsikirjoitus ulottuu siis nykyhetkeen asti. Tehdyillä ratkaisuilla pyrittiin ehkäisemään käsikirjoituksen lopun sumentuminen. Voimakkaasti historiallinen kirja ei myöskään pääty menneeseen. Tiedon nykyhetkeen ulottaminen voi helpottaa käsikirjoitukseen myöhemmin tehtävän kuvituksen rakentamista, kun työhön voidaan ottaa mukaan uusia kuvia ja karttoja vanhojen lisäksi.

Sisällön katkaisemiseksi tehtiin omaksi, toiseksi viimeiseksi luvukseen perinnetoiminta, joka kronologisestikin ajateltuna ajoittuu voimakkaimmin 1990- ja 2000-lukujen aikaan. Perinneasioiden ripottelu pitkin työtä ei ollut luontevaa ja omana lukunaan ne saavat niiden ansaitseman arvon. Kokonaisuuden kannalta perinteen mukaan ottaminen oli olennaista. Rajamiesperinne ja rajamieshenki ovat sitä aineetonta kulttuuriperintöä, joka sitoutuu voimakkaasti toimeksiantajaan. Perinne on ylpeyden aihe.

Kokonaisuuden selventämiseksi käsikirjoituksen sisältöön valittiin mukaan läpi kirjoituksen kantavat teemat, kuten Leirimäen rakennuksiin liittyvät asiat, sotilaskotityö ja urheilutoiminta. Näiden kantavien teemojen ympärille lisättiin muita kyseiselle luvulle olennaisia asioita. Näin pyrittiin helpottamaan lukijan mahdollisuutta seurata tekstiä ja sisäistää lukemansa. Kantavia teemoja ei kuitenkaan sisällytetty perinneasioista kertovaan lukuun, jonka tarkoitus oli aiemmin mainitun mukaisesti olla kokonaan oma lukunsa.

Esimerkiksi Kainuun Ärjyllä on ollut seuran historian aikana kaksi eri nimeä, Kajaanin Ärjy ja Kainuun Ärjy. Nimi ”Ärjy” on seurannut mukana läpi ajan. Leirimäeltä löytyvää kenttää nimitetään niin urheilukentäksi kuin kasarminkentäksikin. Kentän paikka on muuttunut ja

sitä on kunnostettu. Nämä kuvaavat pienten yksityiskohtien muodostaman kuvan hajanaisuutta, mikä edellyttää tekijältä tarkkuutta. Tiedot voivat sekoittaa kokonaisuutta ja lukija saattaa tippua kyydistä. Käsikirjoituksessa joutui myös miettimään tarkoituksenmukaisimman tavan järjestää aineistoa, esimerkiksi olisiko Ärjyn toiminta luontevinta sitoa Leirimäen alueella olevaan kenttään vai sidotaanko kenttä Ärjyn yhteyteen. Käsikirjoitus käsittelee Leirimäen aluetta, mikä puoltaa Ärjyn toiminnan sitomista kentän tapahtumiin. Kuitenkin urheilutoiminta valittiin käsikirjoituksen läpi kantavaksi teemaksi, jonka myötä päädyttiin kentän sitomiseen Ärjyn yhteyteen. Esimerkiksi kentän kunnostuksista ja siellä pidetyistä kisoista kirjoitettiin eri lukujen yhteyteen urheilutoiminnan kohtaan.

Etenkin käsikirjoituksen muokkausvaiheessa käsikirjoitukseen pyydettiin paljon palautetta toimeksiantajalla. Näin kirjoitustyön suuntaaminen helpottui, käsikirjoitusta saatiin Kainuun rajavartioston toiveiden mukaiseksi ja kirjoittajalle eteen tulleisiin ongelmatilanteisiin etsittiin yhdessä ratkaisuja. Lisäksi käsikirjoituksesta pyydettiin palautetta kirjoittajan lähipiiriin kuuluvilta ulkopuolisilta lukijoilta. Palautteen avulla käsikirjoituksen rakenteeseen tehtiin muutoksia, sen sisällön järjestystä muokattiin ja tekstiin lisättäviin asioihin etsittiin lisää tietoa.

5.6 Käsikirjoituksen kieli, tekstisivut ja havainnollistaminen

Kieleltään julkaisun käsikirjoitus on helppolukuista, kieliopin mukaista suomen kieltä, mutta tekstissä käytetään toimeksiantajan alan mukaista termistöä. Osalle lukijoista termistö ja virkakieli voivat osoittautua vieraiksi. Erikoistermit aukaistaan, jolla pyritään parantamaan tekstin ymmärrettävyyttä. Asiat auki kirjoittava teksti helpottaa tekstin vastaanottajan tulkintaa käsikirjoituksesta sekä antaa raaka-ainetta ajattelulle ja tekstistä tehtävälle tulkinnalle. Esimerkiksi sissikoulutuksen perusasiat ja päiväkäskyn olemus selvennetään tekstissä, lyhenteet selitetään. Edellä kerrotut vaikuttavat käsikirjoituksen tekniseen luettavuuteen. Organisaation ulkopuolisen henkilön kirjoittamassa tekstissä voidaan välttyä niin sanotulta virkamiesjargonilta.

Käsikirjoitusta kirjoitettaessa nousi esiin se, että lähde saattoi kirjoittaa asioista väärillä termeillä. Esimerkiksi valmiusjoukkuetoiminnasta nähtiin käytettävän nimitystä ”valmiusjoukko”. Valmiusjoukkuetoiminnassa mukana olleen Vesa Heikkisen lukiessa aiheesta kir-

joitettua tekstiä hän oikaisi käsikirjoitukseen menneen termivirheen. Näin käsikirjoituksessa valmiusjoukkue toiminnasta puhutaan oikealla termillä. Tämä havainnollistaa hyvin sitä, että oikein kirjoittaminen edellyttää toimeksiantajan alan mukaisen termistön ja kielen tuntemista.

Käsikirjoituksessa toistuu usein teemaan liittyviä sanoja mutta niille ei löydy juuri vaihtoehtoisia tapoja ilmaista asiaa. Esimerkiksi Kainuun rajavartioston nimen toistaminen on perusteltavissa jo pelkästään tekstin täsmällisyydellä. Kuitenkin muualla käsikirjoituksessa pyritään välttämään toistoa hämärtämättä tai vääristämättä tekstin viestiä. Esimerkiksi kertoa sanan synonyymeina käytetään sanoja kuvata ja tähdentää. Käsikirjoituksessa hyödynnetään päälauseita ja sivulauseita sisältäviä virkkeitä. Joukossa on myös lyhyitä ilmaisuja, joiden ymmärrettävyys testattiin ulkopuolisilla lukijoilla. Lukujen sisällöt ovat pitkiä mutta väliotsikoilla pyritään katkaisemaan kokonaisuutta. Lukujen jaottelusta on mahdollista lukea lisää myöhemmin.

Tekstisivujen ratkaisut

Julkaisun painotyö ei kuulunut toimeksiantoon, joten sivukoko ja marginaalien leveys valitaan myöhemmin. Käsikirjoitus kirjoitettiin yhtä palstaa käyttäen, sillä sen lukeminen on esimerkiksi kahta palstaa helpompaa. Näin lukija pystyy seuraamaan tekstin etenemistä eikä esimerkiksi jatka lukemista väärältä palstalta. Taittajalle käsikirjoituksen teksti menee raakaversiona.

Käsikirjoituksessa käytettiin fonttia Garamond, fonttikokona 12. Kuvatestit eivät kuuluneet työhön, sillä kuvat rajattiin työn ulkopuolelle. Fonttikoko mahdollisti sujuvan lukemisen eikä ollut liian pientä. Garamond on pääteviivallinen fontti ja siten myös helposti luettava. A4-kokoiselle sivulle kirjoitetun käsikirjoituksen rivivälinä oli 1,5. Kappaleet käsittelivät yhtä aihealuetta kerrallaan ja ne pyrittiin pitämään kohtuullisen pituisina. Kokonaisuuteen ei käsikirjoitusvaiheessa jäänyt yhden rivin tekstiä sisältäviä sivuja.

Sisennystä käytettiin sitaattien yhteydessä sekä erilaisissa tietoiskuissa, kuten varusmiespalveluksesta, 1920-luvun muonituksesta ja Kainuun rajavartioston koiratoiminnasta kertovissa infoissa. Sisennykset toivat joko inhimillisyyttä (sitaatit) tai tarjosivat lisätietoa sen edellä kirjoitetun kappaleen sisältöön.

Otsikot ja leipäteksti kirjoitettiin samalla fontilla ja mustalla värillä. Lukujen otsikoissa käytettiin versaaleja eli suuraakkosia, väliotsikot kirjoitettiin gemenoilla eli pienaakkosilla. Lihavointia käytettiin haastateltavien ja sähköpostitse sisällöntuotantoon osallistuneiden sekä asiantuntijoiden nimien kirjoittamisen yhteydessä. Otsikot tasattiin sivun vasempaan laitaan tekstin kanssa.

Käsikirjoituksen lukemisen yhteydessä sisällöksi kirjoitetulle tekstille etsittiin loogista paikkaa ja sisältöä järjesteltiin uudelleen. Kahdenlaista tietoa sisältävät aiheet tarkistettiin ja tiedosta mukaan pyrittiin ottamaan se, mikä lähdekritiikin kautta osoittautui kirjoittajan mielestä luotettavammaksi. Usein toistuvia sanoja pyrittiin korvaamaan synonyymeillä niiltä osin kuin se oli mahdollista. Käsikirjoituksesta karsittiin pois paljon yksityiskohtia, joita ei saanut sitoutumaan kokonaisuuteen tai joiden sisältämä tieto oli kokonaisuuden kannalta epäolennaista eikä suoranaisesti tarjonnut aihepiireihin läheisesti liittyvää tietoa. Epäkohtia ja onnistumisia nousi esiin etenkin ulkopuolisilta lukijoilta saadussa palautteessa. Saadun palautteen pohjalta käsikirjoitusta muokattiin edelleen ja epäkohtia pyrittiin täsmentämään.

Käsikirjoituksen havainnollistaminen lukijalle

Käsikirjoituksen havainnollistavina eli visuaalisina keinoina käytettiin väliotsikoita ja fonttia. Kuvitus rajattiin käsikirjoituksen ulkopuolelle. Otsikoiden avulla pyrittiin lisäämään lukijan tarkkaavaisuutta. Otsikot myös auttavat sisällysluettelossa lukijaa siirtymään suoraan aiheeseen, josta hän on sillä hetkellä kiinnostunut lukemaan lisää. Käsikirjoituksen tekstiä elävöitettiin suorilla lainauksilla, joiden kursivoitu teksti sijoitettiin sitaatteihin. Haastatteluiden ja sähköpostiviestien kautta tekstissä saatiin ihmisen ääni kuuluviin ja kokonaisuus keveni. Pelkkä asiakirjoihin viittaaminen olisi voinut jättää alueella eletyn elämän etäiseksi. Korostetut osat, kuten sitaatit sekä sähköpostiviesteistä ja haastatteluista saatu aineisto, havainnollistivat tekstiä. Korostuksia pyrittiin käyttämään hallitusti, jotta lopputulos pysyi yhtenäisenä ja toisaalta lukijan oli mahdollista silmäillä niitä ohimennen käsikirjoitusta selaillessaan. Lukijan mielenkiinnon ylläpitämistä vahvistettiin myös suorilla lainauksilla.

Käsikirjoituksessa olevia sisennettyjä kohtia voidaan pitää kainalojuttuina, jotka täydentävät niitä edeltävän kappaleen esittämää asiaa. Sisentämällä kainalojuttu erotettiin varsi-

naisesta pääasiasta. Kainalojuttujen ohella sisennykset toimivat myös osittain tietolaatikoina, jotka täsmensivät edellä kerrotun kappaleen sisältöä. Taittaja voi sittemmin harkita tekstien lopullisen muodon. Havainnollisuutta lisäsivät myös pienet esimerkit, jotka nekin erotettiin varsinaisesta tekstistä sisentämällä. Niistä esimerkkeinä ovat suorat viittaukset ja haastateltavien kertomat tapahtumat. Suorilla lainauksilla eli sitaateilla tekstiin saatiin vuoropuhelun elementtejä. Osa sitaateista toimii myös älähdyksenä eli esittää mielipiteen.

5.7 Käsikirjoituksen rakenteelliset ratkaisut ja sisältöratkaisut

Julkaisun käsikirjoitus käsittelee historiakirjan rakenteelle ominaisesti Leirimäen alueen historiaa vuodesta 1883 tähän päivään. Alueen tarina kuitenkin alkaa jo vuodesta 1881, joka huomioidaan myös käsikirjoituksessa. Lisäksi käsikirjoituksessa tehdään katsaus alueelle vuoteen 2017 mennessä tehtyihin tulevaisuuden suunnitelmiin, kuten alueen kaavoitukseen. Käsikirjoituksen teksti kulkee kronologisesti 1880-luvulta tähän päivään ja päättyy nykyhetkeen. Alueen kaavoitus suunnitelmien esittely raottaa Leirimäen tulevaisuuden näkymiä. Käsikirjoituksen tiivistelmä (liite 3) kertoo tiivistetysti julkaisun sisällön. Varsinainen käsikirjoitus ei ole liitteenä, sillä sitä käytetään vasta vuonna 2019.

Käsikirjoituksen nimi ”Leirimäki – Kasarmialueen kulttuuriperintö” kuvaa julkaisun keskeistä sisältöä. Lyhyttä ja ytimekästä otsikkoa tarkennetaan alaotsikolla. Käsikirjoitusvaiheessa julkaisun alkusivuiksi jäivät komentajan kirjoittamat alkusanat sekä käsikirjoittajan kirjoittama johdanto. Sisällysluettelo (liite 4) kertoo kirjan kokonaisuuden. Leipäteksti on kirjan varsinaista tekstiä, joka käsikirjoitusvaiheessa on vielä yhtenäinen tiedosto ilman tietoa siitä, miten se tulee taitossa sijoittumaan.

Referoitujen ja suoraan lainattujen tekstien alkuperäislähteet ilmoitettiin tekstinumeroviiteillä. Tekijänoikeuslain mukaisesti käsikirjoituksen loppuun laadittiin tekstiviitenumeroista rakentunut loppuviiteluettelo ja aakkosellinen lähdeluettelo kertomaan referoidun tai suoraan lainatun tekstin alkuperäislähde. Suorien lainausten kohdalla lainauksen alkuperäislähde mainittiin edellä mainittujen lisäksi välittömästi lainausmerkkeihin sijoitetun kursivoidun tekstin jälkeen tai ennen sitä. Nimi sitaatin yhteydessä kertoo välittömästi lukijalle, että kyseessä on suora lainaus x lähteestä tai x henkilöltä. Tekstiviitenumeroita käytettiin läpi työn ja ne lisäsivät käsikirjoituksen luettavuutta.

Lähdeluetteloon lähteitä ei ryhmitelty erikseen vaan ne järjestettiin aakkosittain. Näin loppuviitteestä tarkastetun viitteen lähde löytyy sujuvasti kyseisen aakkosen kohdalta lähdeluettelosta. Ryhmitelty lähdeluettelo olisi ollut sekava lähteiden runsaslukuisuudesta johtuen. Lähteitä oli yhteensä 108 kappaletta. Lähteiden määrä tukee sitä tosiasiaa, että tieto oli pieninä palasina siellä täällä. Tiedon alkuperä kerrotaan lähdeluettelossa tekijänoikeuslakia noudattaen.

Marginaaliin sijoitettuja vakiotekstejä olivat sivunumerot. Alaviitteisiin ei sijoitettu tekstiä. Esimerkiksi suorat lainaukset olivat henkilöiden sanomia tai kirjoittamia, jolloin henkilön nimen ilmaiseminen välittömästi lainauksen jälkeen oli luontevinta ja lukijalle selkeintä. Käsikirjoituksen loppuun sijoitettu loppuviiteluettelo oli alaviitteitä selkeämpi tapa ilmaista tiedon alkuperäislähde. Koska tieto oli eri lähteissä pieninä palasina, olisivat sivun alalaitaan sijoitetut alaviitteet vieneet huomattavan osan sivusta ja tehneet sivusta visuaalisesti epäselvän.

Poiston merkinä käytettiin kahta viivaa ”- -”. Poistot ja sitaatit merkittiin yhdenmukaisesti läpi työn. Poistoihin ei jätetty mitään, mikä olisi vaikuttanut kirjoitettuun ja sitä kautta välitettävään viestiin. Lyhenteiden käyttöä pyrittiin välttämään. Lyhenne kuitenkin merkittiin välittömästi sanan yhteyteen sulkujen sisään. Näin lyhennettä voitiin käyttää myöhemmin tarpeen vaatiessa. Yhteen mukaan valittuun liitteeseen (eli listaukseen komentajista ja apulaiskomentajista) viitattiin tekstissä sopivassa asiayhteydessä.

Kajaanin reservikomppanian päälliköistä ja Kainuun rajavartioston komentajista sekä apulaiskomentajista tehty lista on käsikirjoituksen ainoa kohta, jossa käytetään luetelmaa. Tämä ratkaisu auttoi pitämään käsikirjoituksen tekstin yhtenäisenä. Liitteen sisältämä tieto oli tärkeää tuoda esiin mutta sen esittäminen varsinaisessa leipätekstissä ei kokonaisuuden kannalta ollut tarkoituksenmukaista. Käsikirjoituksessa hyödynnettiin myös sennyksiä, kuten jo aiemmin mainittiin.

Lukujen otsikot olivat asiakeskeisiä ja kertoivat selvästi luvun sisällön. Luvun alla kappaleiden otsikot olivat hieman vapaamuotoisempia, jonka avulla kokonaisuutta kevennettiin hieman. Kappaleiden alla käytettiin vielä numeroimattomia alaotsikoita. Näin asiat saatiin nostettua mukaan sisällysluetteloon. Toisaalta niillä tavoiteltiin kappaleen sisällön selkeyttämistä ja osiin jakamista. Käsikirjoituksessa käytettiin kolmen eri tason otsikoita, joista lukujen ja kappaleiden otsikot numeroitiin. Otsikot ja niiden tasot ilmenevät sisällysluettelosta.

Sisällöntuotantoon osallistuneiden henkilöiden nimet kirjoitettiin tummennetulla fontilla läpi työn. Nämä henkilöt olivat joko haastateltavia, sähköpostiviestiin vastanneita tai oman alansa asiantuntijoita, jotka antoivat opinnäytetyön tekijälle materiaalia työhön. Heiltä saatu aineisto toi käsikirjoitukseen kokemuskohtia, ikään kuin esimerkkejä, joka tuo tekstin vuorottelevuutta ja elävöittää kokonaisuutta. Henkilö ja hänen yhteytensä Leirimäkeen esiteltiin mainittaessa henkilön nimi ensimmäisen kerran. Tummennusta ei kuitenkaan käytetty uudestaan, mikäli henkilön kokemukset tai häneltä saatu tieto jatkui vielä välittömästi seuraavassa kappaleessa.

5.8 Tiedon subjektiivisuus ja objektiivisuus sekä käsikirjoituksen eettisyys

Haastatteluista ja Rajavartiolaitoksen materiaalista saatua tietoa voidaan pitää laadultaan subjektiivisena. Se haastoi lähdekritiikkiä. Haastateltavat henkilöt olivat jollain tapaa olleet kosketuksissa Leirimäen alueen kanssa, joskin heiltä saatiin käyttöön kokemusperäistä tietoa. Haastateltavien kysymykset mietittiin haastateltavan Leirimäkeen liittyvän tieto- ja kokemuspohjan perusteella. Kainuun rajavartioston kahden toimistosihteerin teemalistat olivat samoja, muiden haastateltavien kohdalla teemahaastattelun teemalistat olivat ainetkertaisia. Kokemuksiin pohjautuvaa tietoa ei nähdä täysin puolueellisena, vaikka se on esitetty haastateltavan itse valitsemasta näkökulmasta. Rajavartiolaitoksen sisäisissä tiedostoissa joutui arvioimaan tiedon käyttökelpoisuutta materiaalin salassapitoon liittyvissä tekijöissä.

Niin sanottujen ulkopuolisten kirjoittamaa tietoa oli vähän, mikä osaltaan teki objektiivisen tiedon hankkimisesta haastavaa. Pelkän objektiiviseksi arvioitun tiedon käyttäminen olisi jättänyt käsikirjoituksen sisällön köyhäksi. Lähteisiin liittyi myös toinen haaste. Ne tuntuivat tarjoavan pitkälti samaa tietoa, joka puolestaan pohjasi niihin harvoin kirjoi-
tettuihin Leirimäestä oli mahdollista löytää. Jopa vielä myöhemmin, kuten 1960-luvulla kirjoitettu materiaali palasi usein alkuvuosien tapahtumiin, kuten 1800-luvun loppuun ja 1900-luvun alkuun tarjoamatta uutta tietoa asiaan. Leirimäen alueesta ei todennäköisesti ole aikaisemmin kirjoitettu pelkästään sitä käsittelevää julkaisua.

Lähteiden joukossa oli myös materiaaleja, joissa ei ollut henkilötekijää, vuosilukua tai ne muutoin olivat julkaisematonta aineistoa. Niiden kohdalla arvioitiin lähteiden käytettävyyttä ja niihin viittaamista. Internet-lähteet eivät juuri tarjonneet hyödynnettävää tietoa.

Alkuperäislähteiden luotettavuus oli hyvä, samoin kuin toimialaa ja sen asioita käsittelevien kirjojen. Organisaation sisältä löytyvä hiljainen tieto osoittautui yhdeksi erittäin tärkeäksi lähteeksi ja ennen kaikkea yleistä ymmärrystä lisääväksi voimavaraksi. Lähdekriittisyys nosti päätään myös esimerkiksi katsottaessa tiedon kirjoitusvuotta (kuten 1958) ja sen tarjoaman näkemyksen/tiedon peilaamista 60 vuotta myöhemmin olleeseen tilanteeseen ja asioiden laitaan. Asioiden perspektiivit voivat hyvinkin poiketa toisistaan ja tiedon merkitys on voinut muuttua. Kokemuseräisen tiedon kohdalla kriittisen tarkastelun alla oli kuullun eteenpäin kertominen, johon sisältyi riski tiedon muuttumisesta. Toisaalta muistitieto monipuolisti lähdeaineistoa. Jakamalla kokemuksia muistitieto säilyy ja siirtyy edelleen eli siitä tulee osa perinnettä. Kokemuksista nousi myös esiin tietoa, joista muissa lähteissä ei kirjoitettu.

Työn luonteen huomioon ottaen oli perusteltua käyttää vanhaa lähdemateriaalia. Vanhimmat lähteet olivat 1880-vuosikymmeneltä, uusimmat lähteet haastattelujen ja sähköpostien kautta vuosilta 2016 ja 2017. Vanhat säilyneet lehtileikkeet tarjosivat arvokasta tietoa. Lähdemateriaalin vanhuus näkyy myös raporttiin käytetyissä lähteissä.

Käsitteellöitymisen eettisyys

Haastatteluissa käytettiin sopimus pohjaa, joka oli organisaation lakimiehen laillisesti päteväksi tarkistama. Sanojen määrämuoto oli rakennettu niin, että haastatteluista saatavaa aineistoa oli laillista käyttää sisällöntuotantoon ja muokata. Sopimuksen pykälä hyödynnettiin myös sähköpostitse tehdyissä haastatteluissa. Asia ilmaistiin niissä yksiselitteisesti ja selkeästi.

Käsitteellöitymiseen liittyvät eettiset tekijät huomioitiin läpi työn eri vaiheiden. Esimerkiksi haastatteluihin valituilta henkilöiltä pyydettiin etukäteen suostumus haastatteluun ja vielä haastattelutilanteessa allekirjoitettiin lomake ja käytiin läpi haastattelun tarkoitus sekä kerrottiin haastattelun nauhoittamisesta. Haastattelujen litteroinnissa tarkistettiin litteroinnin oikeellisuus vertaamalla kirjoitettua kuultuun. Litteroinnit muutettiin kerronnan muotoon vääristämättä kerrotun sisältöä. Sähköpostitse kerätyissä tiedoissa kerrottiin viestin yhteydessä viestin ja tiedon keräämisen tarkoitus. Vastaamalla viestiin sähköpostiviestin vastaanottaja antoi suostumuksen kirjoittamansa hyödyntämiseen.

Referointien kohdalla referoitiin muissa kirjallisissa lähteissä kirjoitettua tekstiä ja pidettiin referoidessa huoli kirjoitetun tiedon oikeellisuudesta sekä siitä, että viesti ei vääristy. Tekstien kohdalla huomasi niiden kertovan asioita samaan tyyliin ja samalla tyyllillä jatkaminen oli luontaista. Referoidun tekstin alkuperäislähde ilmenee loppuviitteestä ja lukija pystyy välittömästi tarkastamaan loppuviiteluettelosta ja aakkosellisesta lähdeluettelosta lainatun tekstin alkuperäislähteen. Kursivoitu teksti lainausmerkeissä puolestaan ilmensi suoraa lainausta. Suorien lainausten kohdalla sitaatin loppuun liitettiin loppuviite ja lähde merkittiin suoraan kursivoidun tekstin yhteyteen. Näin lukija näkee heti, kenen sanoma kursivoitu teksti on ja pystyy halutessaan tarkastelemaan asiaa vielä lisää sekä loppuviiteluettelosta että aakkosellisesta lähdeluettelosta.

Lisäksi käsikirjoitukseen saatiin mukaan Kainuun rajavartioston työntekijöiden kirjoittamaa materiaalia omalta erikoisosaamisaltaan. Mauri Nygårdin teksti kertoi rikostorjunnasta, Janne Heikkisen teksti koiratoiminnasta. Johtokeskuksen päällikkö Vesa Heikkinen puolestaan kertoi valmiusjoukkutoiminnasta ja auttoi rakentamaan tiiviin kokonaiskuvan asiasta. Ärjyn puheenjohtaja Pekka Nousiainen tarjosi katsauksen urheiluseura Ärjyn nykytilanteeseen. Kaikilta raportissa ja käsikirjoituksessa nimeltä mainituilta henkilöiltä kysyttiin lupa nimen julkaisemiseen.

5.9 Loppuviitteiden kautta tiedon alkuperäiselle lähteelle

Lähdeviitteiden avulla lukijan voi etsiä käsiinsä aineiston, josta kirjoitettu tieto on peräisin. On myös eettisesti ja tekijänoikeuslain mukaisesti oikein esittää referoidun tai lainatun tekstin alkuperäislähde. Näin pienen julkaisun käsikirjoituksen kohdalla olisi voitu laatia vain yksi lähdeluettelo käsikirjoituksen loppuun, ilman viitteitä tekstin seassa. Kirjoittajan omasta kokemuksesta kuitenkin on lukijalle ystävällisempää ilmoittaa tiedon alkuperä välittömästi kirjoitetun asian yhteydessä.

Edellä mainitun pohjalta käsikirjoituksessa päädyttiin numeroitujen loppuviitteiden käyttämiseen, jolloin viittauksiin käytettävät lähteet löytyvät kirjoituksen lopusta numerojärjestyksessä. Sivun alaosassa sijaitseva viiteluettelo ei ole käsikirjoittajalle mieluinen tapa ratkaista lähdeluettelo. Sivun alatunnisteeseen kerättävät lähdeviitteet veisivät huomattavan osan tekstisivulta, etenkin kun viittauksia on paljon kuten tässä työssä.

Lähdemerkinnät ovat läpi käsikirjoituksen yhdenmukaiset. Lähteet on loppuviitteissä ilmoitettu mahdollisimman tarkasti (APA 6 mukaisesti), jotta tiedon alkuperä tulee selkeästi esiin. Käsikirjoituksen loppuun laadittiin loppuviiteluettelon lisäksi aakkosellinen lähdeluettelo kirjoittamisen normien ja ohjeiden mukaisesti. Erityistä tarkkuutta vaativat saman henkilön eri aikoina kirjoittaman materiaalin lähdemerkinnät. Lähteissä oli myös samannimisten henkilöiden samana vuonna kirjoittamia tekstejä.

Lähdeluetteloon ei tehty jaottelua, koska kyseessä on pieni, rajattu käsikirjoitus. Lähdeaineiston hajanaisuuden vuoksi lähdeluettelosta muodostui pitkä. Koska lähteitä oli lukuisia, oli lukijalle ystävällisempää etsiä numeroidun loppuviitteen alkuperäistä lähdettä aakkosittain järjestetystä lähdeluettelosta. Aakkosten avulla lukija löytää sujuvasti tiedon alkuperäiselle lähteelle. Aakkosittain jäsennelty lähdeluettelo oli selkeämpi kuin lähdeluettelon jakaminen esimerkiksi lehtiartikkeleiden, julkaisemattomien lähteiden ja verkkojulkaisujen mukaan, etenkin kun lähteitä käytettiin lukuisia. Viitteiden ja lähteiden täsmävyys tarkastettiin työn lopussa.

6 POHDINTA

Käsikirjoituksessa kerättiin Leirimäen kasarmialueen tarina julkaisun käsikirjoitukseksi. Käsikirjoituksen havainnollistava materiaali, kuten kuvat ja kartat, rajattiin työn ulkopuolelle. Mielenkiintoinen aihe oli tekijälleen mahdollisuus päästä tutustumaan lähemmin viestinnällisiin asioihin ja julkaisun käsikirjoituksen rakentamiseen. Aiheen kautta oli mahdollista oppia kirjoittamisesta ja sen lainalaisuuksista. Kirjoittamistyön kautta kirjoittaja pääsi haastamaan itseään ja sai tilaisuuden kehittää taitojaan sekä verkostoitua prosessissa tapaamiensa ihmisten kanssa. Mittava kokonaisuus haastoi järjestelmälliseen työskentelyyn ja välitavoitteiden asettamiseen. Se opetti työskentelytapoja, joita voi hyödyntää tulevaisuudessa. Kokonaisuutena aihekokonaisuus oli tekijälleen uusi, joka osaltaan aiheutti kirjoittajalle haasteita muun muassa tiedon keräämisessä, kasaamisessa ja sen saattamisessa ymmärrettävään muotoon. Alkuperäinen suunnitelma muuttui matkan varrella, mikä vaati tekijää sopeutumaan uusiin, muuttuviin tilanteisiin. Työ tarjosi kasvun paikan.

Prosessin lopputuloksena on Leirimäen alueen kehityksen läpileikkaava käsikirjoitus, jota käytetään Rajavartiolaitoksen 100-vuotis juhluvuonna julkaistavan julkaisun käsikirjoituksena. Käsikirjoitus on todennäköisesti ensimmäinen pelkästään Leirimäen alueeseen keskittyvä kirjoitus, joka on kirjoitettu Kainuun rajavartioston toiminnan näkökulmasta. Kyseessä ei ole varsinainen historiikki tai historiikirja vaan julkaisun käsikirjoitus, johon on haettu suuntaviivoja historian kirjoittamisesta. Teoriassa puhutaankin historiikin ja historian kirjoittamisesta, empiriassa puhutaan julkaisun käsikirjoituksesta. Opinnäytetyön aihe oli spesifi ja käytäntö osoitti, että sen tekeminen olisi ollut huomattavasti haastavampaa ilman läsnäoloa toimeksiantajan luona. Opinnäytetyön kanssa samanaikainen harjoittelujakso toi tiedollista syvyyttä asiaan ja samalla toteutti Kajaanin ammattikorkeakoulun suositusta siitä, että harjoittelu ja opinnäytetyön aihe voivat olla samasta paikasta.

Sekä käsikirjoituksesta että raportista oli olemassa useita eri versioita, jotka talletettiin loogisilla nimillä. Näin tekijä itse tiesi, mitä versiota käsitteli milloinkin ja minkä version käsittely oli siinä hetkessä tarpeen mukaista. Käsikirjoitukseen käytettävää materiaalia oli myös tallessa useissa tiedostoissa. Kaikki talletetut tiedostot ja versiot opettivat järjestelmällisyyttä ja hiljalleen tiedostojen looginen tallettaminen lähti sujumaan selkeämmin. Työn edetessä eteen tuli monia epäilyksen hetkiä, jolloin omiin kykyihin luottaminen oli epävarmaa.

Käsikirjoitukseen kirjoitettu teksti oli luotettavaa. Lähteiden välittämää tietoa ei muutettu ja lähdekriittisyydellä mukaan valittuja lähteitä voi pitää luotettavina. Ulkoinen lähdekritiikki kohdistui lähinnä lähteen käyttökelpoisuuteen puutteellisten taustatietojen takia. Toisinaan joutui myös miettimään, kuka määrittää tiedon oikeellisuuden ja luotettavuuden.

Haasteita liittyi myös materiaalin saatavuuteen. Välillä joutui miettimään, johtuiko lähteiden heikko saatavuus toimialasta, aineiston tuhoutumisesta tai vastaavasti vain harvojen asiakirjojen säilymisestä vai jopa siitä, että elämää alueella ei ole mittavissa määrin talletettu tuleville polville. Nykyhetkihän usein näyttäytyy niin, että sen ajatellaan jatkuvan sellaisenaan myös tulevaisuudessa. Edelliseen viitaten voikin olla, että eteenpäin on siirretty aineistoa, jonka halutaan kestävän aikaa ja kulkevan sen mukana. Selitystä haettiin myös ulkopuolisilta suljetun alueen suljetusta kokonaisuudesta, joka on voinut vaikuttaa ylös saatuun tietoon ja sen laatuun. Voi olla, että Leirimäellä toimineilla oli selkeä ajatus toiminnasta ja ne joilla mielikuvaa ei ollut, eivät välttämättä olleet siitä myöskään täysin kiinnostuneita.

Löydetty tieto pohjasi suurelta osin siihen, mitä on tapahtunut valtakunnan rajoilla eli Kuhmon, Suomussalmen ja Kuusamon alueilla. Viimeksi mainittu heijastaa Rajavartiolaitoksen päätehtävää rajojen vartioinnissa. Osaltaan materiaalin löytämiseen liittyvään tilanteeseen vaikutti myös se, että työn resurssien puitteissa ei ollut ajankohtaista lähteä vierailemaan esimerkiksi maakunta- tai Kansallisarkistoissa. Tiedon hajalla oloon ja sirpaleisuuteen vaikuttaa myös, että aluetta ei varsinaisesti ole historialliselta kantilta aiemmin tutkittu tai tarkasteltu. Leirimäen asema Kajaanissa saattoi muuttua 1960-luvulla, kun Kainuun Prikaati tuli Kajaaniin.

Moraalisella tasolla käsikirjoituksessa tuodaan asianmukaisesti esiin tiedon alkuperä ja prosessin kaikissa vaiheissa on toimittu yleisten normien mukaan. Raportin kanteen valitun kuvan yhteydessä kerrotaan kuvan haltija eli kuvalähde ja kunnioitetaan kuvan tekijänoikeussuojaa. Työn eri vaiheissa on pyritty oikeanlaiseen ja hyvään toimintaan. Kaikki empirian kuvaus perustuu kirjoitettuun käsikirjoitukseen ja sen valmiiksi saamiseksi käytyyn prosessiin. Kirjoitettu ei ole päätelmää vaan kuvausta tapahtuneesta. Käytäntöön ja prosessiin vaikuttaneita tekijöitä pohditaan, mikä tuo kuvaukseen reflektiivisyyttä. Se mahdollistaa tekijän oman oppimisen. Käsikirjoituksen tekstiin on otettu mukaan tietoa, joka on kokonaisuuden kannalta arvokasta. Luotettavuus on sinällään mielenkiintoinen kokonaisuus, sillä kuka määrittelee tiedon luotettavuuden, joka on kuitenkin yksi työlle asetetuista vaatimuksista.

Käsitkirjoituksen näkökulmasta työn jatkokehitysideana on avoin kirjoituskilpailu, jossa kerätään muistoja Leirimäen alueesta. Toisena selvityksen kohteena voisi olla sotien aika, josta selvitettäisiin alueen todelliset tapahtumat, niihin johtaneet syyt ja niistä seuranneet seuraukset. Esimerkiksi Pohjois-Suomen ryhmän esikunnan siirtäminen Seppälän kotitalouskoululle, sivuun Kajaanin kaupungin keskustasta on ymmärrettävää mutta mitä Leirimäellä sen jälkeen tapahtui, jää hieman avoimeksi. Jatkoselvitysehdotuksena on myös maakunta-, Kansallis- ja Sota-arkistoihin tutustuminen ja lisätiedon sekä tarkennusten etsiminen sitä kautta. Yksi tärkeä jatko työlle on luonnollisesti kuvamateriaalin kerääminen, taittaminen ja painotyö.

Käsitkirjoituksessa onnistumista voi mitata tarkastelemalla työssä kuljettua matkaa ja sen varrella tehtyjä valintoja sekä kirjoittajan ja lukijan kriittisellä luotettavuuden arvioinnilla. Etenkin työn suunnittelun, tavoitteiden ja menetelmien suhteen tehdyt ratkaisut olivat tärkeitä. Jatkokehittämisajatuksista huolimatta työlle asetut tavoitteet saavutettiin. Käsitkirjoituksen kirjoittaminen antoi mahdollisuuden tutustua viestinnällisiin asioihin ja käsitkirjoituksen rakentamiseen. Kirjoittamistyön edetessä tuli eteen monia kysymyksiä, joihin vastausten etsiminen opetti kirjoittamisen lainalaisuuksia ja antoi tilaa kirjoittajan vapaudelle. Ongelmakohtat haastoivat ja niiden selvittäminen täytyi tehdä niin sanotusti oman kanta-pään kautta. Välitavoitteiden kautta pystyi seuraamaan prosessin etenemistä mutta myös antamaan itselleen aihetta kiitokseen niiden saavuttamisesta. Välitavoitteiden asettaminen oli kirjoittajan työskentelytavoille uutta, mutta osoittautui prosessin läpikantavaksi ja ylläpitäväksi voimaksi. Työskentelyyn välitavoitteet toivat järjestelmällisyyttä ja opettivat hallitsemaan laajempia kokonaisuuksia. Välitavoitteita voi soveltaa periaatteessa työhön kuin työhön.

Välillä käsitkirjoituksen joutui laittamaan syrjään, sillä kokonaiskuva hämärti liian tiiviillä lähdeaineistoon perehtymisellä ja kirjoittamisella. Toisistaan irrallisiksi jääneet tiedot kokonaisuudessa olisivat voineet heikentää lukijan luottamusta työhön. Toisaalta kokonaisuus olisi jäänyt hyvin köyhäksi, mikäli irralliset tiedot olisi jätetty käsitkirjoituksen ulkopuolelle. Perustellusti mukaan otetun tiedon myötä lopputulos on kattava historiallinen katsaus Leirimäen kasarmialueeseen ja antaa mielikuvan alueella olleesta toiminnasta ja alueen kehityksestä eri vuosikymmeninä.

Käsitkirjoitus onnistui täyttämään Kainuun rajavartioston työlle asettamat kriteerit. Käsitkirjoittajan näkökulmasta Leirimäen alue alkoi pikkuhiljaa näyttää tutummalta, mikä osaltaan

sumensi kirjoittajan omaa arviointikykyä siitä, onko kokonaisuus ymmärrettävässä muodossa. Ulkopuolisilta saadun palautteen perusteella kuitenkin käsikirjoituksessa on paljon kerättyä tietoa, joka avautuu myös alueen kanssa vähemmän tekemisissä olleelle. Työ on kertova esitys, kuten sen kuuluikin olla. Historiaan jää aukkoja, joihin ei voi eettisistäkään syistä keksiä täyttöä. Kirjoittajan on hyväksyttävä, että työ ei ole aukoton ja siinä voi olla kohtia, jotka kirjoittaja itse on ymmärtänyt väärin tai mukaan otettu tieto on muulla tavoin virheellistä. Työhön on kuitenkin pyritty lähdekriittisyyden mukaisesti keräämään luotettavaksi arvioitua tietoa, joten virheet eivät ole tahallisia.

Alkuperäinen suunnitelma oli runko, jonka oksisto muuttui matkan varrella. Se edellytti tekijältään sopeutumista uuden tilanteen edessä ja haastoi ottamaan askelia kohti tuntematonta. Aikaisempi kokemus vastaavasta työstä olisi helpottanut tiedon keräämistä ja kasaamista. Kokemuksen vaikutus lopputulokseen olisi voinut olla positiivinen. Kuitenkin oman mukavuusalueen ulkopuolella liikkuminen kasvatti tekijää. Kirjoittajan näkökulmasta prosessi eteni loogisesti ja mukaan otettiin realistista tietoa. Lopputuloksena käsikirjoitus siirtää kulttuuriperintöä ja kunnioittaa mennyttä.

Jälkikäteen arvioituna työhön valittu teoriatausta tuki prosessia hyvin. Teorian lukeminen käytännön ratkaisujen rinnalla avasi kirjoitettua ja toi konkreettisesti käsille sen, mistä esimerkiksi tekstissä on kysymys ja mitä kulttuuriperintö oikeasti tarkoittaa sekä mikä sen merkitys on. Historian kirjoittamisen vaiheet näyttäytyivät läpi työn. Tarinankerronta oli tukevaa materiaalia, mikä havainnollistui hyvin esimerkiksi haastatteluista saadun kokemusperäisen tiedon auki kirjoittamisessa.

Suuren työmäärän, kovan työn ja sekä onnistumisten että epäilysten hetkien jälkeen lopussa seiso i kiitos. Opettavainen kokemus, työhön saatu tuki ja lähteiden sekä tietokoneen parissa vietetyt lukuisat työtunnit rakensivat kokonaisuuden, johon tekijä voi olla tyytyväinen. Oman oppimisen polun varrella kasvoi lukuisia versoja, joiden vihreys toi prosessiin syvyyttä. Auringon säteet kirkastivat polkua, jonka kulkeminen jatkuu hymy kasvoilla. Tämä polku johdattaa kohti uutta.

LÄHTEET

Cullen, J. (2009). *Essaying the Past: How to Read, Write and Think about History*. United Kingdom: A John Wiley & Sons. Blackwell Publishing Ltd. 4.2.2009. E-kirja. Viitattu 23.1.2017. https://books.google.fi/books?id=ITH7_zGAYBkC&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Curthoys, A. & McGrath, A. (2009). *How to Write History that People Want to Read*. Springer: UNSW Press, 2009. E-kirja. Viitattu 23.1.2017.

https://books.google.fi/books?id=bd4YD-AAAQBAJ&pg=PT108&hl=fi&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false

Eskola, J. & Vastamäki, J. (2001). Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. s.24-42. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hakala, J.T. (2001). Menetelmällisiä koetuksia. s.10-23. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hiidenmaa, P. (2006). Mistä on tietotekstit tehty? s.63-78. Teoksessa Jussila, R., Ojanen, E. & Tuominen, T. (toim.), *Tieto kirjaksi*. Saarijärvi: Kansanvalistusseura.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1995). *Teemahaastattelu*. 7.painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. [Lisäp.] 2001. Helsinki: Yliopistopaino.

Huovila, T. (2004). *Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja*. 1.painos. Werner Söderström Osakeyhtiö.

Juholin, E. (2013). *Communicare! Kasva viestinnän ammattilaiseksi*. Kopijyvä: MIF.

Kaartinen, M. & Korhonen, A. (2005). *Historian kirjoittamisesta*. Turun yliopisto: Digi-paino.

Kajaanin kaupunki. (2016). Kajaanin rakennushistoriallisesti arvokkaat kohteet. Viitattu 21.5.2016. <http://www.kajaani.fi/fi/palvelut/kajaanin-rakennushistoriallisesti-arvokkaat-kohteet>

Kantola, A. (1998). Tärkeintä on olla aito. Poliittisten uutisten dramaturgia. s.122-148. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliaverronen, E. (toim.), *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Katajala, K. (1990). Historiikinkirjoittajan opas. Jyväskylä: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kouri, J. (2015). Johdanto. s.15-39. Metodi, teoria ja konteksti. s.28-29. Teoksessa Kouri, J. (toim.), *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto.

Kuutti, H. (2002). Tutkittu juttu. Johdatus tutkivaan journalismiin. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Lappalainen, J.T. (2002). Haluatko historiankirjoittajaksi? Jyväskylä: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lumme, R., Leinonen, R., Leino, M., Falsenius, M. & Sundqvist, L. (2006). Monimuotoinen/toiminnallinen opinnäytetyö. Viitattu 19.5.2016.

<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html>

Mahlamäki, T. (2015). Tutkimusetiikka. s.32-33. Teoksessa Kouri, J. (toim.), *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto.

Mertanen, V. (2007). Tietokirjoittajan käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Mertanen, V. (2006). Erilaiset tekstit eri tehtäviin. s.48-62. Teoksessa Jussila, R., Ojanen, E. & Tuominen, T. (toim.), *Tieto kirjaksi*. Saarijärvi: Kansanvalistusseura.

Museovirasto. (2015). Faron yleispuitesopimus. Viitattu 21.5.2016.

http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/kansainvalisia_sopimuksia/faron-puiteyleissopimus

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. (2014). Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Peltola, R. & Kuhmonen, K. (2016). Esipuhe. s.3. Verkkojulkaisussa Valtioneuvoston kanslia (toim.), *Hyvin suunniteltu, puoliksi kirjoitettu. Apuneuvoja tekstintekijälle*. Valtioneuvoston julkaisusarja 6/2016. Helsinki. Viitattu 15.11.2016. <http://verkkojulkaisut.vm.fi/zine/92/cover>

Rajavartiolaitos. (2016a). Hallintoyksiköt. Kainuun rajavartiosto. Viitattu 21.5.2016. <http://www.raja.fi/kr>

Rajavartiolaitos. (2016b). Hallintoyksiköt. Kainuun rajavartiosto. Historia. Kainuun rajavartiosto Kajaanin Leirimäellä. Viitattu 21.5.2016. http://www.raja.fi/kr/historia/kainuun_rajavartiosto_kajaanin_leirimaella

Rajavartiolaitos. (2016c). Hallintoyksiköt. Kainuun rajavartiosto. Historia. Perinnehuoneet. Viitattu 21.5.2016. <http://www.raja.fi/kr/historia/perinnehuoneet>

Rajavartiolaitos. (2016d). Rajavartiolaitos. Viitattu 21.5.2016. <http://www.raja.fi/rajavartiolaitos>

Rajavartiolaitos. (2016e). Rajavartiolaitos. Arvot. Viitattu 21.5.2016. <http://www.raja.fi/rajavartiolaitos/arvot>

Rajavartiolaitos. (2016f). Rajavartiolaitos. Historia, perinteet ja museotoiminta. Viitattu 21.5.2016. http://www.raja.fi/rajavartiolaitos/historia_perinteet_ja_museotoiminta

Rajavartiolaitos. (2016g). Rajavartiolaitos. Strategia. Viitattu 21.5.2016. <http://www.raja.fi/rajavartiolaitos/strategia>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). 6.3.2 Teemahaastattelu. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 21.5.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tutkimus- ja kehittämistoiminta [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 21.5.2016. <http://www.stat.fi/til/tkke/kas.html>

Syrjälä, L. (2001). Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. s.203-217. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Torkki, J. (2014). *Tarinan valta. Kertomus luolamiehen paluusta*. Toinen painos. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Kivilaakso, A. (2013). Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. s.12-27. Teoksessa Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Kivilaakso, A. (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?* Vantaa: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tuominen, T. (2006). Ideasta toteutukseen. s.34-47. Teoksessa Jussila, R., Ojanen, E. & Tuominen, T. (toim.), *Tieto kirjaksi*. Saarijärvi: Kansanvalistusseura.

Valtioneuvoston kanslia. (2016). Hyvin suunniteltu, puoliksi kirjoitettu. Apuneuvoja tekstintekijälle. Valtioneuvoston julkaisusarja 6/2016. Helsinki.

Virtuaaliamk. (2007). Kehittämishankkeen onnistumisen kriteerit. Viitattu 22.5.2016.
<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/0709019/1193463890749/1193464185783/1194413827887/1194415395853.html>

Väliverronen, E. (1998). Mediatekstistä tulkintaan. s.13-39. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. (toim.), *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Wahlroos, L. (2000). *Opas historiikirjan tekijälle*. Saarijärvi: Oy Finn Lectura Ab.

Taulukko 1. Työn vaiheet vuonna 2016.

Taulukko 2. Työn vaiheet vuonna 2017.

Kuva 1. Kokonaisuuden uudelleen järjestämiseksi asiat hahmoteltiin ensin uudestaan aikajajalle.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelun saatekirje.

HAASTATTELUN SAATEKIRJE

Marraskuu 2016

"Leirimäen aluetta koskevan julkaisun käsikirjoittaminen"

Olen kolmannen vuoden liiketalouden opiskelija ja teen opinnäytetyötä liittyen Kajaanin Leirimäen alueeseen ja sen vaiheisiin. Opinnäytetyössä kerätään Leirimäen alueeseen (tunnetaan myös entisenä Kainuun rajavartioston alueena) liittyvää historiatietoa julkaisun käsikirjoitukseksi. Työ on toimeksianto Kainuun rajavartiostolta.

Yhtenä sisällöntuotannon välineenä käytetään haastattelua, josta saatu tieto muokataan osaksi historiallista kokonaisuutta. Osallistumisenne haastatteluun on tärkeää. Haastattelijana toimii opinnäytetyön tekijä ja haastattelun ajankohta sovitaan sähköpostitse.

Haastattelu kohdentuu ennalta määriteltyihin teemoihin, jotka toimitetaan Teille ennen haastattelua. Keskustelu pyritään pitämään ennalta sovituissa teemoissa ja keskusteluun varataan aikaa noin tunti.

Haastattelusopimus on liitteenä. Haastatteliija tulostaa haastattelusopimuksen kahtena kappaleena ja sopimus allekirjoitetaan haastattelutilanteen alkaessa.

Opinnäytetyö on osa tradenomin ammattikorkeakoulututkintoa. Opinnäytetyön ohjaajina toimivat: Päivi Dahl, tiedotussihteeri, Kainuun rajavartiosto ja Elina Jääskeläinen, opettaja, Kajaanin Ammattikorkeakoulu.

Mikäli Teillä herää kysymyksiä haastatteluun liittyen, lisätietoja voi kysyä saatekirjeen lopussa näkyvästä sähköpostiosoitteesta. Viesteihin vastataan arkipäivisin vuorokauden sisällä.

Yhteistyöstä kiittäen,

Meri-Tuuli Heikkinen

Liiketalouden opiskelija (AMK)

meri-tuuliheikkinen@kamk.fi

Liite 2. Haastattelusopimus.

TARINAPERINTEEN KERÄÄMISTÄ KOSKEVA HAASTATTELUSOPIMUS

Tämän sopimuksen ovat tehneet _____(haastateltava) ja Rajavartiolaitos, Kainuun rajavartiosto, PL 60, 87101 Kajaani.

Rajavartiolaitos haluaa laitoksen perinteiden keräämiseen ja taltiointiin liittyvän aineiston käyttöä ja taltiointia varten saada oikeuden käyttää jäljempänä määritetyllä tavalla.

Aineiston käyttöoikeudesta sovitaan seuraavaa:

1. Sopimus astuu voimaan __/__/2016 alkaen.
2. Haastateltava antaa Rajavartiolaitokselle ja opinnäytetyön tekijälle (Meri-Tuuli Heikkinen) oikeuden käyttää aineistoa (haastattelu, tarina ja valokuvat) sekä liittyy kyseisen aineiston osaksi mitä tahansa muuta aineistoa parhaaksi katsomallaan tavalla. Oikeus käyttää aineistoa sisältää muun muassa oikeuden muokata ja kääntää aineistoa, valmistaa kappaleita aineistosta ja saattaa aineisto yleisön saataviin, mutta käyttöoikeuden laajuus ei ole millään lailla rajattu vain näihin oikeuksiin.
3. Aineistoa käytettäessä on mainittava haastateltavan nimi: _____. Halutessaan haastateltava voi kuitenkin kieltää nimen mainitsemisen.

Nimen __ saa mainita; __ ei saa mainita.
4. Käyttöoikeus on ikuinen. Käyttöoikeus on ei-yskinomainen.
5. Rajavartiolaitoksella on oikeus siirtää tämän sopimuksen nojalla saamansa käyttöoikeus edelleen muille sitä tarvitseville tahoille.
6. Tähän sopimukseen sovelletaan Suomen lakia.

Allekirjoittamalla sopimuksen haastateltava vahvistaa saaneensa riittävästi tietoa haastattelusta ja sen tarkoituksesta, ja siitä tietoisena suostuu haastateltavaksi.

Tämä sopimus on tehty kahtena alkuperäisenä kappaleena, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Haastateltava: Päiväys: __/__/2016 **Kainuun rajavartiosto:** Päiväys: __/__/2016

_____
Allekirjoitus ja nimen selvennös

_____
Apulaiskomentaja,

everstiluutnantti Heikki Koponen

Liite 3. Käsikirjoituksen tiivistelmä.

Käsikirjoitus käsittelee Leirimäen alueen vaiheita ja toimintaa Kainuun rajavartioston näkökulmasta. Käsikirjoituksessa pyritään tarkastelemaan alueella elettyä elämää ja ulkopuolisilta suljetun alueen muuttumista puistomaiseksi, julkiseksi alueeksi lähellä Kajaanin keskustaa. Alueen sotilaallinen tausta on monelle tuntematon.

Käsikirjoitus on kirjallisista lähteistä ja haastatteluista saadun aineiston pohjalta muodostettu kertova esitys, joka välittää kirjoittajalle muodostuneen kuvan historian kätkemästä tarinasta. Esitys ei ole aukoton, vaan se on vain yksi muodostettu kuva, jolla on yksi kertoja.

Leirimäki on vanha kasarmialue keskellä Kajaanin kaupunkia, Lehtikankaan asuinalueella. Sotilaallinen toiminta alueella käynnistyi reilusti yli sata vuotta sitten, kun Oulun 4.tarkka-ampujapataljoonan 16.reservikomppania sijoitettiin Leirimäelle. Varuskuntakaupungiksi valikoituneen Kajaanin Leirimäelle rakennettiin kasarmi, jonka ensimmäiset alokaat astuivat palvelukseen vuonna 1883. Vuonna 1901 säädetty uusi asevelvollisuuslaki lakkautti Suomen sotaväen ja Leirimäen sotilaallinen toiminta hiljeni vuonna 1902 seuraavaksi 17 vuodeksi.

Rajavartiolaitos perustettiin itsenäistyneen Suomen rajarauhan turvaamiseksi vuonna 1919. Kainuun rajavartiosto sijoitettiin saman vuoden huhtikuussa Oulun läänin maaherran tiedotuksen mukaisesti Kajaaniin, Leirimäelle. Miehiä kouluttaminen alueella jatkui. Itsenäistymistä seuranneet vuodet olivat niukkoja, jonka vuoksi tilanpuute leimasi Kainuun rajavartioston toiminnan alkuvuosia. 1920-luvulla talouselämä parani ja rakentaminen vilkastui. Suomeen jo vuonna 1918 Saksasta palanneiden jääkäreiden mukana rantautunut sotilaskotitoiminta näyttäytyi myöhemmin myös Leirimäelle sijoitetussa sotilaskodissa hiljaisena työnä sotilaiden hyvinvoinnin eteen. Urheilu tarjosi rajankäynnin koettelemille miehille hengen ja sielun ravintoa. Kainuun rajavartioston oma urheiluseura, silloinen Kajaanin Ärjy, ylläpiti henkilökunnan liikuntaharrastusta. Oma soittokunta elävöitti tilaisuuksia. Vuosikymmenen vaihduttua Rajavartiolaitos vakinaistettiin vuonna 1931. Vuotta myöhemmin toiminta Leirimäellä vilkastui ja Kainuun rajavartioston työmäärä kasvoi, kun Kainuun sotilassiirin esikunta sijoitettiin Kainuun rajavartioston esikunnan yhteyteen. Koulutuksen kehittyminen yhtenäisti miehistön taitoja. Laman ohella vuosikymmenen kansainvälinen tilanne eli muutoksen aikoja. 1930-luku näyttäytyi vakiintumisen aikana. Leirimäen sotilaallinen toiminta oli aktiivista ja ulkopuolisilta suljetun alueen arki oli vilkasta. Isänmaallinen nousu myötävaikuttanut Leirimäellä tehtävään sotilaskotitoimintaan, urheiluelämässä keskityttiin terveyden ylläpitämiseen. Turvallisuustilanne oli huolestuttava ja Kainuun rajavartioston toiminta Leirimäellä keskeytyi vuonna 1939 ylimääräisten harjoitusten alkamiseen. Sodan aikana Kainuun rajavartiosto oli osa Puolustusvoimia.

Talvisota tuhosi rakennuksia ja pysäytti kehityksen. Heinäkuussa vuonna 1940 Kainuun rajavartioston toiminta Leirimäellä jatkui ja välirauhan aikainen rakentaminen alueella oli vilkasta. Sotilaallista valmiutta ylläpidettiin ja Kainuun rajavartiosto liitettiin jälleen Puolustusvoimiin sotavuosiksi 1941-1944.

Sotien jälkeen myös Leirimäellä alkoi toiminnan vakiinnuttaminen ja pikkuhiljaa tehtävä rakennusten peruskorjaaminen sekä varastotilojen rakentaminen. Taloudellisen tilanteen helpottuessa jälleenrakentaminen pääsi kunnolla vauhtiin vasta 1950-luvulla. 1940-luvun loppu näyttäytyi sotilaskotitoiminnassa Kajaanin osaston pioneerikautena, urheilun puolella käynnisteltiin vielä koneistoa sotien jäljiltä.

1950- ja 1960-luvuilla Leirimäen arki oli täynnä elämää, alueelle nousi uusia rakennuksia ja sekä sotilaskodin että Ärjyn toiminta näyttäytyi voimakkaana. 1970-luvulla Leirimäellä tehtiin peruskorjauksia omana urakointina. Asuminen alueella oli palveluiden osalta sujuvaa. Elämä porttien sisäpuolella näyttäytyi erilaisena verrattuna elämään kasarmialueen ulkopuolella. Omaleimaisessa miljöössä oli hyvä ja turvallista asua. Omatoimisen yhteisön arki oli täynnä mahdollisuuksia vielä 1980-luvullakin.

Suomea leimannut syvä lama 1990-luvulla vaikutti myös Kainuun rajavartioston toimintaan. Henkilökunta ei välttämättä enää muuttanut Leirimäelle ja alueella tyhjiksi jääneisiin asuinhuoneistoihin otettiin ulkopuolisia vuokralaisia. 2000-luvulla talous vaikutti jälleen toimintaan ja organisaatiomuutoksen myötä myös Kainuun rajavartioston henkilöstömäärä väheni. Leirimäelläkin työskentelevien henkilöiden työkuvioissa tapahtui muutoksia ja vuonna 2007 loppunut varusmiesten koulutus sekä sen jälkivaikutukset jättivät jälkensä Leirimäen elinkaareen. Rakennusten omistus siirtyi Senaatti-kiinteistöille. Kainuun rajavartioston toiminta ei enää sitonut niin paljon rakennuksia, jonka vuoksi tyhjilleen jääneisiin rakennuksiin alettiin etsiä ulkopuolisia toimijoita.

Kaavoitussuunnitelmien myötä Leirimäen alue elää murroksessa. Kaunis puistoalue soveltuu asuinkäyttöön ja erilaisten liike-elämän palvelujen tarjoamiseen. Kainuun rajavartiosto on toiminut Leirimäen alueella lähes sata vuotta. Leirimäellä sijaitsevasta esikunnasta pitäen johdetaan Kainuun rajavartioston toimintaa Kainuussa ja Koillismaalla. Kainuun rajavartioston ohella Leirimäen arjen toiminta on vuonna 2017 moninaista. Käsikirjoitus siirtää Leirimäen alueelle kätkeytyvää kulttuuriperintöä ja kunnioittaa perinteitä. Leirimäen monipuolinen arkkitehtuuri kuvastaa eri aikojen tyylejä ja ilmentää Leirimäen kasvua 1800-luvulta tähän päivään.

Liite 4. Käsikirjoituksen sisällysluettelo.

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
1 LEIRIMÄEN RESERVIKOMPPANIA	3
1.1 Reservikomppanioiden muodostaminen	3
1.2 Reservikomppanian tilat	5
1.3 Reservilaitoksen lakkauttaminen	6
1.4 Leirimäen toiminta muuttuu	6
2 KAINUUN RAJAVARTIOSTON TOIMINNAN ALKUTAIVAL 1920-LUVULLA	8
2.1 Itsenäisen valtakunnan rajojen vartiointi	8
2.2 Kainuun rajavartioston toiminnan käynnistyminen	9
2.3 Rakennustoimintaa Leirimäellä	14
Reservikasarmin ampumarata	15
Vanha esikuntarakennus	15
Aliupseeriasuintalo	16
Sairastupa	16
Muonavarastorakennus	17
Hevostalli ja talonmiehen asuintalo	17
Komentajan talo ja pihasauna	18
Autotalli ja asepaja	19
Reservikasarmin jälkeinen uusi kasarmirakennus	20
Miehistösauna	20
Leirimäen Sotilaskoti	21
Vartiotupa I, päävartio	22
Asuinkerrostalo I	23
2.4 Sotilaskotiaate rantautuu Suomeen	23
2.5 Urheilun nousukausi - Hengen ja sielun ravintoa	25

Oma soittokunta 1920-luvulla	28
Upseerit saavat oman kerhon, Upseerikasinon	28
3 RAJAVARTIOSTON TOIMINTA VAKINAISTUU 1930-LUVULLA	30
Kainuun rajavartioston sotilaslippu 1936 toveruuden vertauskuvaksi	31
3.1 Leirimäen rakentaminen 1930-luvulla	31
Ruokala ja aliupseerikerho	32
Pienkerrosasuintalo	33
3.2 Isänmaallinen nousu siivittää sotilaskotitoimintaa	33
3.3 Ärjyn urheilutoiminta vilkastuu	34
3.4 Kainuun rajavartiosto 1930-luvun lopulla	35
3.5 Sota-aika pysäyttää kehityksen	36
Sotilaskotisisaret lähtevät rintamalle	39
Kestävyyttä koetellaan	40
4 ELÄMÄ JATKUU SOTIEN JÄLKEEN	41
4.1 Leirimäellä totuttaudutaan uuteen tilanteeseen	41
4.2 Rakennustoiminta keskittyy tilojen kunnostamiseen	43
Asekorjaamo, verstaas ja varastoja	44
4.3 Itsenäisestä sotilaskotityöstä Rajasotilaskotiyhdistykseen	44
4.4 Urheilutoiminta viriää vähitellen uudestaan	46
4.5 Upseerikerhon toiminta jatkuu	48
5 LEIRIMÄEN ALUEEN KEHITTYMINEN 1950 - 1960 -LUVUILLA	50
5.1 Leirimäen rakennustoiminta kiihtyy 1950-luvulla	52
Autotalli ja -korjaamo	53
Suksi- ja polkupyörävarasto	54

Vastaus henkilöstön asunnontarpeisiin	54
Esikuntarakennus II	55
5.2 Yhdistystoimintaa arjen vastapainoksi	55
Rajajääkäriliitto	55
Kainuun rajavartioston Kilta vaalii rajamiesperinnettä	56
5.3 Leirimäen rakennuskanta elää ajassa 1960-luvulla	56
Helikopterihalli	57
Kasarmin palo	58
Uusi kasarmi ja huoltokeskus	59
Lämpölaitos	60
Asuinkerrostalo (V)	60
5.4 Sotilaskodin vakiintunut toiminta jatkuu	60
5.5 Urheilevan yksilön sielun ja ruumiin voimakkuus	61
6 LEIRIMÄELLÄ ARKI NÄYTTÄYTYY VILKKAANA 1970 - 1980 -LUVUILLA	66
6.1 Asuinkerrostalo ja peruskorjauksia	67
Rajakoirille oma tarha	69
6.2 Sotilaskoti siellä missä varusmieskin	70
6.3 Urheiluperinteiden vaalintaa	71
7 LEIRIMÄKI VUOSITUHANNEN VAIHTEESSA (1990–2000 - LUVUILLA)	73
7.1 Turvallista elämää Leirimäellä	74
7.2 Rajasotilaskoti muuttaa neljännen kerran	76
7.3 Kansainvälinen tilanne haastaa 1990-luvun toimintaa	76
Rajavartiolaitoksen valmiusjoukkueet	77
7.4 Rajavartioston tehtävät muutoksen alla	78
Rikostorjunta Kainuun rajavartiostossa	78
Varusmieskoulutus lakkaa	79
Rajasotilaskotitoiminta loppuu	81
7.5 Esikunta muuttaa	82

7.6 Urheiluhenki elää edelleen	83
8 RJP8 ASEVELITOIMINTA JA PERINTEIDEN NÄKYMINEN ALUEELLA	84
8.1 Kainuun rajavartioston sotilaslippu	84
8.2 Rajajääkäripataljoona 8 (RjP 8)	84
Rajajääkäripataljoona 8 muistomerkki - kunnianosoitus rajamiesperinteelle	85
Pöytästandaari	86
Adressi	87
8.3 Perinnetoiminta 2000-luvulla	87
8.4 Perinnehuoneen näyttely	88
9 KOHTI 2010-LUKUA - LEIRIMÄEN ALUE ELÄÄ KIINNI AJASSA	90
9.1 Leirimäen alue Kajaanin kaupungin näkökulmasta	91
9.2 Arkkitehtuurikutsukilpailu vuonna 2008	92
9.3 Leirimäen luontoselvitys	94
Kasvillisuuskuviot	95
Eläimistö	96
Lepakkoselvitys vuonna 2011	96
9.4 Leirimäen asemakaavan muutos	96
9.5 Leirimäki on nykypäivänä monimuotoinen	97
Catering ja juhlapalvelu Sara's	99
Kainuun sosiaali- ja terveydenhuolto, lastenpsykiatrian yksikkö	99
Kajaanin Lääkärikeskus Oy	100
Päiväkoti Kasseli	100
ISS	101
9.6 Leirimäki on kulttuuriperintöä	101
LÄHTEET	105
LIITTEET	